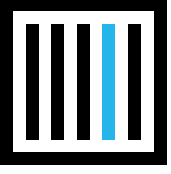


# CİSST 2021 YILI HAPİSHANELER RAPORU



**CİSST**  
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ  
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM



**CISST**  
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ  
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

**Hazırlayan:** Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

**Editör:** Mehmet Fahrettin Biçici

**Tasarım:** F20 Reklam ve Tanıtım



Bu yayın Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği uzman desteği ile hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CISST) sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.



Bu yayın İsveç Büyükelçiliği desteğiyle hazırlanmıştır. Yayının içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup rapor, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliği, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

KISALTMALAR DİZİNİ	4
1. GİRİŞ	5
2. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ	6
2.1. Hapishanelerle İlgili Veri ve Bilgiye Erişimdeki Kısıtlar	6
2.2. CİSST Veri Toplama Yöntemleri	7
3. HAPİSHANELERİN GÜNCEL DURUMU VE SORUNLAR	9
3.1. Kapasite Artışı ve Kalabalıklaşma	9
3.1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri	9
3.1.2. Yeni Açılan Hapishaneler: S Tipi Hapishaneler	9
3.2. COVID-19 Salgını	12
3.2.1. Zaman Çizelgesi	13
3.2.2. Öne Çıkan Başlıklar	18
3.3. Hapishanelerin İç Yapısı ve Sorunlar	20
3.3.1. Karantina Koşulları	20
3.3.2. Isınma ve Aydınlatma	21
3.3.3. Hijyen	21
3.3.4. Tuvalet – Banyo	23
3.3.5. Yemek	24
3.3.6. Yatak-Yastık	25
4. 2021 YILINDA ÖNE ÇIKAN HAK İHLALLERİ	26
4.1. Dış Dünya ile İletişim	26
4.1.1. Sevk	26
4.1.2. Çıplak arama	27
4.1.3. İfade Özgürlüğü	27
4.2. İşkence ve Kötü Muamele	30
4.2.1. Disiplin Cezaları/ İdare ve Gözlem Kurulu Kararları	30
4.2.2. Tecrit	31
4.3. Cezasızlık	32
4.4. Açlık Grevleri	32
5. SAĞLIĞA ERİŞİM	35
5.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	36
5.1.1. Revire Çıkarılma	36
5.1.2. Ring	37
5.2. İkinci ve Üçüncü Sağlık Hizmetleri	37
5.2.1. Hastaneye Sevklerde Yaşanan Sorunlar	37
5.2.2. Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim	38
5.3. Ağır Hasta Mahpuslar	39
5.4. Hayatını Kaybeden Mahpuslar	41
6. ÖZEL İHTİYAÇLARA SAHİP MAHPUSLAR	43
6.1. Çocuk Mahpuslar	43
6.2. Kadın Mahpuslar	50
6.3. LGBTİ+ Mahpuslar	56
6.4. Engelli Mahpuslar	63
6.5. Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Mahpuslar	69
6.6. Öğrenci Mahpuslar	75
6.7. İşçi Mahpuslar	81
6.8. Yabancı Mahpuslar	84
7. SONUÇ	92

# KISALTMALAR DİZİNİ

<b>AIÖK/CPT</b>	Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
<b>ATK</b>	Adli Tıp Kurumu
<b>BM</b>	Birleşmiş Milletler
<b>CİSST</b>	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
<b>CTE</b>	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
<b>HDP</b>	Hakların Demokratik Partisi
<b>ISBN ve ISSN</b>	Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (International Standard Book Number)
<b>İKM</b>	İnfaz Koruma Memuru
<b>KDK</b>	Kamu Denetçiliği Kurumu
<b>LGBTİ+</b>	Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks
<b>OHAL</b>	Olağanüstü Hal
<b>PCR</b>	Polimeraz Zincir Reaksiyonu
<b>SGK</b>	Sosyal Güvenlik Kurumu
<b>STÖ</b>	Sivil Toplum Örgütü
<b>SYDV</b>	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
<b>TBMM</b>	Türkiye Büyük Millet Meclisi
<b>TCK</b>	Türk Ceza Kanunu
<b>TÜİK</b>	Türkiye İstatistik Kurumu
<b>UYAP</b>	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
<b>UNCAT /OPCAT</b>	İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
<b>PRI</b>	Penal Reform International

# 1. GİRİŞ

2019 yılında ilkini yayınladığımız ve her sene periyodik olarak yayınlamaya devam edeceğimiz raporumuzun üçüncüsü, İsveç Büyükelçiliğinin desteğiyle gerçekleştirdiğimiz “Türkiye’deki Hapishane ve Mahpusların Koşullarının Uluslararası İnsan Hakları ve Değerleriyle Uyumlu Şekilde İyileştirilmesi” projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. İzleme ve savunuculuk odağında gerçekleştirilen raporlama faaliyetlerimizin hedefinde periyodik olarak teyit edilebilir bilgi üretmek, yıllık raporlar ve farklı tematik raporlarla hapishanelere yönelik bilgiyi artırmak ve edinilen bu bilgileri yaygınlaştırmak vardır. Hapishanelerin sivil toplum örgütlerine kapalı olması ve yerinde izlemeye yönelik koşulların oluşturulmaması, raporları farklı yöntemler kullanarak hazırlamayı gerekli kılmaktadır. CİSST raporlarını, bilgi kaynakları ve geliştirdiği veri tabanı ile karşılaştırılabilir veriler sunarak hazırlamaktadır. Bu çalışmalarla hapishanelerdeki hak ihlallerini azaltmayı, Türkiye hapishanelerindeki tüm mahpusları kapsayacak şekilde mahpus haklarının gelişimine katkıda bulunmayı ve mahpusların hak arama bilincini artırmayı amaçlamaktadır.

2020 yılının Mart ayında başlayan ve toplumsal ve ekonomik yaşamı doğrudan etkileyen COVID-19 salgını, kapatılma mekânlarının koşullarını ve özel olarak hapishaneleri yakından ilgilendiren birçok konuyu gündeme getirmişti. Hapsetmenin alternatifleri, herkesin eşit haklara sahip olmasının gerekliliği, tecridin psikolojik etkileri gibi meselelerin tartışılmasının önünü açan COVID-19 salgınının, 2020 yılında hapishanelerdeki ilk yansıması, bulaş riskinin azaltılması amacıyla alınan önlemler olmuştu. Bu çerçevede alınan önlemler mahpusların yaşamsal taleplerinin uzun bir süre için askıya alınmasına sebep olmuş ve mahpusların oldukça sınırlı olan iletişim ve sosyalleşme imkânlarını neredeyse tamamen ortadan kaldırarak tecridi derinleştirmişti. Mart 2020 tarihinden itibaren COVID-19 tedbirleri kapsamında hapishanelerde yaratılan izolasyon, 2021 senesinin son çeyreğine kadar da devam etmiştir. 2021 yılında pandemiyin daha ne kadar süreceği belirsizliğini korurken alınan önlemlerin kapsamı ve yoğunluğu da hapishaneden hapishaneye değişkenlik göstermiştir. Bu koşullar hapishanelerdeki hak ihlallerini 2021 yılında da izlemeyi zorlaştırmıştır.

2021 yılı boyunca 2020 yılından farklı olarak dışarıdaki önlemler hafiflerken hapishanelerde birçok kısıtlama devam etmiş, 2021’in ancak son aylarında pandemi öncesi şartlara kısmi dönüşler gerçekleşmiştir. Covid-19’un yayılmasını önlemeye yönelik kısıtlamaların 2021 yılında da devam etmesi başta sağlığa erişimde olmak üzere birçok alanda hak ihlallerinin yoğunlaşmasına ve işkence ve kötü muamele iddialarının artmasına sebep olmuştur. Bunun yanında salgınla birlikte ağırlaşan ekonomik koşullar yoksulluğu artırmış, mahpuslar elektrik, besin, temizlik malzemesi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta önceki yıllara kıyasla daha çok zorlanmışlardır.

Hapishane nüfusunu azaltmak amacıyla 2020 yılında pandemi önlemlerinden biri olarak hayata geçen infaz düzenlemesi mahpus nüfusunun artışını engelleyememiş, hapishaneler salgının ikinci yılını da kapasite fazlası mahpus ile geçirmiştir. Tüm bunlar 2021 yılında da mahpusların maruz kaldığı hak ihlallerinin yoğunlaşmasına zemin hazırlamış, var olan sorunları derinleştirmiştir. Hapishanelerin şeffaflaşması ve bilgiye erişim yollarının artırılmasının önemi 2021 yılında da kaçınılmaz olarak görülmüştür.

2016 yılında OHAL koşullarıyla başlayan, 2020 Mart ayı itibarıyla Covid-19 salgın önlemleriyle daha da ağırlaşan hapishane koşulları, ceza infaz sisteminde yer alan en ayrıcalıklı kimlikler için dahi çeşitli hak ihlallerinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede özel ihtiyaçlara sahip mahpuslar olarak ifade edilen – çocuk, kadın, LGBTİ+, engelli, ağırlaştırılmış müebbet, öğrenci, işçi ve yabancı uyruklu mahpuslar – özgün durumlarından kaynaklı muhtelif sorunlarla karşılaşmıştır.

Bu rapor 2021 yılı boyunca Türkiye hapishanelerinde yaşananların panoramasını çizmeye çalışmıştır. Raporun ilk bölümünde hapishanelerin genel durumu ve COVID-19 önlemleriyle birlikte değişen uygulamaların seyirinden bahsedilmiş, ikinci bölümde ise özel ihtiyaç sahibi mahpusların pandemiyle birlikte farklılaşan sorunlarına odaklanılmış ve bu sorunların çözümü için politika önerileri sunulmuştur.

## 2. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

### 2.1. HAPİSHANELERLE İLGİLİ VERİ VE BİLGİYE ERİŞMEDEKİ KISITLAR

CİSST'in 2019 yılında hazırladığı raporda<sup>1</sup> detaylıca bahsedildiği üzere, veriye ve bilgiye ulaşırken karşılaşılan zorluklar, COVID-19'un Türkiye'de görüldüğü Mart 2020 tarihinden itibaren yoğunlaşmış ve 2021 yılında da aynı şekilde devam etmiştir. Hapishanelere dair bilgiye erişimin kısıtlandığı zaman aralıklarının, insan hakları ihlallerinin yoğunlaştığı kaygı verici dönemlere denk gelmesi şaşırtıcı değildir. Bu gibi dönemlerde bilginin paylaşılmasına ve kapalı mekânların şeffaflaşmasına yönelik ihtiyaç daha da artmaktadır.

Mahpusların yaşamını derinden etkileyen COVID-19 salgınının 2021 yılında da devam etmesiyle mahpusların dış dünya ile iletişimleri pandemi öncesine nazaran oldukça zayıflarken, içeride yaşanan sorunları dışarıya aktarmakta da zorlanmışlardır. Pandemi ile getirilen kısıtlamaların 2021 yılında da devam etmesi insan hakları ihlallerini takip edebilmeyi zorlaştırmıştır. Sivil izlemeye ve bağımsız araştırmacılara da uzun yıllardır kapalı olan hapishaneler, COVID-19 önlemleri sebebiyle içeride izleme yetkisi bulunan kurullara da sınırlı olarak açılmış ve bu durum mahpusların koşullarına dair bilgi alabilmeyi zorlaştırmıştır.

Mahpusların CİSST'e aktardığı hak ihlalleri ve kötü muamele iddiaları Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi, Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, Cezaevi İzleme Kurullarına ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna (TİHEK) dilekçe yazılarak iletilmiştir. Bu başvuruların neticesinde kurulların CİSST'e gönderdiği yalnızca dört dilekçe yanıtında hapishanelerde izleme yapıldığına dair bilgi verilmiştir.<sup>2</sup> TİHEK 2020 yılının Aralık ayında üç, 2021 yılında ise dört hapishaneyi ziyaret etmiş ve bu ziyaretlerin raporlarını 2021 yılında sitesinde yayınlamıştır.<sup>3</sup> TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu da 2021 yılı içerisinde beş hapishane ziyareti yapmış ve raporlarını sitesinde yayınlamıştır.<sup>4</sup>

Hapishanelerde izleme yetki ve sorumluluğu bulunan kurum ve komisyonlar tarafından düzenlenen bu ziyaretlerin hapishanelerde salgının uzun süreli etkilerini anlamakta yetersiz kalacağı açıktır. Avrupa Komisyonu da son iki yıllık raporunda, Türkiye'de ulusal önleme mekanizması olarak hareket etmesi gereken TİHEK'in, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (UNCAT) İhtiyari Protokolü kapsamındaki temel gereklilikleri karşılamadığını, kendisine yapılan başvuruları incelemede yetersiz kaldığını ve TİHEK gibi cezaevi izleme kurullarının da cezaevindeki ihlalleri izlemede etkili olmadığını ifade etmiştir.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> Demirbaş H. B, Sağlam D. (2020), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2019.

[https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst\\_yillik\\_rapor\\_2019\\_TR-1.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst_yillik_rapor_2019_TR-1.pdf) Erişim Tarihi: 06.06.2021.

<sup>2</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz: "İzleme Kurulları Raporu 2021" [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/1%CC%87zlemeKurullar%C4%B1\\_Rapor\\_TR\\_Final-1-1.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/1%CC%87zlemeKurullar%C4%B1_Rapor_TR_Final-1-1.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

<sup>3</sup> [https://www.tihek.gov.tr/upload/file\\_editor/2021/07/1625491487.pdf](https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2021/07/1625491487.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

[https://www.tihek.gov.tr/upload/file\\_editor/2021/07/1625492304.pdf](https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2021/07/1625492304.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

[https://www.tihek.gov.tr/upload/file\\_editor/2021/07/1625566039.pdf](https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2021/07/1625566039.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

[https://www.tihek.gov.tr/upload/file\\_editor/2021/11/1637847720.pdf](https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2021/11/1637847720.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

[https://www.tihek.gov.tr/upload/file\\_editor/2021/11/1637840250.pdf](https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2021/11/1637840250.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

[https://www.tihek.gov.tr/upload/file\\_editor/2022/03/1646142908.pdf](https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2022/03/1646142908.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

[https://www.tihek.gov.tr/upload/file\\_editor/2021/11/1637848171.pdf](https://www.tihek.gov.tr/upload/file_editor/2021/11/1637848171.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

<sup>4</sup> <https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/2022/TARSUS.pdf> Erişim Tarihi: 12.06.2022.

<https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/2022/KIRIKKALE%202021.pdf> Erişim Tarihi: 12.06.2022.

<https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/2022/%C4%B0ZM%C4%B0R.pdf> Erişim Tarihi: 12.06.2022.

<https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/2022/B%C3%9CNYAN.pdf> Erişim Tarihi: 12.06.2022.

[https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/alt\\_komisyonlar/hukumlu/AFYON.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/Files/Komisyonlar/insanHaklari/docs/alt_komisyonlar/hukumlu/AFYON.pdf) Erişim Tarihi: 12.06.2022.

<sup>5</sup> [https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2021\\_turkiye\\_raporu\\_tr.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2021_turkiye_raporu_tr.pdf) Erişim Tarihi: 15.08.2022. [https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye\\_raporustrateji\\_belgesi\\_2020/turkey\\_report\\_30.10.2020.pdf](https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf) Erişim Tarihi: 15.08.2022.

## 2.2. CİSST VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

CİSST kamuya açık istatistik ve verilerin Türkiye hapishanelerinin çok boyutlu sorunlarını anlamak için yetersiz olduğunun farkındadır ve uzun bir süredir kendi izleme mekanizmalarını oluşturmuş durumdadır. Bu izleme mekanizmalarını kullanarak karşılaştırılabilir veriler sunmayı amaçlar. Hapishanelerin sivil toplum örgütlerinin ziyaretlerine kapalı olması sebebiyle CİSST'in bilgi kaynaklarını mektuplaşma, danışma hattı başvuruları, aile ve yakınardan edinilen bilgiler ve avukat görüşleri oluşturur.

CİSST 2021 yılında Türkiye'nin 66 farklı ilinde 248 farklı hapishanede tutulan 1412 mahpusa ulaşmıştır. Bu mahpuslardan yıl içerisinde 1989 mektup almış ve kendilerine 1695 mektup göndermiştir. Bunun yanında 400'e yakın mahpus ve mahpus yakınından da danışma hattı aracılığıyla başvuru almıştır.

CİSST ayrıca başvurusunu mektup ya da yakını aracılığıyla telefon yoluyla iletemeyen mahpuslara da sınırlı imkânları dâhilinde avukat ziyaretleri ile ulaşmaya çalışmıştır.

Pandemi önlemleri kapsamında 2020 yılının ancak son aylarında yapılmaya başlanan avukat ziyaretleri 2021 yılında da devam etmiş ve 21 hapishaneye yapılan 26 avukat ziyaretinde 76 mahpusla görüşülmüştür.

Bu görüşmelerin sonunda ziyareti gerçekleştiren avukatların mahpusların şikâyetlerine ilişkin aktarımlarını içeren gözlem raporları da bu raporda başvuru verilerdendir.

CİSST, kendisine gelen mektup ve danışma hattı başvurularının tasnifi için CİSST veritabanı sisteminden yararlanmaktadır. Bu veritabanı, hapishanelere dair CİSST'e mektup, danışma hattı ve avukat görüşleri aracılığıyla gelen bilgilerin, hak ihlalleri iddialarının izlenmesi için hazırlanan göstergeler aracılığıyla sınıflandırılmasına dayanır. CİSST bu raporda hak ihlalleri iddialarına ilişkin sunduğu niceliksel hak ihlali verilerini veritabanından elde etmiştir.



Ayrıca CİSST güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiye erişebilmek adına hapisanelerle ilgili çalışmalar yapan kurumların stratejik faaliyet raporlarından, istatistiklerinden yararlanmış, bilgi edinme başvuruları ve soru önermeleri gibi yöntemleri de kaynak olarak kullanmıştır. CİSST'in her sene belirli başlıklar üzerinden yaptığı bilgi edinme başvurularına, pandeminin hapisanelerde etkisini izlemeye yönelik soruların yanı sıra yeni açılan yüksek güvenli hapisaneler ve mahpusluğun ekonomisine ilişkin sorular da eklenmiştir.



Salgının başladığı 2020 Mart ayında hapisanelerde alınan COVID-19 önlemleri mahpuslarla iletişimi kesintiye uğratmış ve 2021 yılında da mahpuslarla iletişimi yavaşlatan bir etken olmaya devam etmiştir. Mektupların mahpuslara bulaş endişesiyle bekletilerek verilmesi uygulamasından vazgeçilmiş olsa da mahpusların dışarıyla iletişimini kesintiye uğratabilecek kimi uygulamalar birçok hapisanede devam etmiştir. Farklı hapisanelerde kalan mektuplaştığımız mahpuslar, kaldıkları hapisanelerdeki pandemi önlemlerini, sorunlarını ve süreç içerisinde değişen uygulamaları CİSST'e aktarmış ve bu şikâyetler ve ihlaller salgının başladığı ilk aylardan günümüze kadar belirli bir rutinde raporlanmıştır.<sup>6</sup>

Bu raporun bulguları; kamuya açıklanan istatistik ve veriler ile CİSST'e ulaşan şikâyet ve hak ihlalleri iddiaları ile sınırlıdır. Bu şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının tasnifi ve analizinde CİSST veritabanından faydalanılmıştır. Hapishanelerden gelen şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının dağılımına ilişkin sayısal veriler ilgili bölümlerin sonunda paylaşılmıştır. Kimi başlıklarda mahpusların CİSST'e ilettikleri şikâyet ve hak ihlallerine ilişkin sayılar, CİSST uzmanlarının o hak ihlallerine ilişkin edindiği niteliksel verilerin yoğunluğunu yansıtamamaktadır.

Bunun sebeplerinden birinin, açık hapisanelerde tutulan mahpusların pandemi süreci boyunca izinli olması, bir diğer sebebin ise, COVID-19 kapsamında alınan önlemlerin mahpusların ifade özgürlüğü temelli haklarını da kısıtlamış olması olduğu söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi pandemide mahpusların dış dünya ile iletişimlerini sağlayan mektup ve telefon gibi araçlara getirilen sınırlamalar önceki yıllara göre artış göstermiş, bu da mahpusların CİSST'e ulaşım şikâyetlerini aktarmalarının önüne geçmiştir. Bunun yanı sıra, geçtiğimiz yıllarda en çok başvuru aldığımız konulardan olan sosyal etkinlikler, hapisaneler arası sevkler ve görüşlerin, pandeminin başında yasal düzenlemelerle iptal edilmesi ve bu konularda başvuru yollarının kapanması tarafımıza iletilen talepleri de azaltmıştır. Bu gelişmelerin mahpusların 2020 ve 2021 yıllarında CİSST'e hak ihlali iddialarını iletmelerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

<sup>6</sup> Hapishanelerden Gelen Koronavirüs (COVID-19) Kaynaklı Şikâyetler <http://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/covid-19-raporlari/> Erişim Tarihi: 27.07.2022.



## 3. HAPİSHANELERİN GÜNCEL DURUMU VE SORUNLAR

31 Aralık 2019 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'nün Koronavirüs Hastalığı olarak duyurduğu küresel salgın ve virüsün yarattığı etkiler, 2021 yılında da hapisanelerdeki uygulamaları ve mahpusların yaşamlarını derinden etkilemiştir. Hâlihazırda kalabalık olan hapisaneler 2021 yılında da kapasitelerinden fazla sayıda mahpusu barındırmış, bu da mahpusların sağlık ve iletişim hakları gibi temel haklarına dahi erişimde sorunla karşılaşmalarına neden olmuştur. Hapisanelerin kalabalıklaşması, Covid-19 önlemlerinin personel yetersizliğiyle bir araya gelmesiyle birlikte mahpuslara uygulanan izolasyon artarken, daha yoğun bir izolasyon öngören S Tipi hapisaneler de mahpus kabulüne başlamıştır.

Bu bölümde ilk olarak Türkiye hapisanelerindeki kapasite artışı ve kalabalıklaşma sorunu, ilgili kurumların açıkladığı istatistikler ve yeni açılan hapisane tipleri üzerinden değerlendirilecektir. İkinci olarak, COVID-19'la beraber hapisanelerde alınan önlemlerin ve kısıtlamaların değişen seyrini ve bu dönemde yapılan mevzuat değişikliklerini ele alan bir zaman çizelgesi sunulacak, ardından da bu süreçte öne çıkan başlıklar değerlendirilecektir. Son olarak yukarıda bahsi geçen konuların mahpusların hapisane yaşamına pratikteki yansımaları, 2021 yılı boyunca tarafımıza iletilen şikâyetler üzerinden ele alınacaktır.

### 3.1. KAPASİTE ARTIŞI VE KALABALIKLAŞMA

#### 3.1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri

Yayınlarımızda ve raporlarımızda sıklıkla üzerinde durduğumuz konulardan biri Türkiye hapisanelerinde uzun zamandır var olan aşırı kalabalıklaşma sorunu ve bu sorunun çözümü olarak devreye sokulan artırılmış kapasitedir.<sup>7</sup> Pandemi öncesinde de Türkiye hapisanelerinin en önemli sorunlarından olan kapasite artışı ve kalabalıklaşma, pandemi sürecinde Türkiye hapisanelerinin en acil çözülmesi gereken sorunu olarak öne çıkmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2 Kasım 2021 tarihinde yayınladığı Ceza İnfaz Kurumu 2020 yılı istatistiklerine göre ceza infaz kurumlarında 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla bulunan kişi sayısı 2019 yılının aynı tarihine göre %8,5 azalarak 266.831 oldu.<sup>8</sup> Bu nüfusun %84,3'ünü hükümlüler, %15,7'sini tutuklu mahpuslar oluşturdu. Bu mahpusların %96'sı erkek, %4'ü ise kadındı.

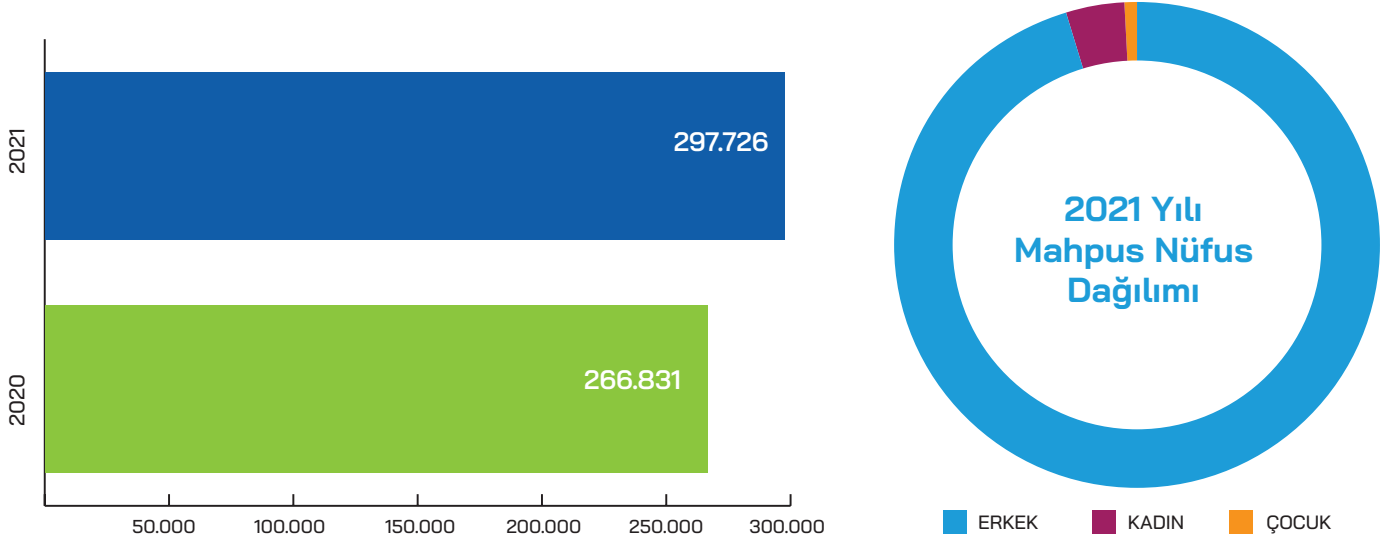
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün Aralık 2021'de yayınladığı verilere göre ise, 2020 yılında 266.831 olan mahpus nüfusu 2021 yılının sonunda 259.683'ü hükümlü, 38.043'i tutuklu olmak üzere 297.726'ya ulaşmıştır. Bu mahpus nüfusunun 254.621'ini erkek, 10.554'ünü kadın ve 1.656'sını çocuk mahpuslar oluşturmuştur.<sup>9</sup> Dolayısıyla 2020 yılında azalma eğiliminde olan mahpus nüfusunun 2021 yılında yine artış eğiliminde olduğu görülebilir.

<sup>7</sup> Bu kavram farklı tip hapisanelerin inşaat aşamasında belirlenen standartlarının ve kapasitelerinin süreç içerisinde ek bina, koğu, yatak sayısının artırılarak dönüştürülmesine işaret eder.

<sup>8</sup> <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202&dil=1> Erişim Tarihi: 11.06.2022.

<sup>9</sup> <https://web.archive.org/web/20220114113044/https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-2.pdf> 11.06.2022.

## 2020-2021 Mahpus Nüfusu



TÜİK verilerine göre, Türkiye’de yüz bin kişi başına düşen mahpus sayısı 2011 yılında 172 iken, bu sayı 2019 yılında 351, 2020 yılında ise 319 oldu. Ancak mahpus sirkülasyonu da hesaba katıldığında 2020 yılında 12 ve daha yukarı yaştaki her yüz bin kişiden 390’ının ceza infaz kurumunda yer aldığı bilgisi paylaşıldı.<sup>10</sup> 2020 yılı TÜİK istatistiklerinde ilgi çeken noktalardan biri mahpus sirkülasyonuna ilişkin paylaşılan veri oldu. 1 Ocak - 31 Aralık 2020 tarihleri arasında ceza infaz kurumuna 258.401 hükümlü statüsünde giriş kaydı, 361.870 hükümlü statüsünde çıkış kaydı yapıldı.

**Buna göre 2019 yılına kadar hapishaneye giren ve çıkan mahpus sayısı birbirine yakınken 2020 yılında hapishaneden çıkan mahpus sayısında 100.000 civarında önemli bir artış olmuştur.<sup>11</sup>**

2021 yılı CTE istatistiklerine baktığımızda 2020 yılındaki bu artan çıkış sayısının mahpus nüfusunu azaltmadığı ve bu çıkışları sağlayan infaz düzenlemesinin hapishanelerin kapasitelerinin üstünde mahpus barındırması sorununa çözüm olamadığı görülür.

TÜİK’in verilerinde yıllar içerisinde değişen ceza infaz kurumu sayısı, yatak sayısı, personel sayısı, mahpus nüfusu, personel başına düşen ceza infaz kurumu nüfusu da açıklanmıştır. Aşağıdaki tabloda 5 yıllık TÜİK verileri ve 2021 yılı CTE verileri üzerinden hapishanelerin kapasitesi, personel durumu ve nüfusu sunulmuştur.

<sup>10</sup> <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202&dil=1> Erişim Tarihi: 11.06.2022.

<sup>11</sup> <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202&dil=1> Erişim Tarihi: 11.06.2022.

## Ceza infaz kurumlarının 31 Aralık tarihi itibarıyla sayısı, kapasitesi, personel durumu ve nüfusu, 2015-2021

Yıllar	2015 <sup>12</sup>	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<b>Ceza İnfaz Kurumu Sayısı</b>	358	382	386	389	362	370	384 <sup>13</sup>
<b>Yatak sayısı</b>	177.636	202.675	208.830	213.862	230.210	245.200	266.575 <sup>14</sup>
<b>Ceza infaz kurumu personel sayısı</b>	46.711	48.764	53.528	55.157	60.726	65.670	71.152 <sup>15</sup>
<b>Ceza İnfaz Kurumu nüfusu</b>	177.262	200.727	232.340	264.842	291.546	266.831	297.726 <sup>16</sup>
<b>Personel başına düşen ceza infaz kurumu nüfusu</b>	3.7	4.1	4.3	4.8	4.8	4.1	4.2

Avrupa Konseyinin yayınladığı Ceza İstatistikleri Raporu'na göre 2011-2021 yılları arasında 300.000'den fazla nüfuslu Avrupa'daki tek ülke Türkiye olurken, hapsedilme oranı %89,3 artmıştır.

Türkiye'nin Avrupa genelinde **100.000 kişi başına** düşen mahpus sayısında da en çok artış yaşanan ülkeler arasında olduğu ve 100.000 kişi başına düşen en yüksek mahpus sayısına sahip ülkeler arasında Rusya'dan sonra ikinci sıraya yerleştiği açıklanmıştır. **100.000 kişi başına** düşen mahpus nüfusu **328,1 olan Rusya ve 325,4 olan Türkiye'yi** en yakın takip eden ülke olan **Gürcistan'da 100 bin kişi başına düşen mahpus nüfusu 232,9 kişidir.**<sup>17</sup>

Penal Reform International'ın (PRI) her yıl dünya hapisane eğilimlerini izlediği raporlama çalışması Global Prison Trends 2021 yılı raporuna göre, Türkiye pandemi önlemleri kapsamında hapisane nüfusunun yaklaşık %40'ını oluşturan 114.480 mahpusu salıvermiş ve tüm dünyada pandemi önlemleri kapsamında en çok mahpusu salıveren ülke olmuştur.<sup>18</sup>

Avrupa Konseyi Ceza İstatistikleri raporuna göreyse, mahpus sayısının hapisane kapasitesine oranıyla elde edilen hapisane yoğunluğu değerlerine göre Türkiye, hapisanelerin en kalabalık olduğu ilk üç ülke arasında yer almaktadır ve her bir personel için mahpus oranının en yüksek olduğu ülkedir.<sup>19</sup>

<sup>12</sup> <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2019-33625> Erişim Tarihi: 26.06.2022.

<sup>13</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932> Erişim Tarihi: 05.12.2021.

<sup>14</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi> Erişim Tarihi: 05.12.2021.

<sup>15</sup> <https://www.adalet.tv/cezaevlerinde-gorevli-toplam-personel-sayisi/1731/> Erişim Tarihi: 26.06.2022.

<sup>16</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932> Erişim Tarihi: 08.01.2022.

<sup>17</sup> [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/220405\\_SPACE-I\\_2021\\_FinalReport\\_TR.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/220405_SPACE-I_2021_FinalReport_TR.pdf) Erişim Tarihi: 08.08.2022.

<sup>18</sup> <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2021/05/Global-prison-trends-2021.pdf> Erişim Tarihi: 08.08.2022.

<sup>19</sup> [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/220405\\_SPACE-I\\_2021\\_FinalReport\\_TR.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/07/220405_SPACE-I_2021_FinalReport_TR.pdf) Erişim Tarihi: 08.08.2022.

### 3.1.2. Yeni Açılan Hapishaneler: S Tipleri

CTE'nin açıkladığı verilere göre 2006-2021 yılları arasında toplam 284 ilçe ceza infaz kurumu kapatılmış, 247 adet yeni ceza infaz kurumu açılmış ve toplam 37 ceza infaz kurumuna "ek bina ve ek açık" yapılmıştır.<sup>20</sup> Buna göre Türkiye'deki hapishane sayıları yıllar içinde azalırken hapishane kapasitesi ve mahpus sayısı artmıştır. Hapishane sayılarındaki azalmanın sebebi hapishane politikalarındaki yapısal dönüşüm, küçük kapasiteli hapishanelerin yerini yeni büyük yerleşkelere ve kampüs tipi hapishanelere bırakmasıdır.

Adalet Bakanlığının Şubat 2022'de yayımladığı Faaliyet Raporuna göre, "2021 yılında şehir merkezleri içerisinde kalan, gerekli iyileştirme çalışması yapılamayan ve fiziki olarak da ekonomik ömrünü dolduran 14 ceza infaz kurumu kapatılmıştır."<sup>21</sup> 6'sı K1 Tipi, 2'si K2 Tipi, 2'si A3 Tipi, 1'i A2 Tipi, 1'i C Tipi, 1'i kapalı, 1'i kapalı ve açık olmak üzere toplam 3402 kapasiteye sahiptir.<sup>22</sup>

Bu hapishaneler düşük kapasiteli ve koşu mantığıyla tasarlanmış küçük hapishanelerdir.<sup>23</sup> Aynı rapora göre, toplam 2.608.721 metrekareye sahip 18 ceza infaz kurumunun inşaatı 2021 yılı boyunca devam etmiş, 11 ceza infaz kurumunun ise inşaatı tamamlanmıştır.

Yine aynı rapora göre, 2021 yılında 32 ceza infaz kurumu mahpus alımına başlamış ve 23.446 kişilik kapasite artışı yapılmıştır.<sup>24</sup> Bu bilgilere göre Türkiye'de 2021 yılında toplam hapishane sayısı bir önceki yıla göre 18 artmıştır.

Bu 18 hapishaneden en az üçünü S Tipi hapishaneler oluşturmaktadır.<sup>25</sup> Bu hapishaneler hücre mantığıyla kurulmuştur ve tutulma şartları diğer yüksek güvenli hapishanelere kıyasla daha ağırdır.<sup>26</sup> S Tipi Hapishaneler Adalet Bakanlığının 12 Nisan 2021 yılında verdiği bilgiye göre, zemin ve 1. Kat olmak üzere 2 kattan oluşmaktadır, toplam 35.811 m<sup>2</sup> inşaat alanına sahiptir. 3 kişilik ve tek kişilik odalardan oluşup 552 kişi kapasitelidir.<sup>27</sup> 2021 yılı boyunca S Tiplerine zorunlu olarak sevk edilen mahpuslardan bu hapishanelerin güneşe ters dizayn edildiği ve fiziksel yapısının tecridi yoğunlaştırdığına dair şikâyetler tarafımıza aktarılmıştır.

## 3.2. COVID-19 Salgını

Salgının boyutu küresel anlamda birçok hapishane sistemini etkilemiş, hapsedmenin alternatiflerinin tartışılmasına alan açmıştır. Türkiye'de de geçtiğimiz yılki raporumuzda detaylıca ele aldığımız bir dizi önlem hayata geçmiştir.

Bu bölümde Türkiye'de pandeminin duyurulduğu tarihten itibaren 2021 yılının sonuna kadar COVID-19 önlemleri çerçevesinde yapılan uygulama değişiklikleri ve infaz düzenlemelerine ilişkin zaman çizelgesi sunulmuş ve uygulamaların değişen seyri öne çıkan başlıklar üzerinden değerlendirilmiştir.

<sup>20</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi> Erişim Tarihi: 01.08.2022

<sup>21</sup> <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9052022144505Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202021%20Faaliyet%20Raporu.pdf> Erişim Tarihi: 11.06.2022

<sup>22</sup> <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9052022144505Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202021%20Faaliyet%20Raporu.pdf> Erişim Tarihi: 11.06.2022

<sup>23</sup> Hapishane tiplerine ilişkin detaylı bilgi için bkz. <https://cisst.org.tr/faaliyetlerimiz/sozluk/> Erişim Tarihi: 11.06.2022.

<sup>24</sup> <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9052022144505Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202021%20Faaliyet%20Raporu.pdf> Erişim Tarihi: 11.06.2022

<sup>25</sup> <https://www.gazeteduvar.com.tr/3-yeni-s-tipi-cezaevi-kuruldu-haber-1517839> Erişim Tarihi: 11.06.2022

<sup>26</sup> S Tipi hapishanelerden gelen şikâyetler Tecrit başlığında sunulmuştur.

<sup>27</sup> Adalet Bakanlığı, 42626735-769/885 12 sayılı bilgi edinme cevabı.

### 3.2.1. Zaman Çizelgesi

**11 Mart 2020**

Sağlık Bakanı tarafından Türkiye’de ilk koronavirüs vakası açıklandı.<sup>28</sup>

**13 Mart 2020**

Açık ve kapalı görüşler, özel izinler, kurumlardaki eş ve aile görüş odalarının kullanımı, diğer koşullarla birleşerek yapılan faaliyetler, başka kurumlara yapılacak nakiller durduruldu.<sup>30</sup>

**25 Mart 2020**

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Michelle Bachelet da yaptığı açıklamada, ülkelerin kişilerin siyasi görüşleri ve muhalif veya eleştirel durumları sebebiyle ayırım gözetmeksizin, alıkonulma yerleri ve kapatılma mekânlarını da içerecek biçimde sağlık ve güvenlik tedbirlerini alması gerektiğini vurguladı.<sup>32</sup>

**13 Mart 2020**

Adalet Bakanlığı bünyesinde Koronavirüs Takip Komisyonu oluşturulduğu ve “Adalet Bakanlığı Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Mücadele Eylem Planı”nın yürürlüğe girdiği duyuruldu.<sup>29</sup>

**20 Mart 2020**

Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Komitesi (AİÖK) “Koronavirüs (COVID-19) pandemisi bağlamında özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yönelik muameleye ilişkin ilkeler bildirisi” başlıklı 10 maddeden oluşan bir bildiri yayınladı.<sup>31</sup>

**30 Mart 2020**

AİÖK, 30 Mart 2020 tarihinde COVID-19 salgınının özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişilerin korunması için hükümet ve bağımsız heyetlerin öncelik vermesi gereken önlemleri içeren tavsiyeler sıraladı.<sup>33</sup>

<sup>28</sup> <https://www.evrensel.net/haber/399144/saglik-bakani-fahrettin-koca-turkiyede-1-kisinin-koronavirus-testi-pozitif-cikti> Erişim Tarihi: 10.08.2021.

<sup>29</sup> <https://basin.adalet.gov.tr/bakan-gul-korona-viruse-karsi-bakanlik-olarak-tum-tedbirlerimizi-aldik> Erişim Tarihi: 10.08.2021.

<sup>30</sup> <https://basin.adalet.gov.tr/bakan-gul-korona-viruse-karsi-bakanlik-olarak-tum-tedbirlerimizi-aldik> Erişim Tarihi: 10.08.2021.

<sup>31</sup> <https://rm.coe.int/16809e09ec> Erişim Tarihi: 10.08.2021.

<sup>32</sup> <https://www.ohchr.org/en/statements/2020/03/urgent-action-needed-prevent-covid-19-rampaging-through-places-detention?LangID=E&NewsID=25745> Erişim Tarihi: 16.06.2021.

<sup>33</sup> <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/AdviceStatePartiesCoronavirusPandemic2020.pdf> Erişim Tarihi: 12.06.2022.

**1 Nisan 2020**

Mahpuslarla temas halinde olan hapisane personelinin, hem kendi sağlıkları hem de mahpusların sağlıklarının korunması için izolasyona alınması ve 14 günlük vardiyalarla çalışması uygulamasına geçilmiş, bu sistemle birlikte personel devlet yurtlarında ve misafirhanelerde kalmış, 14 gün sonunda test sonucu negatif çıkan personeller hapisanelerde çalışmaya devam etmiştir.<sup>34</sup>

**15 Nisan 2020**

Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 7242 numaralı kanun Resmi Gazetede Yayımlandı. Bu kanunla cezaların infaz biçimlerinde yapılan değişikliklerle mahpusların daha kısa sürede koşullu olarak salıverilmeleri mümkün oldu.<sup>36</sup>

**31 Mayıs 2020**

Bu tarihte sona erecek olan izin süreleri 5275 Sayılı Kanun uyarınca Sağlık Bakanlığının önerisi doğrultusunda Adalet Bakanlığı tarafından 31 Temmuz 2020'ye kadar 2 ay süre ile uzatıldı.<sup>38</sup>

**6 Nisan 2020**

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Temsilcisi Dunja Mijatovic, COVID-19 ile mücadele eylemi kapsamında hapisane nüfusu yüksek olan ülkelerden, acil önlemler almalarını, temel hak ve özgürlüklere uymayarak hapisanelerde tutulmaya devam eden insan hakları savunucuları, gazeteci ve aktivistleri serbest bırakmalarını ve hapsedenlerin alternatiflerine yönelik çalışmalarını artırmalarını talep etti.<sup>35</sup>

**15 Nisan 2020**

Aynı kanun Kapsamında COVID-19 izni de duyuruldu. Bu kapsamda ilgili kanunda açık hapisaneye ayrılmaya hak kazanan mahpusların 31 Mayıs 2020 tarihine kadar izinli sayılacağı belirtildi. Salgının devam etmesi halinde bu izin süresinin üç kez uzatılabileceği açıklandı.<sup>37</sup>

**3 Haziran 2020**

"Yeni Normale Geçiş Süreci Çalışma Esasları Kılavuzu" hazırlandı ve Sağlık Bakanlığının Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'nün onayıyla kurumlara gönderildi. Bu Kılavuz çerçevesinde personelin vardiyalı çalışma uygulamasından "evde izolasyon" yöntemine geçildiği ve personelin PCR testi sonucuna göre göreve başlayacağı duyuruldu. Ayrıca Haziran ayında mahpusların bir kişi ile bir kez kapalı görüşme yaptırılmasının uygun görüldüğü belirtildi.<sup>39</sup>

<sup>34</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarında-kovid-19-pandemi-surecine-dair-kamuoyu-aciklamasi17062020045113> Erişim Tarihi: 12.07.2021.

<sup>35</sup> <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe> Erişim Tarihi: 10.08.2022.

<sup>36</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200415-16.htm> Erişim Tarihi: 10.08.2022.

<sup>37</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200415-16.htm> Erişim Tarihi: 18.08.2022.

<sup>38</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200415-16.htm> Erişim Tarihi: 18.08.2022.

<sup>39</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarında-kovid-19-pandemi-surecine-dair-kamuoyu-aciklamasi17062020045113> Erişim Tarihi: 18.08.2022.

**15 Haziran 2020**

CTE "KOVID-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları" başlıklı ilk açıklamasını yayınladı. Açıklamada; COVID-19 pozitif tanısı konulan ve iyileşen mahpus sayısının 374, COVID-19 sebebiyle vefat eden mahpus sayısının 6 olduğu ve 15 Haziran'a kadar toplam 64.661 hükümlünün COVID-19 iznine gönderildiği duyuruldu.<sup>40</sup>

**1 Eylül 2020**

Hapishanelere giriş çıkışlarda HES kodu uygulamasına geçildi.<sup>42</sup>

**8 Kasım 2020**

CTE "KOVID-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları II" başlıklı ikinci bir açıklama yayınladı. Bu açıklamanın tarihi itibarıyla 368 hapishanenin 117'sinde pozitif vaka görüldüğü belirtildi. Ayrıca bu tarih itibarıyla 71.193 hükümlünün izinde olduğu duyuruldu.<sup>44</sup>

**31 Temmuz 2020**

Bu tarihte sona erecek olan izin süreleri 5275 Sayılı Kanun uyarınca Sağlık Bakanlığının önerisi doğrultusunda Adalet Bakanlığı tarafından 30 Eylül 2020'ye kadar 2 ay süre ile uzatıldı.<sup>41</sup>

**31 Eylül 2020**

Bu tarihte sona erecek olan izin süreleri 5275 Sayılı Kanun uyarınca Sağlık Bakanlığının önerisi doğrultusunda Adalet Bakanlığı tarafından 1 Aralık 2020'ye kadar 2 ay süre ile uzatıldı.<sup>43</sup> İzinler bu tarihten sonra 2021 yılı boyunca da her iki ayda bir uzatılmıştır.

**29 Aralık 2020**

Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.<sup>45</sup> Bu düzenleme ile mahpusların koşullu salıverilmeleri için gerekli olan değerlendirme için hapishanelerin İdare ve Gözlem Kurullarına geniş yetkiler verildi.

<sup>40</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarinda-kovid-19-pandemi-surecine-dair-kamuoyu-aciklamasi17062020045113> Erişim Tarihi: 18.08.2022.

<sup>41</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarinda-kovid-19-pandemi-surecine-dair-kamuoyu-aciklamasi17062020045113> Erişim Tarihi: 18.08.2022.

<sup>42</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iii18022021065928> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>43</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari08112020080948> Erişim Tarihi: 17.05.2021

<sup>44</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari08112020080948> Erişim Tarihi: 17.05.2021

<sup>45</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201229-3.htm> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

**18 Şubat 2021**

CTE "KOVID-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları III" başlıklı üçüncü bir açıklama yayınladı. Bu açıklamada 12 Şubat tarihi itibarıyla 372 Ceza İnfaz Kurumundan 55'inde pozitif vaka görüldüğü belirtildi.<sup>46</sup> Ayrıca bu tarih itibarıyla 78.468 hükümlünün izinde olduğu duyuruldu.<sup>47</sup>

**18 Şubat 2021**

Sağlık Bakanlığı Ulusal Kovid-19 Aşı Programı doğrultusunda belirlenen sıraya göre mahpuslara COVID-19 aşısı yapılmaya başlandığı duyurulmuştur.<sup>48</sup>

**18 Mayıs 2021**

Sivil Toplum Örgütleri Adalet Bakanlığını hapisanelerde COVID-19'un etkileri konusunda açıklama yapmaya davet etti ve taleplerini hatırlattı.<sup>49</sup>

**28 Haziran 2021**

CTE "KOVID-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları IV" başlıklı dördüncü bir açıklama yayınladı. Bu açıklamada bu tarih itibarıyla 369 Ceza İnfaz Kurumundan 59'unda pozitif vaka görüldüğü belirtildi. Ayrıca bu tarih itibarıyla 86.912 hükümlünün izinde olduğu duyuruldu. Açıklamada ayrıca Haziran ayında mahpuslara her defasında 2 yakını ile 2 kez ziyaret yaptırılması kararı alındığı duyuruldu.<sup>50</sup>

**21 Eylül 2021**

Hükümlü Ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü Veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 31605 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Bu yönetmelik ile birlikte mahpusların yakınlarının cenazesine katılmaları için hapisane idaresinin önerisinin aranması düzenlenmiştir.<sup>51</sup>

<sup>46</sup> Aynı açıklama "CTE: Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından yapılan bildirimlere göre; bugün itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerden toplam Kovid-19 vaka sayısı 240'tır" denmiştir. Aynı metnin içinde bahsedilen bu iki sayının tam olarak neyi ifade ettiği anlaşılamamaktadır. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iii18022021065928> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>47</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iii18022021065928> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>48</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iii18022021065928> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>49</sup> [https://cisst.org.tr/basin\\_duyurulari/adalet-bakanligini-hapishanelerdeki-covid-19-salgininin-boyutlari-hakinda-aciklama-yapmaya-cagiriyoruz/](https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/adalet-bakanligini-hapishanelerdeki-covid-19-salgininin-boyutlari-hakinda-aciklama-yapmaya-cagiriyoruz/) Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>50</sup> Aynı açıklama "CTE: Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından yapılan bildirimlere göre; bugün itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerden toplam Kovid-19 vaka sayısı 240'tır." denmiştir. Aynı metnin içinde bahsedilen bu iki sayının tam olarak neyi ifade ettiği anlaşılamamaktadır. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-iv28062021073737> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>51</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/09/20210921-1.htm> Erişim Tarihi: 16.06.2022.



**1 Ekim 2021**

İnsan Hakları ve hukuk alanında faaliyet yürüten sivil toplum örgütleri Hükümlü Ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü Veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'in iptal edilmesini ve temel hak ve özgürlükler bağlamında yeniden düzenlenmesini talep etti.<sup>52</sup>

**1 Ekim 2021**

CTE "KOVID-19 Pandemi Sürecinde Ceza İnfaz Kurumları V" başlıklı beşinci bir açıklama yayınladı. Açıklamada bu tarih itibarıyla 369 ceza infaz kurumundan 115'inde pozitif vaka bulunduğu belirtildi. Ayrıca bu tarih itibarıyla barındırılan 88.767 hükümlünün izinde olduğu duyurulmuştur.<sup>53</sup>

<sup>52</sup> Mahpuslar hapsedilmeyle sadece özgürlük haklarından yoksun bırakılmışlardır, onun dışında tüm temel hak ve özgürlüklerin öznesi olduklarından yas hakkı mahpusların da temel haklarındandır. Uzun yıllardır Cumhuriyet Savcısı tarafından karar verilen yani yargısal bir pratik olan cenazeye katılma kararına yönetmelikle idarenin de kararının eklenmesi Türkiye hukukuna aykırı nitelik taşımaktadır. [https://cisst.org.tr/basin\\_duyurulari/hukumlu-tutuklulara-yakinlarinin-olumu-veya-hastaligi-nedeniyle-verilebilecek-mazeret-izinlerine-dair-yonetmelikte-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik-hakkinda-aciklamamizdir/](https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/hukumlu-tutuklulara-yakinlarinin-olumu-veya-hastaligi-nedeniyle-verilebilecek-mazeret-izinlerine-dair-yonetmelikte-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik-hakkinda-aciklamamizdir/) Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>53</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-v01102021070338> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

### 3.2.2. Hapishaneler ve COVID-19 - Öne Çıkan Başlıklar

Bu bölümde Türkiye’de pandeminin duyurulduğu tarihten itibaren 2021 yılının sonuna kadar COVID-19 önlemleri çerçevesinde yapılan uygulama değişiklikleri ve infaz düzenlemelerinde öne çıkan konular değerlendirilmiştir.

#### *Pandemi Sürecinde Yapılan İnfaz Düzenlemesinin Etkileri*

2020 yılının Nisan ayında yapılan infaz düzenlemesinin ilk önceliği özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin koşullarında iyileştirmeler yapmakken, kapsamının daralmasıyla mahpus grupları arasında ayırım yaratılmıştır. 2020 raporumuzda detaylıca bahsettiğimiz gibi,<sup>54</sup> yapılan infaz düzenlemesi siyasi ve adli mahpuslar arasında ayırım yapmıştır. Bu düzenlemelerle hükümlü olan mahpusların infazlarının geçici olarak durdurularak tahliye edilmesi ve tutuklu yargılanan mahpusların adli kontrol hükümleriyle serbest bırakılması beklenirken, infaz düzenlemelerinde eşitlik ilkesine aykırı değişiklikler yapılarak siyasi mahpuslar bu düzenlemelerde kapsam dışı bırakılmış, denetimli serbestlik, koşullu salıverilme, açık hapishaneye ayrılma gibi haklardan yararlanamamışlardır. Mahpuslar salgın boyunca risk altında tutulmaya devam edilmişlerdir.

Salgının yarattığı riskler dışarıdaki insanlar kadar mahpuslar için de geçerliken, düzenlemelerin tüm mahpusları kapsamaması ve özellikle siyasi mahpusların dışarıda bırakılması, hem CİSST hem de diğer insan hakları örgütleri tarafından eşitlik ilkesini ve ayrımcılık yasağını ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Ayrımcılık yasağı ile eşitlik; ayrımcılık yasağı ilkesinin pozitif ve negatif görünümüleri olarak kabul edilmektedir. Ayrımcılık yasağı; İnsan Hakları Evrensel Beyanname<sup>55</sup>, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme<sup>56</sup>, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi<sup>57</sup>, Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme<sup>58</sup>, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi<sup>59</sup>, Avrupa Sosyal Şartı<sup>60</sup>, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı<sup>61</sup> ve 2000/43/EC sayılı AB Konseyi Direktifi<sup>62</sup> gibi birçok uluslararası belgede düzenlenmiş ve korumanın kapsamı olabildiğince geniş ele alınmaya çalışılmıştır. Bu tutum ulusal belgelerin düzenlenmesinde de korunmaya çalışılmış olup ayrımcılık yasağına Anayasada ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununda yer verilmiştir.

Ayrımcılık yasağı bu temel metinlerin yanı sıra İnfaz Kanununda da<sup>63</sup> doğrudan düzenlenmiş; “Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrımcılık tanınmaksızın uygulanır” denilmiştir.

<sup>54</sup> H. Demirbaş H. B, (2022), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2021. [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst\\_annual\\_report.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst_annual_report.pdf) Erişim Tarihi: 16.06.2022.

<sup>55</sup> Beyanname’nin Resmi Gazete’de yayımlanmasına dair Bakanlar Kurulu Kararı için bkz. 27.05.1949 tarihli ve 7217 sayılı Resmi Gazete.

<sup>56</sup> Sözleşme’nin Yürürlüğe Giriş Kararnamesi için bkz. 21.07.2003 tarihli ve 25175 sayılı Resmi Gazete

<sup>57</sup> Sözleşme’nin Yürürlüğe Giriş Kararnamesi için bkz. 11.08.2003 tarihli ve 25196 sayılı Resmi Gazete.

<sup>58</sup> Sözleşme’nin Yürürlüğe Giriş Kararnamesi için bkz. 16.06.2002 tarihli ve 24787 sayılı Resmi Gazete.

<sup>59</sup> Sözleşmenin Yürürlüğe Giriş Kararnamesi için bkz. 19.03.1954 tarih ve 8662 sayılı Resmi Gazete

<sup>60</sup> Şartın Yürürlüğe Giriş Kararnamesi için bkz. 14.10.1989 tarihli ve 20312 sayılı Resmi Gazete

<sup>61</sup> Şartın Türkçe çevirisi için bkz. [https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa\\_Birligi\\_Temel\\_Haklar\\_Sarti%E2%80%8B.pdf](https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf) Erişim Tarihi: 02.01.2021

<sup>62</sup> Direktifin Türkçe çevirisi için bkz. [https://www.tihk.gov.tr/upload/file\\_editor/2019/03/1551818880.pdf](https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2019/03/1551818880.pdf) Erişim Tarihi:27.09.2021

<sup>63</sup> <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 02.01.2021

Türkiye, ayrımcılık yasağını düzenleyen, yukarıda adı geçen sözleşmelerin birçoğuna taraf olmuş, bunları iç hukukunun parçası haline getirmiştir ve hapisanedeki mahpuslara eşit davranmak yukarıda sayılan uluslararası mevzuat ile temel ulusal düzenlemelerin yanı sıra infaz kanununun da gereğidir. Kanunda doğrudan cezanın infazına ilişkin hükümlerde ayrımcılık yasaklandığı için koşullu salıverilme, denetimli serbestlik, açık hapisaneye ayrılma gibi infaz aşamalarının tümünde bu yasak geçerlidir. Ancak yukarıda değinilen infaz düzenlemeleri ile infazın neredeyse her aşamasında mahpuslar arasında ayırım yapılmıştır.

### COVID-19 Aşısı

2021 yılının Şubat ayında başlayan aşılama çalışması, hapisanelerde de ülke geneliyle eş zamanlı başlamış ancak mahpuslar yeterli bilgiye erişmekte güçlük çektiklerini sıklıkla iletmişlerdir. Birçok mahpus ilk ve ikinci aşılardan zaman zaman yapılacağını bilmediğini, kimi mahpuslar da aşı seçme hakkı tanınmaması gibi vakaları iletmiştir.

2021 yılının Şubat ayında aşılama çalışmasının başladığı duyurulmuş ancak takip eden aylar boyunca kaç mahpusun aşılandığına dair bilgi verilmemiştir. Sivil Toplum Örgütlerinin hapisanelerde kaç mahpusa aşı yapıldığına dair yaptığı bilgi edinme başvurularına ise kaç mahpusa aşı yapıldığına dair herhangi bir cevap verilmeyip 60 yaş üzeri ve kronik rahatsızlığı olan mahpuslara aşı yapıldığı şeklinde genel bir cevap verilmiştir.<sup>64</sup> Aşı konusunda bilgiye erişemeyen endişeli bazı mahpuslar aşı olmaktan imtina etmişlerdir.

**CTE'nin açıklamalarına göre 2021 yılı Ekim ayı itibarıyla 1. Doz aşı yaptıran mahpusların oranı %91; 2. Doz aşı yaptıranların oranı %80'dir. Ocak 2022 itibarıyla ise ceza infaz kurumunda bulunan mahpusların 1. Doz aşı yaptıranların oranı % 95; 2. Doz aşı yaptıranların oranı % 87'dir.<sup>65</sup> Açıklamada toplamda hangi aşından kaç tane yapıldığı bilgisi verilmemiştir.**

Kronik hastalığı olan ve/veya yaşlı bazı mahpuslar zatürre aşısı olduklarını iletmişlerdir. Ancak buna dair elimizde sayısal bir veri ya da CTE tarafından yapılan bir açıklama bulunmamaktadır.

<sup>64</sup> [https://cisst.org.tr/basin\\_duyurulari/adalet-bakanligini-hapishanelerdeki-covid-19-salgininin-boyutlari-hakkinda-aciklama-yapmaya-cagiriyoruz/](https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/adalet-bakanligini-hapishanelerdeki-covid-19-salgininin-boyutlari-hakkinda-aciklama-yapmaya-cagiriyoruz/) Erişim Tarihi: 18.08.2022.

<sup>65</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/kovid-19-pandemi-surecinde-ceza-infaz-kurumlari-vi04012022063223> Erişim Tarihi: 18.08.2022.

### 3.3. Hapishanelerin İç Yapısı ve Sorunlar

COVID-19 salgını koğuşlarda kişi başına ayrılan alan, sosyal mesafe, hijyen, sağlık koşulları ve besine erişim gibi birçok konuyu gündeme getirmişti. Mahpusların halihazırda kısıtlı olan hakları pandemi ile birlikte daha da sınırlandırılmış, hastalık riski ile birlikte dış dünya ile iletişimleri asgariye inmiştir. Bu bölümde COVID-19 ile birlikte oluşturulan karantina koğuşlarının koşullarına, diğer koğuşlarda ve hücrelerde karşılaşılan yapısal sorunlara yer verilecektir.

#### 3.3.1. Karantina Koğuşları

COVID-19 ile mücadele tedbirleri kapsamında hapishanelerde alınan öncelikli önlemlerden biri mahpusların dışarıyla temas etmeleri halinde izolasyona ve karantina odalarına/koğuşlarına alınmalarıydı. Pandeminin ilk yılında aktarılan sorunlar, önlemlerin ve uygulamaların her hapishanede aynı sürede ve itina ile uygulanmadığını göstermişti.<sup>66</sup> Bu dönemde Türkiye'deki tüm ceza infaz kurumlarının bu önlemleri nasıl yorumladığı, uygulamaların hangi süre zarfında hayata geçirildiği, mahpusların yaşamlarını doğrudan etkileyen hangi düzenlemelerin yapıldığı, bu uygulamaların hangi mekanizmalarla denetlendiği şeffaf olarak aktarılmamıştır.

2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da, karantina koğuşlarının koşulları CİSST'e çok sayıda gelen şikâyetlerden olmuştur. Bunları karantina koğuşları arasında farklılaşan uygulamalar, koğuşların koşulları ve mahpusların sağlık hakkına erişirken yaşadıkları sorunlar olarak sıralamak mümkündür. Karantina koğuşu veya odaları olarak nitelendirilen mekânların koşulları hapishaneden hapishaneye değişiklik göstermiştir. Bazı hapishanelerde bunlar için özel alanlar ayrılırken, bazı hapishanelerde ise kapasite yetersizliği, koğuş niteliğinde boş alanların bulunmaması sebebiyle görüş için kullanılan görüş kabinleri, sosyal aktiviteler için kullanılan atölyeler gibi COVID-19 ile işlevsizleşmiş yerler koğuşlara dönüştürülmüştür. Bu odaların koğuş yapısına göre tasarlanmaması, karantina koğuşuna dönüştürülürken havalandırma, tuvalet ve banyo gibi ihtiyaçlara göre yeniden organize edilmemesi birçok soruna sebep olmuştur. Hızlıca koğuşa çevrilen bu alanlarda yatak, dolap, masa gibi eksiklikler de çok uzun süre çözülememiş, mahpuslar karantina sürelerini zaman zaman yerde yatarak geçirmiştir. Karantina koğuşlarının hijyenik olmaması, mahpusların yeterli ve düzenli temizlik malzemesine erişimlerinin olmaması koşulları daha da zorlaştırmıştır.

Kronik hastalıkları olan risk grubundaki mahpuslar ile dışarıyla temas halinde olup karantina koğuşunda 14 gün kalması gereken mahpuslar aynı alanlarda tutulmuştur. Karantina koğuşlarındaki sirkülasyon ve farklı sürelerde koğuşa alınan mahpusların da süreye göre ayrıştırılmadan aynı alanda kalması, diğer mahpusların karantina sürelerini de etkilemiş, bazı mahpusların uzun süre karantina koğuşlarından çıkamamasına neden olmuştur. Karantina koğuşlarının kalabalık olduğu ve sosyal mesafenin sağlanamadığı da birçok kez aktarılmıştır. Hastanelere sevk edilen mahpusların döndüklerinde 14 gün karantina koğuşunda kalmaları gerektiğinden, karantina koğuşlarının bulaş risklerinden ve uygun koşulların sağlanamamasından endişe eden mahpuslar, hastaneye sevk başvurularını ertelediklerini 2021 yılında da sıklıkla belirtmişlerdir.

<sup>66</sup> Demirbaş H. B, (2022), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2021. [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst\\_annual\\_report.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst_annual_report.pdf)  
Erişim Tarihi: 16.06.2022.

### 3.3.2. Isınma ve Aydınlatma

Mahpusların yaşamlarını sürdürmeye devam edecekleri alanların hapisanelerin bulunduğu yerin coğrafi koşulları ve iklim şartları gözetilerek oluşturulması ve yenilenmesi gerekir. COVID-19 salgınıyla beraber sosyal mesafenin sağlanması ve bulaş riskinin ortadan kaldırılması için koşulların yapısal durumlarının ve havalandırma sistemlerinin kritik önemde olduğu anlaşılmıştır.

Havalandırma alanlarının yasanada belirtilen sürelerde azami ölçüde kullanılmaması, hem mahpusların hareket alanını kısıtlamış hem de kapasitesinin üstünde mahpus barındıran koşulların yeterince havalandırılmamasına sebep olmuştur. Pencerelerin yeterince büyük olmaması, yeterli gün ışığından faydalanamamak da aktarılan şikâyetler arasındadır. Sıcaklığın değişkenlik gösterdiği, sis veya nem gibi farklı hava değişimlerinin yaşandığı dönemler, havalandırma alanlarının açık bırakılmaması veya sürekli kapatılması temiz havaya erişimi engellemiştir. Bazı hapisanelerde pencerelerin mahpuslar tarafından açılmaması için sabitlendiği üzerine şikâyetler de gelmiştir.

### 3.3.3. Hijyen

Mahpusların bu konuda aktardıkları şikâyetleri hapisanelerdeki genel hijyen tedbirleri, mahpusların kişisel hijyenlerini sağlamada karşılaştıkları sorunlar ve temizlik ürünlerine ulaşırken yaşanan engeller başlıklarıyla sıralamak mümkündür.

Bu dönemde mahpusların koşullardaki ortak alanları temiz tutabilmesi için temizlik malzemelerine düzenli erişebilmeleri fazlasıyla önem kazanmıştır. Mahpusların bu malzemeleri kantinden ücretini ödeyerek temin ettikleri düşünüldüğünde ekonomik durumu iyi olmayan mahpusların yeterli malzemeye erişiminin imkânsızlaşacağını tahmin etmek zor değildir. 2021 yılında mahpusların alım güçleri daha da düşmüş, hijyen malzemelerine ücretsiz erişimlerinde de sorunlar yaşanmıştır.

Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarının (Nelson Mandela Kuralları, 2015) 18. Maddesinde<sup>67</sup> bu durum şöyle açıklanmıştır: “Mahpusların kendilerini temiz tutmaları zorunludur ve bu amaçla kendilerine sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet malzemesi sağlanır. Mahpusların özsaygılarına uygun bir dış görünümü sürdürebilmeleri amacıyla, saç ve sakalların uygun şekilde bakımı için gerekli araçlar sağlanır ve erkekler düzenli tıraş olabilmelidir.” Bu malzemelere erişememekten kaynaklı yaşanacak sorunlar için mahpuslara temizlik ve hijyen malzemelerinin ücretsiz sağlanması, dağıtımın tüm mahpusları kapsayacak şekilde eşit ve sürdürülebilir olarak devam edebilmesi için de gerekli düzenlemelerin mevzuata girmesi önemlidir.<sup>68</sup>

<sup>67</sup> <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/nelson-mandela-kurallari-mahpuslara-muameleye-dair-birlesmis-milletler-asgari-standart-kurallari-turkce.pdf>  
Erişim Tarihi: 12.01.2021

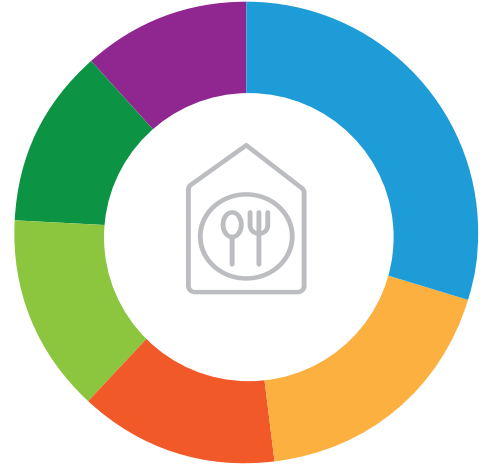
<sup>68</sup> Bu kapsamda koordinasyonunu Çağdaş Hukukçular Derneği, Hak İnisiyatifi, İstanbul Diş Hekimleri Odası, İstanbul Tabip Odası, İnsan Hakları Derneği, Özgürlük İçin Hukukçular Derneği, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı ile birlikte üstlendiğimiz “Hapisanelerde Ücretsiz Temizlik Kiti” kampanyasını başlattık. Aralık ayında sivil toplum örgütleri ve meslek odalarının imzasına açarak bir basın metni kaleme aldık:  
[https://cisst.org.tr/basin\\_duyurulari/mahpuslarin-temizlik-maddelerine-erisimleri/](https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/mahpuslarin-temizlik-maddelerine-erisimleri/) Erişim Tarihi: 15.07.2021

2021 yılının son dönemlerinde ise infaz koruma memurlarının aldığı önlemlerin azaldığı, her zaman maske takmadıkları, sosyal mesafeye dikkat etmedikleri, hijyen konusunda bireysel tutumların belirleyici olduğu ve denetlenmedikleri belirtilmiştir. Yine aynı süreçte gelen şikâyetlerde infaz koruma memurlarının sosyal mesafe kurallarına uymadan kalabalık gruplar halinde ve sıklıkla üst ve koğuş araması yaptıkları, mahpusların kişisel malzemeleri ile çöplerini aynı eldivenlerle karıştırdıkları aktarılmıştır.

### İç Kantine İlişkin Şikâyetler

(153 vakanın 42' si bu soruya cevap vermiştir.)

■ Pahalılık	26
■ Ürün çeşidinin azlığı	16
■ Ürünün bulunmaması	12
■ Ürünün verilmemesi	12
■ Diğer	11
■ Kalitesizlik	10



### Dış Kantine İlişkin Şikâyetler

(152 vakanın 28'i bu soruya cevap vermiştir.)

■ Pahalılık	14
■ Ürünün bulunmaması	7
■ Ürün çeşidinin azlığı	5
■ Ürünün verilmemesi	10
■ Diğer	3
■ Kalitesizlik	4



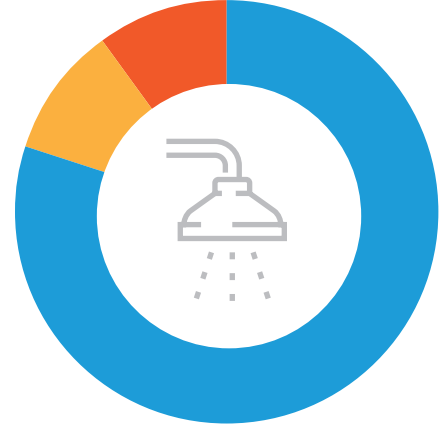
### 3.3.4. Tuvalet – Banyo

Salgınla beraber kişisel hijyenin düzenli sağlanabilmesi için hijyen ürünlerine sürekli erişebilmek fazlasıyla önem kazanmıştır. Bu dönemde mahpuslar, lavabo sayısının yetersiz olduğunu, tuvalet ve banyolarda yeterli hijyen malzemesi olmadığı için kişisel hijyenlerini sağlayamadıklarını, kalabalık koşullarda bu alanların sürekli temizlenmesinin zor olması sebebiyle bulaş riskinin artmasından endişe ettiklerini aktarmışlardır. Salgın döneminde koşullarda suların sık sık kesilmesi, sıcak suyun sınırlı zamanlarda verilmesi ve suların kirli akması da mahpusların temiz suya erişim hakkının ihlal edildiğini göstermektedir.

#### Banyoya İlişkin Şikâyetler

(153 vakanın 9'u bu soruya cevap vermiştir.)

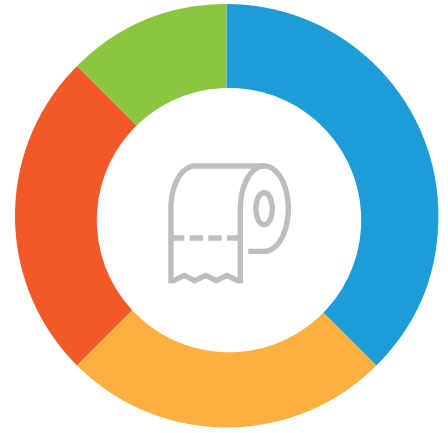
Diğer	8
Kullanım süresi az	1
Kirli	1



#### Tuvalete İlişkin Şikâyetler

(153 vakanın 6'sı bu soruya cevap vermiştir.)

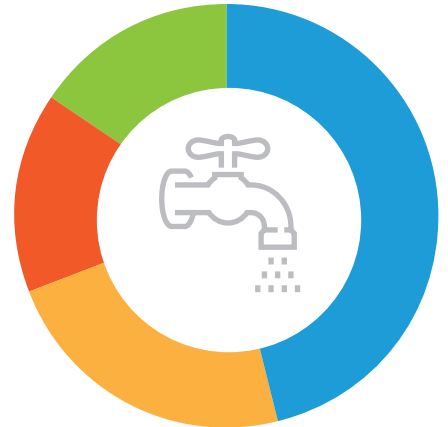
Diğer	3
Eski	2
Kirli	2
Kullanım süresi az	1



#### Temiz Suya İlişkin Şikâyetler

(153 vakanın 10'u bu soruya cevap vermiştir.)

Diğer	6
Kesiliyor	3
Sağlıksız	2
Fazla klorlu	2



### 3.3.5. Yemek

Hapishaneler gibi kapalı kurumlarda kalan kişilerin salgın dönemlerinde dışarıdaki insanlara göre daha fazla risk altında olmaları iyi beslenmeyi daha önemli hale getirmiştir. Yeterli, dengeli ve sağlıklı besine erişebilmek tüm mahpusların hakkıdır. Ceza infaz kurumlarının iâşe edilmeleri ve günlük iâşe miktarlarının hesaplanması ile ilgili usul ve esaslar Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumları Personelinin İâşe Yönetmeliğine göre yapılmaktadır.<sup>69</sup> Bu yönetmeliğin 5. maddesi: “Günlük iâşe miktarı, Sağlık Bakanlığı ile birlikte belirlenen günlük kalori ihtiyacı ve bütçe imkânları da değerlendirilerek saptanan tutardır.” der. 6. maddede ise; “Yönetmeliğe göre iâşe edilenlerin günlük gıdası, yönetmeliğin 5 inci maddesindeki iâşe miktarı, çeşit ve gramajı üzerinden üç öğün olarak verilir. Öğünlerin gramaj ve kalori miktarları 5. maddeye göre belirlenmiş esaslara bağlı kalınarak kurum müdürlüklerince tespit edilir” denmektedir.

Sağlık Bakanlığının tüm mahpusların yanı sıra hasta, özel beslenme rejimi tercih eden mahpusların da sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmeleri için uygun diyet programları hazırlaması ve önermesi gerekirken, bu hususun nasıl yerine getirileceğine dair bir düzenleme olmaması fiyiyatta beslenme konusunu Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüklerinin inisiyatifine bırakmaktadır. Bu durum hapishaneler arasında farklı uygulamalara yol açtığı gibi genel olarak da mahpusların sağlıklı, yeterli ve nitelikli beslenmesini engellemektedir. 27 Mayıs 2021 yılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyon Tutanaklarında iâşe bedelinin 0-6 yaş grubu annesi ile kalan çocuklar için 23 TL, diğer mahpuslar için günlük 11,5 TL uygulandığı dışında iâşe bedellerinde değişiklik yapılmasına ilişkin hiçbir açıklama yapılmamıştır.<sup>70</sup>

Mahpuslar, hapishane tarafından üç öğün dağıtılan yemeklerin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte olmadığını, dönemsel olarak bu miktarın iki öğüne veya öğünlerde verilen üç çeşit yemeğin iki çeşide düşürüldüğünü belirtmişlerdir. Yukarıda da belirtilen gıda enflasyonuna karşın iâşe miktarının yükseltilmemesi, karbonhidrat ağırlıklı yemeklerin miktarını artırırken porsiyonlardaki et ve sebzenin oranının azalmasına sebep olmuştur. Mahpuslar, kantinler aracılığıyla ücretini ödeyerek gıdaya erişebilseler de vitamin gibi bağışıklıklarını güçlendirecek takviyeleri alamadıklarını belirtmişlerdir. İç kantinden alınan ürünlerin ücretlerinin mahpusları maddi olarak zorlaması sebebiyle de bu ürünlere sürekli olarak erişilememiştir.

Aktarılan bir diğer problem ise sağlık sorunu yaşayan mahpusların beslenme biçimlerine uygun yemeklere erişememeleridir. Genel yemeklerde yaşanan sorunlar özel beslenme ihtiyacı olan mahpusların durumunu daha da kronikleştirmiştir. Diyet yemekler sağlanmamış, diyet yemek veren hapishaneler ise farklılaşan hastalıkları dikkate almadan tek tip diyet yemek vermişlerdir.

### Yemeklere İlişkin Şikâyetler

(153 vakanın 53’ü bu soruya cevap vermiştir.)

<span style="color: blue;">■</span> Kalitesiz	33
<span style="color: orange;">■</span> Miktarı az	25
<span style="color: red;">■</span> Sağlıksız	25
<span style="color: green;">■</span> Diğer	14
<span style="color: darkgreen;">■</span> Hijyenik değil	12



<sup>69</sup> [https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9568&mevzuatTur=KurumVeKurulYonetmeli&mevzuatTertip=5#:~:text=\(De%4%9Fi%5%9Fik%20f%4%B1kra%3ARG%2D28, bulunmad%4%B1%4%9F%4%B1%20%3%B6%4%9F%3%BCnler%20i%3%A7in%20kumanya%20verilir](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9568&mevzuatTur=KurumVeKurulYonetmeli&mevzuatTertip=5#:~:text=(De%4%9Fi%5%9Fik%20f%4%B1kra%3ARG%2D28, bulunmad%4%B1%4%9F%4%B1%20%3%B6%4%9F%3%BCnler%20i%3%A7in%20kumanya%20verilir)  
Erişim Tarihi: 07.07.2022.

<sup>70</sup> [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/10/komisyon\\_tutanaklari.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/10/komisyon_tutanaklari.pdf) Erişim Tarihi: 07.07.2022.



### 3.3.6. Yatak-Yastık

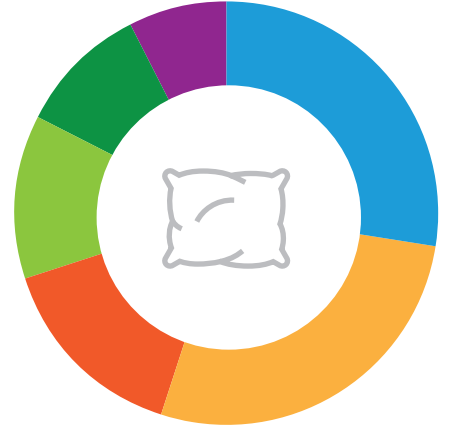
Pandemiyle birlikte hijyen gerekliliğinin kapsamı mahpusların hapisanelerde kullandıkları tüm ürünleri içerecek şekilde genişlemiştir. Yatak ve yastıkların belirli aralıklarla gerekli hijyen önlemleri alınarak değiştirilmemesi sorunlara sebep olmuştur.

Bazı dönemlerde hapisanelerde görülen uyuz salgını pandemiye de ortaya çıkmış, bu durum hapisane koşullarını da doğrudan etkilemiştir. Uyuz salgınlarının görüldüğü hapisanelerde mahpuslara yeni ve temiz eşya verilmemiş, bu ürünler dönemsel olarak tedarik edilmemiştir. Mahpuslar bu malzemelerin temizliğinden bireysel olarak sorumlu olmuşlardır.

#### Yatak ve Yastık Kullanımına İlişkin Şikâyetler

(153 vakanın 20'si bu soruya cevap vermiştir.)

Yetersiz	11
Yenisi verilmiyor	11
Eski	6
Diğer	5
Sağlığa elverişsiz	4
Kirli	3



#### Nevresim, Yorgan, Battaniye Kullanımına İlişkin Şikâyetler

(153 vakanın 19'u bu soruya cevap vermiştir.)

Yenisi verilmiyor	11
Yetersiz	10
Diğer	5
Eski	4
Kirli	3



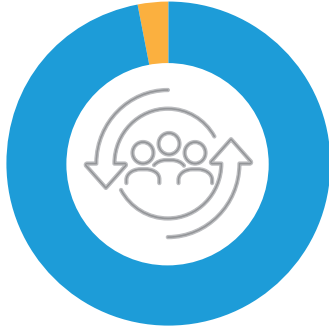
## 4. HAK İHLALLERİ

### 4.1. DIŞ DÜNYA İLE İLETİŞİM

#### 4.1.1. Sevk

Mağpuslar kendi istekleriyle başka hapisanelere sevk talep ettiklerinde tüm koşulları sağlamalarına rağmen kendilerine olumlu çok az geri dönüş yapıldığından 2019 yıllık raporumuzda bahsedilmiş<sup>71</sup> ve 2020 yıllık raporumuzda da pandeminin ilk yılında uzun bir süre sevklerin açılmamasının yarattığı sorunlara işaret edilmişti.<sup>72</sup>

2021 yılında da isteğe bağlı sevk başvuruları farklı gerekçelerle olumsuz sonuçlanması, mağpusların talepleri dışında gerçekleştirilen zorunlu sevk uygulaması gibi sorunlar devam etmiştir. 2019 CİSST yıllık raporunda da bahsedildiği gibi OHAL ile başlayan ve sonrasında da devam eden, özellikle Kürt siyasi mağpuslara yönelik kötü muamele ve ayrımcılığın aracı haline gelen zorunlu sevklerin 2021 yılında da uygulandığı aktarılmıştır.



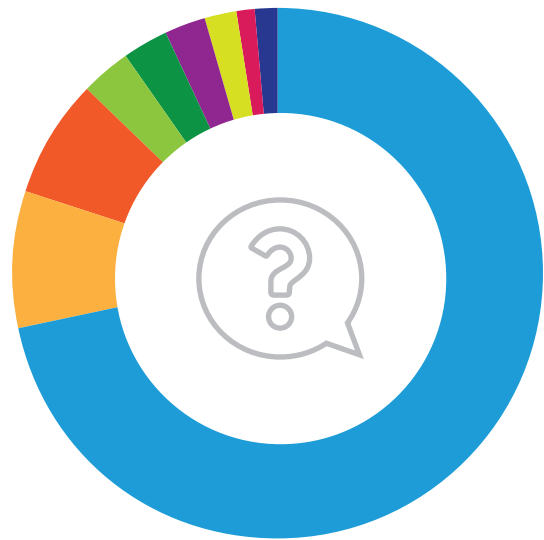
#### Bulunduğu Hapishaneye Nasıl Sevk Edildi? (256 vakanın 107'sine cevap verilmiştir.)

Zorla Sevk	104
İsteğe Bağlı	3

#### Hangi Sebepden Sevk İstiyor?

(256 vakanın 223'üne cevap verilmiştir.)

Aileye Uzaklık	189
Ailedeki diğer mağpus(lar) için	22
Sağlık	19
Diğer	8
İdare	7
Hasımlarının Olması	7
Diğer Mağpuslar	5
Üniversiteye uzaklık	3
Mahkemeye Uzaklık	3



<sup>71</sup> Demirbaş H. B, Sağlam D. (2020), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2019. [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst\\_yillik\\_rapor\\_2019\\_TR-1.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/cisst_yillik_rapor_2019_TR-1.pdf) Erişim Tarihi: 06.06.2021.

<sup>72</sup> Demirbaş H. B, (2022), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2021. [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst\\_annual\\_report.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/12/cisst_annual_report.pdf) Erişim Tarihi: 16.06.2022.

## Sevk Edilirken Hangi Sorunlarla Karşılaştı? (256 vakanın 17'sine cevap verilmiştir.)

■ Gittiği Yerde Eşyalarına El Koyma	6
■ Diğer	5
■ Eşyalarını Almasına İzin Vermeme	5
■ Zamanında Bilgi Verilmemesi	3



### 4.1.2. Çıplak Arama

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 34. Maddesinde<sup>73</sup> çıplak aramanın hangi koşullarda nasıl yapılacağı tanımlanmış olsa da, bu uygulamanın keyfiyeti 2021 yılında da devam etmiş ve çıplak arama ve sonrasında yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddete dair aktarılan şikâyetler olmuştur.

Sevk edilen mahpuslara çıplak arama dayatıldığı, bunu kabul etmeyen mahpusların darp edildiği, bu koşullar altında sosyal mesafenin korunmadığı ve bu durumun bulaş riskini artırdığı da 2021 yılında CİSST'e iletilen şikâyetler arasındadır.

### 4.1.3. İfade Özgürlüğü

COVID-19 kapsamında alınan önlemler, mahpusların ifade özgürlüğü temelli haklarını 2021 yılında da kısıtlamıştır. Pandemiye mahpusların dış dünya ile iletişimlerini sağlayan mektup ve telefon gibi araçlara getirilen sınırlamaların 2021 yılında da uzun bir süre devam etmesiyle ifade özgürlüğüne yönelik hak ve özgürlüklere dair şikâyetler bu yıl da pandemi öncesine göre artış eğiliminde oldu.

### Görüş ve Telefona Getirilen Kısıtlamalar

Mahpusların zaten az olan dış dünya ile iletişimleri, 2020 yılında salgınla birlikte daha da azalmıştı. 2021 yılı boyunca kapalı görüşlerin en fazla iki kişi ile yapılabildiği, mahpusların talep etmesine rağmen bu sayının artırılmadığı iletilmiştir. Mahpusların aileleriyle açık görüşler yapmak istediği, bu talepleri için başvurular yaptığı fakat açık görüşlerin sağlanamadığı, mahpusların kaldıkları hapisanelerin, ailelerinin ikamet ettiği şehirlerden uzak olması sebebiyle ailelerin görüşe gelemediği, 3 kişilik arkadaş görüş haklarını kullanamadıkları ve bu durumun mahpusların görüş hakkını engellediği de aktarılan sorunlar arasındadır.

<sup>73</sup> <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2324.pdf> Erişim Tarihi: 22.02.2021

## Ziyaretçiler görüşle ilgili ne tür sorunlar yaşıyor? (133 vakanın 73'ü bu soruya cevap verilmiştir.)

Uzaklık nedeniyle sık gelemiyor	58
Yaşlı olduğu için gelemiyor	28
Hasta olduğu için gelemiyor	23
Yol masrafları nedeniyle	23
Diğer	19
Küçük çocukları var	7
Okuldan izin alamıyor	2
Hapishanenin bulunduğu yere toplu taşıma olmaması	2
Şehirlerarası ulaşım alternatiflerinin kısıtlı olması	2



### Mektup Kısıtlaması

Mahpusların dışarıyla iletişim kurduğu önemli araçlardan biri de mektuptur. Şikâyetlerini sivil toplum örgütlerine mektuplar aracılığıyla ulaştırabilen mahpusların, bu haklarının kısıtlanması veya engellenmesi durumunda sorunlarını ve karşılaştıkları ihlalleri aktarma şansları ortadan kalkar.

Mektuplarla şikâyetlerini aktarmak isteyen mahpusların mektuplarının sansürlendiği 2021 yılında da iletilen şikâyetler arasındadır. Yoğunlaşan şikâyetlerden bir diğeri de mahpusların gönderdiği ve mahpuslara gönderilen mektuplara gerekçe gösterilmeden el konulmasıdır. APS ile gönderilmeyen mektupların üzerinde takip numarasının bulunmaması mektupların sık sık kaybolmasına sebep olmuş ve mahpuslar mektuplarının akıbetlerini öğrenememişlerdir. Mektupların iade koçanları da mahpuslara verilmemiştir. Mahpusların yazdığı Kürtçe mektuplar ve kendilerine yazılan Kürtçe mektuplar da bu süreçte gereksiz olarak verilmemiştir.

### Sürelili - Süresiz Yayın Kısıtlaması

Mahpusların sürelili ve süresiz yayınlara erişebilmesinin ilk koşulu, yayınlara Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan ISBN-ISSN'e sahip olmasıdır. Bu numaralar alınmış olsa da, kitapların kabul edilebilmesi için haklarında toplatma ve yasaklama kararı olmaması gerekir.<sup>74</sup>

2019 yılında CİSST'in hazırladığı yıllık raporda da bahsedildiği gibi 5275 sayılı Kanunun 62. Maddesinde<sup>75</sup> "kurum güvenliğini tehlikeye düşürme" ibaresinin hapishane idaresine geniş yetki alanı vermesi sebebiyle, dışarıda yasaklanma kararı verilmeyen birçok kitabın bu sebeplerden keyfi olarak hapishanelere alınmaması uygulaması 2021 yılında da devam etmiştir.

<sup>74</sup> <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.07.2022

<sup>75</sup> <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.07.2022

2021 yılında da toplatma kararı olmayan birçok gazete, kitap ve dergi mahpusların taleplerine rağmen kendilerine verilmemiştir. Mahpusların bu dönemde yeni yasal değişikliklerle ilgili bilgi alamamaları, mektup ve görüş yoluyla bilgiye erişememeleri ve yasal değişiklikleri takip edememeleri sebebiyle talep eden mahpuslara CİSST'in hazırlamış olduğu Mahpus Hakları El Kitabı<sup>76</sup> gönderilmiş fakat bu kitap birçok hapisanede farklı gerekçelerle mahpuslara verilmemiştir.

Basın İlan Kurumu aracılığıyla resmi ilan ve reklam yayınlama hakkı bulunmayan gazeteler hapisanelere kabul edilmemiştir. Mahpuslar ancak dergilere abone olmaları ve ücretlerini ödemeleri durumunda bu yayınlara ulaşılabilmiştir.

### **Radyo ve TV**

Mahpusların COVID-19'la ilgili gelişmeleri güncel olarak takip edebilecekleri en önemli iletişim kanalları TV ve radyolardır. Fakat bu dönemde mahpusların ücret ödeyerek aldıkları radyolara el konulduğu, A.M. bandına erişimin engellendiği ve haber alma hakkının asgariye indiği aktarılmıştır. Türkiye'de yayın yasağı olmayan ve anaakım sayılacak birçok TV kanalı da 2021 yılında olduğu gibi merkezi yayın sisteminden çıkarılmış ve mahpusların bu kanalları izlemesi engellenmiştir.

### **Dilekçe Kısıtlaması**

Mahpuslar şikâyetlerini ve yaşadıkları ihlalleri idari mercilere dilekçe yoluyla aktarırlar. Mahpusların dilekçelerinin farklı kurumlar tarafından işleme alınmasıyla ilgili yaşanan sorunlar uzun zamandır sürerken bu durum 2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da devam etmiştir. Mahpusların yazdıkları dilekçe numaraları yasal hakları olmasına rağmen kendilerine verilmemiştir. Başvurularının cevaplarını takip edemeyen mahpuslar dilekçelerinin işleme alınmadığını düşündüklerini aktarmışlardır. Hapishane idaresinin inisiyatifine göre dilekçelerin işleme alınmadığına ve yazılan dilekçelerin kaybolduğuna dair iddialar da olmuştur. Bu durum da şikâyetlerin aktarılamamasına neden olmuştur. Ayrıca mahpuslar yazdıkları dilekçelerin içerikleri sebebiyle çeşitli misillemelere maruz kalmış ve disiplin cezasıyla tehdit edildiklerini iletmışlerdir. Bu işleyiş mahpusların şikâyetlerini iletme konusunda temkinli davranmalarına ve çoğu konuda şikâyetçi olamamalarına sebep olmuştur.

<sup>76</sup> [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/01/mahpus\\_haklari\\_elkitab\\_i\\_2020\\_internet.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/01/mahpus_haklari_elkitab_i_2020_internet.pdf) Erişim Tarihi: 27.08.2021

## İfade Özgürlüğü Bağlamında Hangi Alanlarda Sorun Yaşıyor?

(229 vaka sorulara aşağıdaki gibi yanıt vermiştir.)

Mektup Gönderemiyor	54
Mektup Alamıyor	20
CİSST'e Mektup Gönderemiyor	29
CİSST'ten Mektup Alamıyor	11
Kargo Alamıyor	64
Kitap sınırlaması var	82
Gazete Sınırlaması Var	56
Dergi Sınırlaması Var	55
TV / Radyo Kanallarına Erişemiyor	24
Dilekçe Gönderemiyor	125
Mektubu Sansürlendi	4
Kişisel Yazılarına El Konuluyor	6
Ders Kitabına Erişemiyor	6
Bilgisayara Erişemiyor	7



## 4.2. İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

İnfaz koruma memurlarına yönelik açılan soruşturmanın sonuçsuz kalması, bu başvurulara gelen cevaplarda hak ihlali tespit edilmemesi fiziksel, sözlü ve psikolojik şiddetin sıklıkla kullanılmasının önünü açmıştır.

Hapishanelerde karantina kaynaklı vardiyalı çalışma sistemi sebebiyle mahpuslara yönelik kötü muamelenin, psikolojik baskının, sözlü ve fiziksel şiddetin arttığı, İnfaz koruma memurlarının sayım sırasında mahpuslara psikolojik baskı yaptığı CİSST 2021 yılında aktarılan şikâyetler arasındadır.

### 4.2.1. Disiplin Cezaları/ İdare ve Gözlem Kurulu Kararları

2021 yılı boyunca da disiplin cezaları, öncesinde de olduğu gibi keyfi gerekçelerle verilerek mahpuslar için ikincil bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Mahpuslar, disiplin cezaları ile tehdit edilmeleri sebebiyle hak ihlallerini aktaramamış, CİSST'e başvuran mahpuslar kimliklerini gizli tutmak ve şikâyet başvurularının anonim olarak yapılmasını istemişlerdir.

İKM'lerin mahpusları disiplin cezası ile tehdit ettikleri, bu şikâyetleri sonuçlanmayan ve sorunları çözülemeyen mahpusların bireysel ve grup olarak açlık grevine girdikleri görülmüştür. Açık hapishanelerde kalan mahpuslar, yaşadıkları sorunları aktarmak istediklerinde kapalı cezaevlerine gönderilmekle tehdit edilmişlerdir. Bu süreçte

izleme kurullarının hapisaneleri ziyaret edememeleri ve içeride izleme yapamamaları, hak ihlallerinin ve şikâyetlerin çözümlenemeyeceği fikrini güçlendirmiş; mahpuslar baskı hissetmelerine karşı başvuru yapmamayı ve karşılaştıkları ayrımcılıkları sivil toplum örgütlerine aktarmamayı tercih etmişlerdir.

2021 yılında hapisanelere ilişkin çalışma düzenini, yöntemini ve bu kuruluştaki çalışanların uyacakları kuralları belirleyen yönetmeliklerde üst üste değişiklikler yapılmış ve bu değişikliklerle hapisane idarelerine hukuka aykırı şekilde geniş yetkiler verilmiştir. Bunlardan CİSST'e 2021 yılında en sık iletilen şikâyetlerden en öne çıkanı İdare ve Gözlem Kurullarına mahpusların koşullu salıverilmesi uygulamasında geniş takdir yetkileri veren tartışmalı İdare ve Gözlem Kurulları Yönetmeliğidir.<sup>77</sup> Bu düzenleme ile mahpusların koşullu salıverilmeleri için gerekli olan değerlendirme için hapisanelerin İdare ve Gözlem Kurullarına geniş yetkiler verildiğinden, tahliyesi gelen birçok mahpus İdare ve Gözlem Kurullarının keyfi kararlarıyla tahliyelerinin engellendiğini tarafımıza iletmiştir.

#### 4.2.2. Tecrit

Mahpusların faydalandıkları sohbet hakkı, atölyeler, kütüphane, sinema, açık ve kapalı spor alanları ve faaliyetler COVID-19 önlemleri kapsamında 14 Mart 2020'de durdurulmuştu. CİSST'in 2019 yılında yayınladığı raporda belirtildiği üzere pandemi öncesinde de Türkiye'de mahpusların büyük bir kısmı, çok kısıtlı spor faaliyeti dışında hiçbir etkinliğe katılamamaktaydı. 2020 yılının tamamında, normalleşme sürecine geçildiği dönemler de dahil olmak üzere hapisanelerde herhangi bir sosyal etkinliğin yapılmadığı mahpuslar tarafından iletilmiştir. 2021 yılında ise dışarıda normalleşme devam ederken hapisanelerde salgının yayılma tehlikesiyle ilgili olmayan kısıtlamaların da devam ettiği ve bir nevi kalıcılaştığı görülmüştür.

2021 yılı boyunca da aynı koşu altında kalan ve temas halinde olmaları sebebiyle risk taşımayan mahpusların açık spor alanlarına çıkmak üzere yaptıkları başvuruların olumsuz sonuçlandığı aktarılmıştır. Mahpusların kaldıkları koşullar dışında başka koşullarla ve kişilerle sosyalleşememeleri, LGBTİ+ mahpuslar gibi tekli hücrede kalmak zorunda olan mahpusların da pandemi sürecinde ortak alanlardan faydalanamamaları, hapsedilmelerine ek olarak tecrit durumunu daha da artırmıştır. Mahpusların dışarıyla temaslarının olmadığı ve risk taşımadıkları durumlarda da koşu değişikliği talepleri kabul edilmemiştir.

#### Tecrit 126 vaka

■ Tek başına kapatılma	72
■ Atölye ve kurslara çıkarılmama	69
■ Kütüphaneye çıkarılmama	38
■ Sinema salonuna çıkarılmama	42
■ Sohbete çıkarılmama	36



<sup>77</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201229-3.htm> Erişim Tarihi: 16.06.2022.

### 4.3. CEZASIZLIK

Mahpusların yaşadıkları işkence ve kötü muamelelere ilişkin yaptıkları başvurularda hak ihlali tespitinin yapılamaması, soruşturmanın sonuçsuz kalması ve olumlu cevap alınmaması, 2019 ve 2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da mahpusların hak arama taleplerinin ve bu amaçla yaptıkları başvuruların azalmasına sebep olmuştur. 2021 yılında da mahpuslardan gelen şikâyetler üzerine yapılan idari başvurulara işkence ve kötü muamelenin tespit edildiğine veya kişiler hakkında soruşturma açıldığına yönelik bir cevap alınamamıştır.

Mahpuslar işkence ve kötü muamele sonrasında darp raporu almak istediklerinde hastane sevkleri gecikmiş, belirli bir süre sonra yapılan sevklerde darp tespit raporu verilmediği aktarılmıştır. Kötü muamele konusunda başvuru yapan mahpuslara tıbben bunu raporlama sorumluluğu olan bazı hekimlerin bilinçli olarak darp raporu vermediği mahpuslar tarafından ifade edilmiştir.

2021 yılında da COVID-19 önlemleri sebebiyle mahpusların dış dünya ile iletişimlerinin zayıflamış olması şikâyetlerini aktaramamalarına, bu da var olan cezasızlığın derinleşmesine neden olmuştur.

### 4.4. AÇLIK GREVLERİ

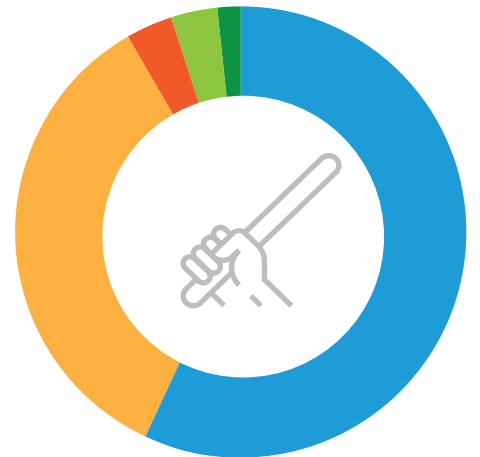
Türkiye hapishanelerinde açlık grevi eylemi mahpusların sıklıkla başvurduğu bir hak arama ve protesto yöntemidir. 2021 yılı boyunca da hem bireysel talepler hem de daha genel talepler için açlık grevi yaptıklarını tarafımıza ileten mahpuslar olmuştur.

Türkiye'nin birçok hapishanesinde, binlerce siyasi mahpusun 27 Kasım 2020 tarihinde başlattığı süresiz dönüşümlü açlık grevi 2021 yılında da devam etmiştir. Açlık grevi, ilk olarak 27 Kasım 2020 tarihinde İmralı Hapishanesinde tutulan Abdullah Öcalan, Hamili Yıldırım, Ömer Hayri Konar ve Veysi Aktaş üzerindeki tecridin kaldırılması talebiyle başlatılmıştır. Bunun yanı sıra, salgın sürecinde hapishanelerin tümünde uygulanan tecridin kaldırılması, mahpuslara insan onuruna yakışır muamele yapılması da talepler arasındadır.<sup>78</sup> Açlık grevleri farklı zamanlar ve farklı hapishanelerde gerçekleşen katılımlarla 2021 yılı boyunca da devam etmiş ve 12 Eylül 2021 tarihinde sonlandırılmıştır.<sup>79</sup>

#### İşkence ve Kötü Muamele

#### Kim Tarafından Uygulanıyor? sorusuna cevap verilmiş. (146 vakanın 143'ü bu soruya cevap vermiştir.)

İnfaz Koruma Memurları	104
İdare	63
Sağlık Personeli	6
Diğer	6
Jandarma	3



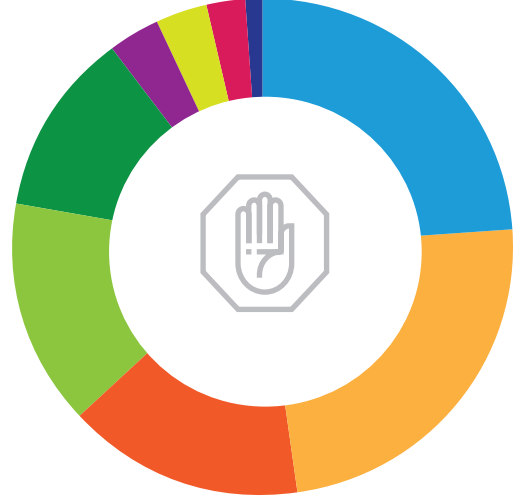
<sup>78</sup> [https://cisst.org.tr/basin\\_duyurulari/yasami-ve-insan-onurunu-savunuyoruz/](https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/yasami-ve-insan-onurunu-savunuyoruz/) Erişim Tarihi: 10.07.2022.

<sup>79</sup> <https://bianet.org/1/13/250136-cezaevlerindeki-aclik-grevi-290-inci-gunde-sona-erdi> Erişim Tarihi: 27.06.2022.



## Mahpuslar İşkence ve Kötü Muameleyle Hangi Sebepden Uğradığını Düşünüyor? (146 vakanın 96'sı bu soruya cevap vermiştir.)

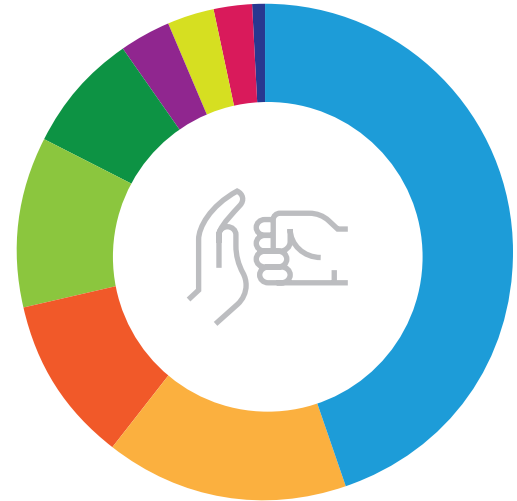
Diğer	28
Siyasi görüş farkı	28
Suç tipinden ötürü	18
LGBTİ+	17
Etnik köken farkı	14
Engelli	4
Yabancı	4
Kadın	3
Dini köken farkı	1



## Şiddete Nerede Uğradı?

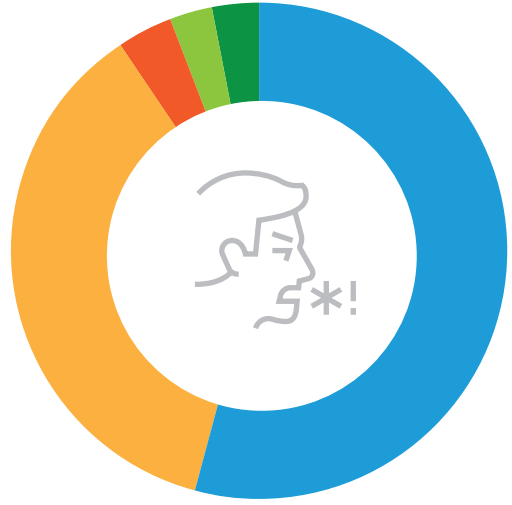
(146 vakanın 93'ü bu soruya cevap vermiştir.)

Koğuş	57
Koridor	20
Kameraların görmediği kör nokta	14
Diğer	14
Süngerli Oda	10
Hapishane bahçesi	4
İdari bölüm	4
Revir	3
Ring	1

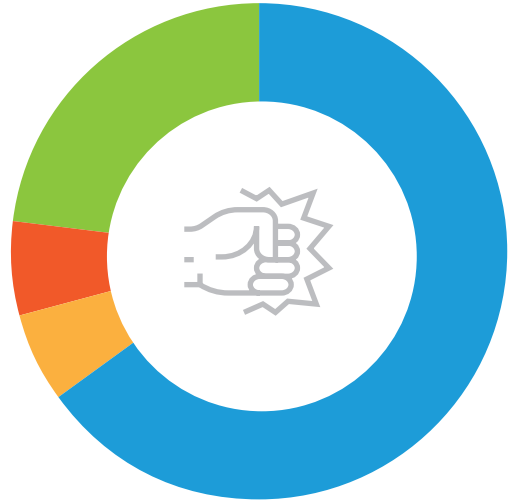


**Maruz Kaldığı Şiddet Türü****(146 vakanın 143'ü bu soruya cevap vermiştir.)**

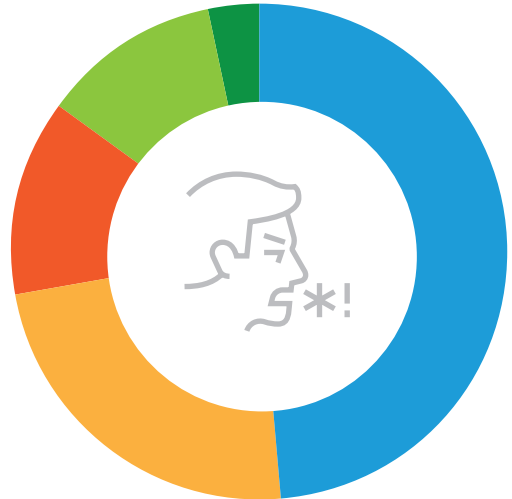
■ Sözselsel ve Psikolojik	115
■ Fiziksel	77
■ Diğer	8
■ Cinsel	6
■ Ekonomik	6

**Maruz Kaldığı Fiziksel Şiddet Türü****(146 vakanın 66'sı bu soruya cevap vermiştir.)**

■ Kaba dayak	54
■ Alet kullanarak dayak	5
■ Yerde sürüklenme	5
■ Diğer	19

**Maruz Kaldığı Sözselsel ve Psikolojik Şiddet Türü****(146 vakanın 103'ü bu soruya cevap vermiştir.)**

■ Hakaret ve aşağılama	79
■ Kendisine yönelik diğer tehditler	38
■ Öldürme veya yaralama tehdidi	21
■ Diğer	19
■ Yakınlarına yönelik tehditler	5



## 5. SAĞLIĞA ERİŞİM

Sağlık hizmetlerinin ücretsiz sağlanması, yasal statüleri ne olursa olsun ayırım gözetmeden kişilere bu hizmetin verilmesi ve tedavi süreçleriyle ilgili bilgilendirmenin sağlanması gereklidir. Hapishanelerdeki aşırı kalabalıklaşma, yetersiz koşullar, hijyen hizmetlerinin sınırlılığı, gıdaya ve besine erişimle ilgili yaşanan problemler, sağlık sorunlarından ayrı düşünülemez. Sağlık konusu, yalnızca fiziksel bütünlüğün ve işlevin korunmasından öte, beden ve ruh sağlığının birlikteliği olarak görülmeli ve sağlıkta bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir.

Tedavi ve sağlık hakkı, hapishanelerdeki mahpusları da kapsayacak şekilde, 2015 tarihli Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları), 1982 tarihli “BM Tıbbi Etik İlkeler”, 1988 tarihli “BM Herhangi Biçimde Alınan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Manzumesi”, 1990 tarihli “Mahpusların Islahı için Temel İlkeler” ve 1990 tarihli “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları” ile güvence altına alınmıştır.<sup>80</sup> Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avrupa Cezaevi Kuralları hakkında (2006) 2 No’lu Tavsiye Kararı (md. 40.3) mahpusların yasal statülerine bakılmaksızın, kapatılmamış kişilerle eşit standartta sağlık hakkına erişim imkanının sağlanmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Bu düzenlemeler ve kararlar devletin mahpusların sağlığından ve yaşamlarından sorumlu olduğunu ortaya koyar. Bakanlıklar ve hapishane idareleri, mahpusların hapishanede kaldıkları süre zarfında tedavi ve sağlık haklarından faydalanmasını ve bu hakların erişilebilir olmasını sağlamakla yükümlüdür.

Mart 2020 yılından itibaren alınan pandemi önlemleri Türkiye’deki hapishanelerin işleyişini değiştirmiş, yeni kısıtlamalar getirilmiş ve bununla beraber mahpusların yaşam koşulları da derinden etkilenmiştir. Bu süreçte açık ve kapalı görüşler, özel izinler, kurumlardaki eş ve aile görüş odalarının kullanımı, diğer koşullarla birleşerek yapılan faaliyetler (atölye, sohbet, açık ve kapalı spora çıkarılma, kütüphane, sinema, vb.), başka kurumlara yapılacak nakiller durdurulmuştur. Başka bir hastalık nedeniyle acil durumlarda hastanelere sevk edilen tutuklu ve hükümlüler, ceza infaz kurumuna döndüklerinde 14 gün izolasyona tâbi tutulduktan sonra PCR testi yapılarak sonucuna göre koşullara alınmaya başlamışlardır.

Birçok mahpus, pandemi başlangıcında dezenfekte işlemlerinde ve personelin hijyen koşullarını sağlamada daha özenli olduğunu ancak 2021 yılı içerisinde maske erişiminde ve hijyen malzemesi dağıtımında sıkıntı yaşadıklarını, temizlik ve dezenfeksiyonda kurum personellerinin aynı özeni göstermediklerini belirtmişlerdir. Bu bölümde salgınla birlikte hapishanelerde birinci, ikinci ve üçüncü sağlık hizmetlerindeki değişim ve dönüşüme, salgın önlemleriyle beraber karşılaşılan sorunlara ve mahpusların aktardığı sağlık hakkı ihlallerine odaklanılacaktır.

<sup>80</sup> [https://cisst.org.tr/basin\\_duyurulari/covid-19-salgininda-mahpuslarin-tedavi-ve-saglik-hakki/](https://cisst.org.tr/basin_duyurulari/covid-19-salgininda-mahpuslarin-tedavi-ve-saglik-hakki/) Erişim Tarihi: 27.06.2022.

## 5.1 BİRİNCİ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİ

2020 yıllık raporunda Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin kapsamından detaylı olarak bahsedilmiştir. Bu raporda ise COVID-19 ile birlikte mahpusların Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine erişirken karşılaştıkları sorunlar, hizmetlerin içeriğinden bağımsız olarak aktarılacaktır.

### 5.1.1. Revire Çıkarılma

Hapishanelerde revir doktoruna erişim süreci, infaz koruma memurlarına iletilen dilekçeler üzerinden ilerlemektedir ve dilekçelerin işleme alınması, mahpusların revire ne zaman çıkabilecekleri de bir ölçüde infaz koruma memurlarının inisiyatifine bırakılmaktadır. Bu işleyiş mahpuslar ile infaz koruma memurlarını karşı karşıya getirebilmekte, mahpusların bazı durumlarda ayrımcılığa maruz kalmalarına ve sağlık hakkına erişimlerinin güçleşmesine neden olmaktadır.

Pandeminin etkisiyle ertelenen randevular, mahpusların çekinceleri ve yetersiz kalan kapasite nedeniyle mahpusların sağlık sorunları derinleşmiş ve revir doktorlarından randevu almak güçleşmiştir. Revir doktoruna muayene olamayan birçok mahpusun hastane sevkleri aksamıştır. Bu süreçte ilaca erişim ve biten ilacın reçetesini yeniletmeye dair sorunlar devam etmiştir.

Kapatılmanın etkileri pandemi ve alınan önlemlerin de etkisiyle derinleşmiş, bu durum mahpusların ruh sağlığını da olumsuz yönde etkilemiştir. Hapishanelerde bulunan psikolog ve sosyal hizmet çalışanı sayısı hapishane kapasitesine oranla yetersiz olduğundan, birçok hapishanedeki mahpuslar kurumdaki psikososyal servisten yeterli kadar yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Psikososyal servislere ilişkin yetersizlik Adalet Bakanlığının Faaliyet Raporlarına da yansımıştır.<sup>81</sup>

### Revir Kaynaklı Şikâyetler

(325 vakanın 79'u bu soruya yanıt vermiştir.)

Hastane sevkleri yapılmıyor	51
Revire geç çıkarılma	31
Doktor ilgilenmiyor	27
Diğer	9
Hastalığı hakkında bilgi verilmiyor	7
Raporları verilmiyor	6
Doktordan kötü muamele	4
Görüşmeler çok kısa	2
İKM'ler odada bulunuyor	1



<sup>81</sup> <https://sgb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/9052022144505Adalet%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202021%20Faaliyet%20Raporu.pdf>  
Erişim Tarihi: 27.06.2022.

### 5.1.2. Ring

Mahpusların hastaneye sevkleri sırasında kullanılan ring araçları ile ilgili havalandırmaların çalışmadığı, yaz aylarında çok sıcak kış aylarında çok soğuk olduğu, havasız olduğu ve kötü koktuğuna yönelik şikâyetler 2021 yılında da devam etmiştir.

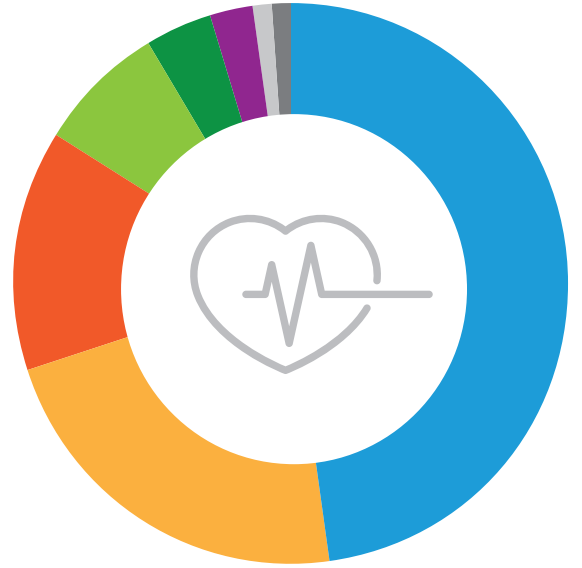
## 5.2. İKİNCİ VE ÜÇÜNCÜ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİ

2021 senesinde de mahpuslar tarafından hastane sevk ve süreçlerine dair birçok şikâyet iletilmiştir. Mahpuslar sevklerin geç yapılmasından ya da hiç yapılamamasından şikâyetçi olmuş, ring araçlarına yönelik şikâyetler devam etmiştir. Ayrıca bazı mahpusların aktarımlarına göre, kalp krizi vb. gibi ambulansın gelmesini gerektirecek acil durumlarda bile jandarmanın mahpusa ismini sorduğu ve ağız içi arama yapmak istediği durumlar yaşanmıştır.

### Sağlık Hizmetlerine Erişimden Kaynaklı Şikâyetler

(325 vaka)

■ Düzenli tedaviye erişememe	135
■ İlaça düzenli erişememe	62
■ Yazılan ilacı verilmiyor	30
■ İlacı doktor tarafından yazılmıyor	21
■ İlacı geç veriliyor	11
■ Diğer	7
■ İlaç tek tek veriliyor	3
■ Tek verilen ilaç saatinde verilmiyor	3



### 5.2.1 Hastaneye Sevklerde Yaşanan Sorunlar

14 gün karantinede kalma zorunluluğu 2021 yılında da devam etmiş ve birçok hapisanede karantina koğuşuna yeni alınan bir mahpusla birlikte 14 günlük sürenin sıfırdan başlaması gibi nedenlerle birçok mahpus hastaneye gitmekten çekindiğini iletmıştır. Ağır hasta olan bazı mahpuslarsa hem karantina koğuşunda bulaşa yakalanma riskinden hem de kimi zaman hastane dönüşü tek kişilik hücrede kalma ve tek başına ihtiyaçlarını karşılayamayacak olma gibi nedenlerden dolayı hastaneye gitmekten imtina ettiklerini, tedavilerinin aksadığını iletmışlerdir. Kimi mahpuslar, ameliyat tarihi verilmediğini ve hastalıkları konusunda yeterli bilgi edinemediklerini, test sonuçlarına erişemediklerini de aktarmışlardır.

Sürekli hastalığı olan mahpusların, hastaneye düzenli tetkikleri için gittiklerinde tek bir doktor tarafından takiplerinin yapılmadığı ve bunun tedavi sürecini olumsuz etkilediğini iletmışlerdir. Bazı hapisanelerde hastane sevkleri öncesinde yapılan ağız içi aramanın standart bir uygulama haline geldiğini, aramanın insan onurunu ihlal edecek

şekilde yapıldığını ve bu dayatma dolayısıyla tedaviye erişimde güçlük çektiklerini iletmişlerdir. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) madde 51 ve 52’de beden aramalarının mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılmayacağı ve ancak mutlak bir gereklilik söz konusuysa başvurulabileceği belirtilmektedir. Dünya Tabipler Birliği’nin beden aramalarıyla ilgili açıklamasında ise aramanın gerekli eğitimi almış kişilerce yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Genel olarak hastane sevklerinin geç yapılması, revire çıkamama, ameliyata götürülmeme veya ameliyat tarihinin ertelenmesi, düzenli kullanılan ilaçların verilmemesi, raporlarının yenilenmemesi, hastalığıyla ilgili yeterli bilgi alamama, tetkik sonuçlarının ve raporlarının verilmemesi ve kelepçeli muayeneye yönelik şikâyetler 2021 yılında da devam etmiştir.

### 5.2.2 Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim

Ağız ve diş sağlığı ile ilgili rahatsızlıkları olan mahpusların tedaviye erişimde güçlük çektikleri, özellikle diş kaybı olan mahpusların tedavilerinin aksadığı ya da eksik yapıldığı, sorunlarının çözülmediği şeklinde şikâyetler gelmiştir.

Hapishanedeki diş ünitelerinde yeterli malzeme ve ekipman (örn. röntgen cihazı) bulunmaması nedeniyle ağız ve diş sağlığı ile ilgili sorun yaşayan mahpuslar çoğunlukla hastanelere yönlendirilmektedir.

Pandemi dolayısıyla geçici olarak hizmet sağlayamayan Ağız ve Diş Sağlığı Hastaneleri, Haziran 2021 itibarıyla tekrardan hizmet vermeye başlamış ancak mahpusların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı güçlükler sürmüştür. Bu süreçte birçok mahpus tedaviye erişemediği için ağrı kesici aldığını iletmiştir. Ağız ve Diş Sağlığı Hastanelerinin bir süre sevke kapalı olması, bekleme süresini uzatmıştır.

Derneğimize mektup yoluyla ulaşan bir başka mahpus ise hastaneler açıldıktan sonra diş tedavisine erişemediğini iletmiş, yaptığımız başvurular sonrası tedavisine başlanmıştır. Ancak mahpus bir sonraki mektubunda, insan hakları başvurularında bulunduğu için kısa bir süre içerisinde isteği dışında başka bir kuruma naklinin gerçekleştiğini, tedavisinin yarıda kaldığını iletmiştir.

## 5.3. AĞIR HASTA MAHPUSLAR

Ağır hasta mahpusların hastalıklarının tedavisi ve takibi için hastanelere gitmeleri sağlansa da zaman zaman mahpuslara hastanede yer yok denilerek hapishaneye geri gönderildiği durumlar yaşanmıştır. Yatarak tedavinin mümkün olmadığı hastanelerde ağır hasta mahpusların acil durumlarda bir hafta içerisinde birkaç defa hastaneye kaldırılması gerekmiştir. Mahpusun hastanede yattığı süre zarfında görevli personelin de hastanede bekletilmesi gerektiği için mahpusların tedaviye erişimleri engellenmiş, mahpusları personel tekrar hapishaneye geri götürmüş ve zaman zaman mahpuslar 24 saat içinde birden fazla kez acile kaldırılmışlardır. Yatarak tedavi edilmesi gerektiği belirlenen ağır hasta mahpusların kelepçeli muayene edilmeleri de mahpusların kelepçeli muayeneyi reddetmeleri sebebiyle tedavilerinin yarıda bırakılarak hapishaneye geri götürülmelerine neden olmuştur.

Hassas gruptan olan hasta mahpusların özel ihtiyaçları bulunmaktadır. Türkiye hapishanelerinde ortalama olarak 1500 ağır hasta mahpus bulunduğu bilinmektedir.<sup>82</sup> Resmi istatistiklere erişmek mümkün olmadığı için net bir sayı verilememektedir. Çoğu zaman çoklu ve kronik rahatsızlıkları olan ağır hasta mahpusların tedavileri hapishane koşullarında mümkün olamaz. Hayati tehlike taşıyan mahpuslar ceza infazının ertelenmesi için başvurular yapmakta ve hastanelerden olumlu yönde heyet raporu alabilseler de Adli Tıp Kurumundan çoğunlukla “cezaevinde kalabilir”

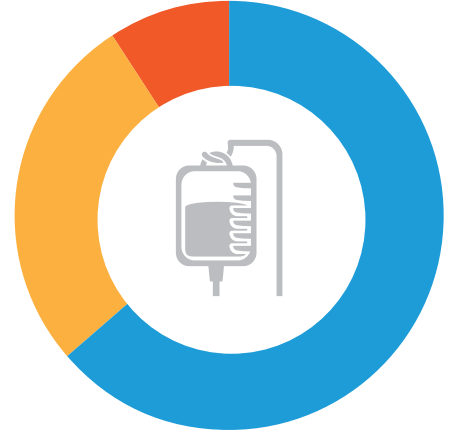
kararı çıkmaktadır. Bunun yanında “cezaevinde kalamaz” raporu da mahpusun infazının ertelenmesi için tek koşul değildir, bu hususta karar mercii Cumhuriyet Savcılığıdır.

Birçok ağır hasta mahpus bu süreçte hapishanede hayatını kaybetmiş ya da durumu çok kötüleştikten sonra salıverilmiş ve kısa bir süre içerisinde vefat etmiştir. Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapishanede kalması uygun olmayan ve bu nedenle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumuna başvuran mahpuslar da bulunmaktadır. Pandemi koşullarında, hapishanede tutulan hasta mahpusların hayati riskleri de artmaktadır.

Ayrıca, kendi hayatını idame ettirmekte güçlük çeken ağır hasta mahpusların ancak oda veya koğuştaki diğer mahpusların desteği ile hayatlarını sürdürebildikleri mahpusların kendileri ve/veya aileleri tarafından iletilmiştir. Bu durum hem hasta mahpusun kendisini hem de bakım üstlenen mahpusun hayatını olumsuz etkilemektedir. Bakım veren mahpuslar, kimi zaman bu nedenle kendi sağlık sorunları olsa bile hasta arkadaşlarını yalnız bırakmamak için hastaneye gitmekten imtina etmekte, bu da varolan sağlık sorunlarının kötüleşmesine neden olmakta ve erken müdahaleyle tedavinin önüne geçmektedir.

### Sağlık Sorunu Yaşayan 321 mahpusun Hastalıklarından Kaynaklı Şikâyetler

■ Süreçten hastalıklar kaynaklı şikâyetler	154
■ Çoklu hastalıklar kaynaklı şikâyetler	66
■ Ağır hasta olmaktan kaynaklı şikâyetler	22



## 5.4. HAYATINI KAYBEDEN MAHPUSLAR

Yapılan medya haber taramaları, diğer dernekler, baro ve mahpus yakınlarından aldığımız bilgilere göre 2021 yılında en az 34 sayıda mahpus hayatını kaybetmiştir.<sup>83</sup> Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapishanede kalması uygun olmayan ve bu nedenle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu'na başvuran mahpuslar da bulunmaktadır.

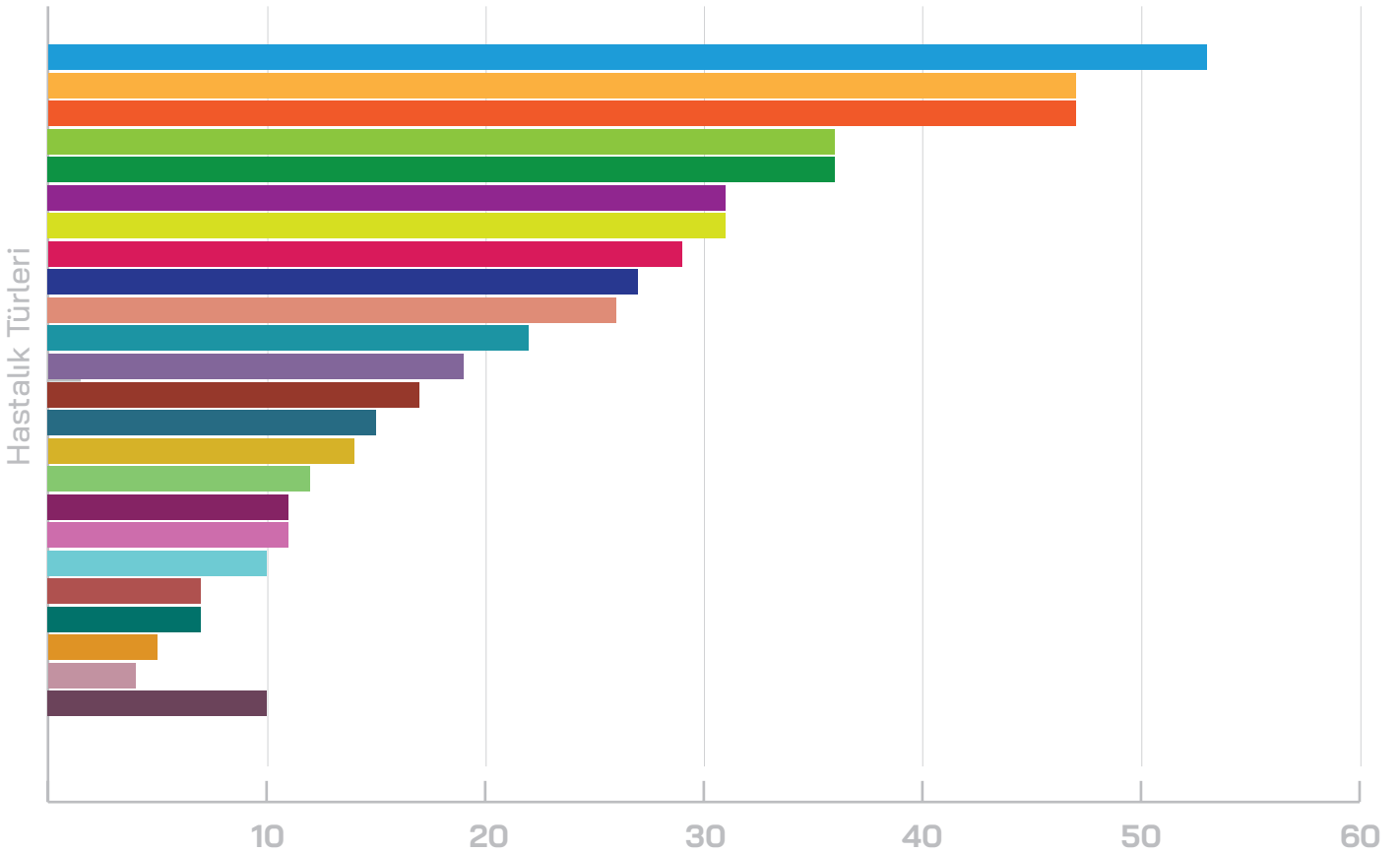
<sup>82</sup> <https://www.ihd.org.tr/ihd-2021-yili-turkiye-hapishanelerinde-hak-izleme-raporu/> Erişim Tarihi: 27.08.2021

<sup>83</sup> <https://hapistesaglik.wordpress.com/hapiste-olen-mahpus-listesi/> Erişim Tarihi: 27.08.2021

## Hastalık Türleri

(321 mahpus bu soruya cevap vermiştir.)

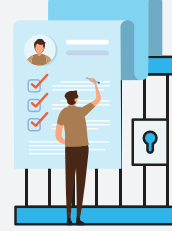
Ortopedi ve Travmatoloji	53	Ağız ve Diş Sağlığı	17
İç Hastalıkları	47	Kulak Burun Boğaz	15
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	47	Genel Cerrahi	14
Göğüs Hastalıkları	36	Onkoloji	12
Gastroenteroloji	36	Enfeksiyon Hastalıkları	11
Kardiyoloji	31	Beyin Cerrahi	11
Kalp ve Damar Cerrahisi	31	Deri ve Zührevi Hastalıklar	10
Nöroloji	29	Endokrinoloji ve Metabolizma	7
Psikiyatri	27	Beslenme ve Diyet	7
Üroloji	26	Alerji Hastalıkları	5
Göz Hastalıkları	22	Kadın Hastalıkları ve Doğum	4
Psikoloji	19	Diğer	10





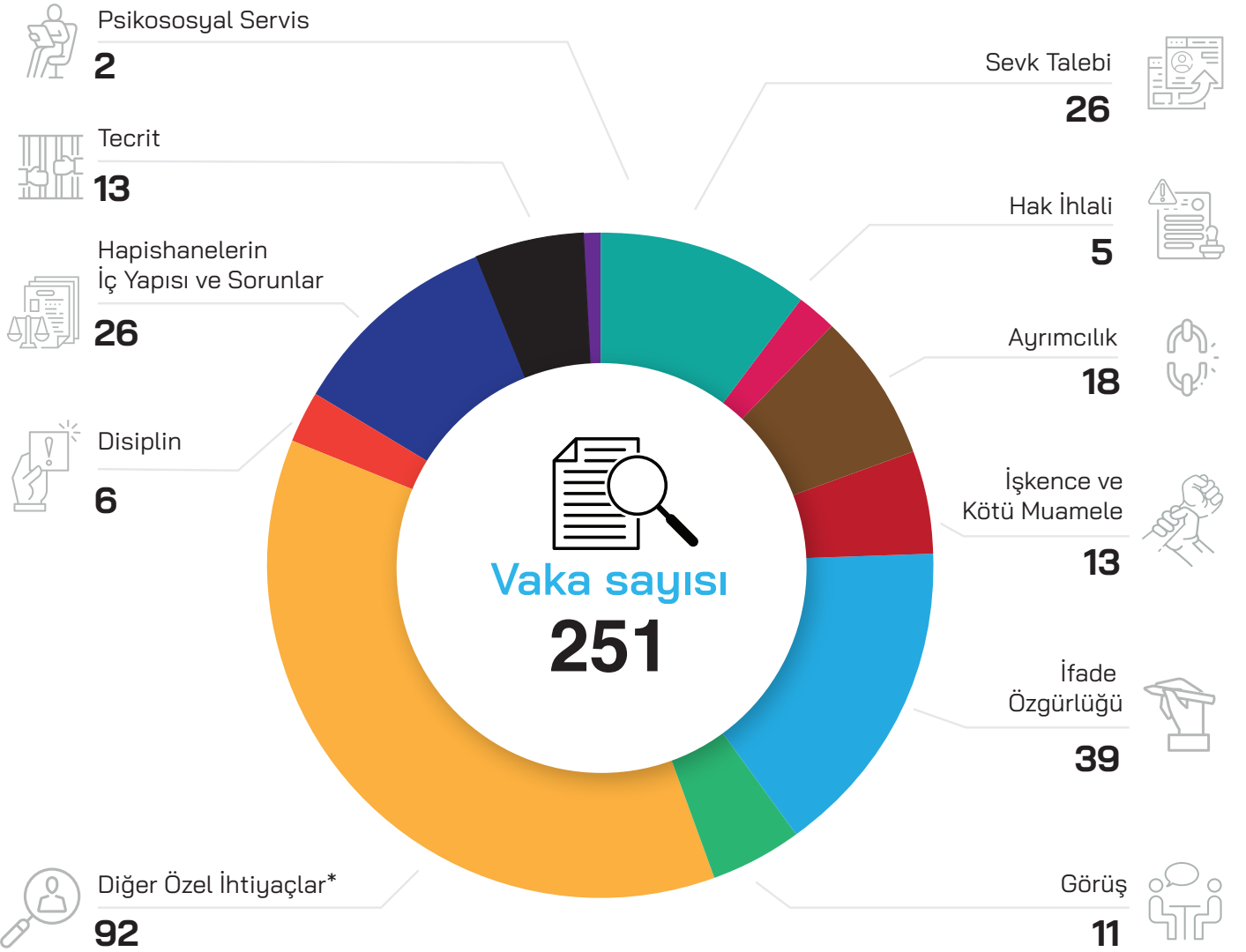


## Hapiste Sağlık

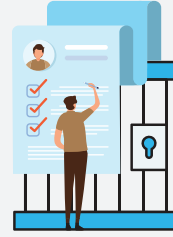


2021 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

**174**

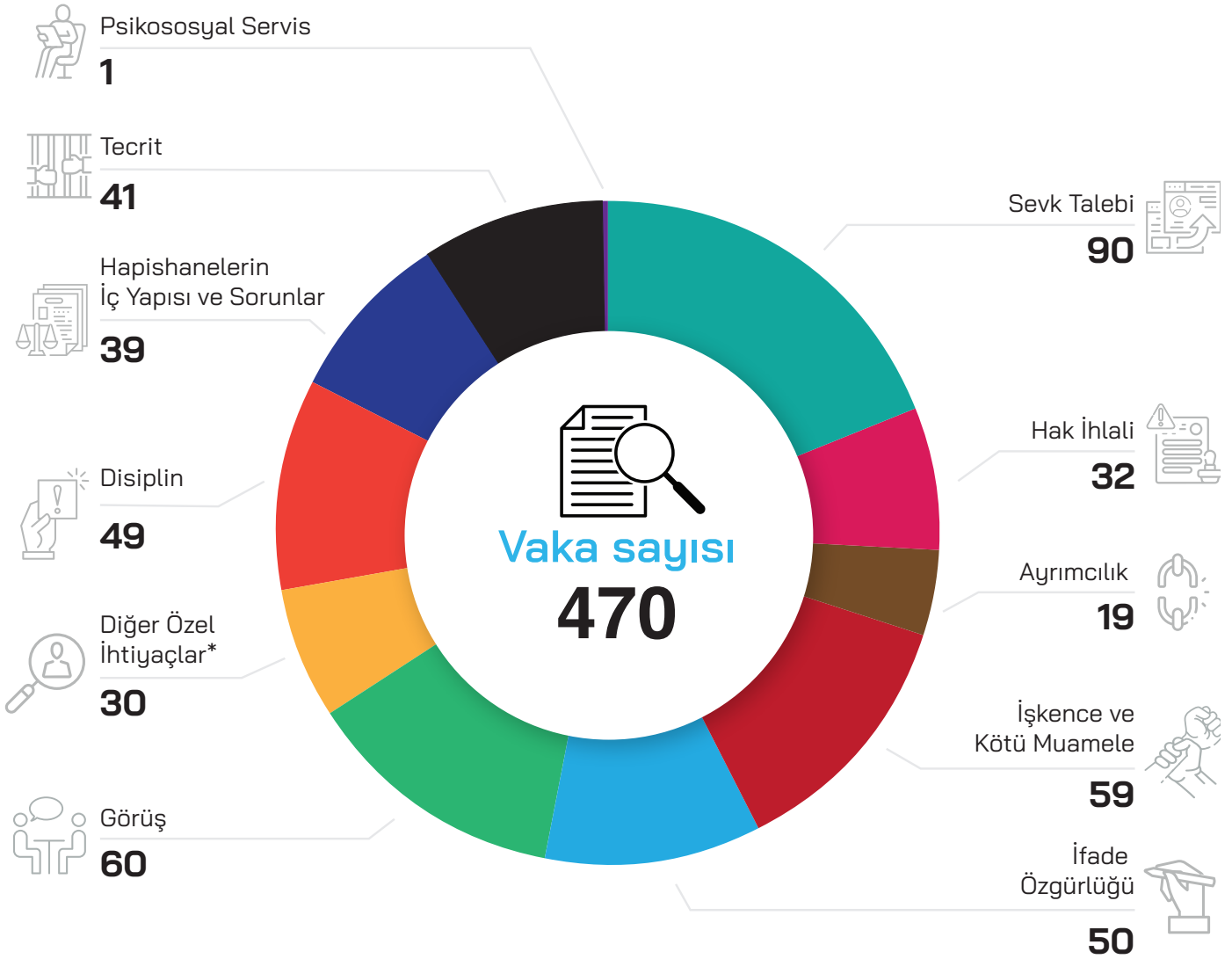


\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.



2021 yılında  
mektuplaşılın  
mahpus sayısı

**554**



\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.

## 6. ÖZEL İHTİYAÇLARA SAHİP MAHPUSLAR

### 6.1. ÇOCUK MAHPUSLAR

#### 6.1.1. Tanım

Türkiye’de ceza sorumluluğu 12 yaşında başlamaktadır. Buna göre, bir çocuğun 12 yaşından itibaren hapishaneye gönderilmesi mümkündür. Çocuk mahpuslar 12-18 yaş grubundaki mahpusları kapsar. Çocuk mahpuslar, çocuk ve gençlik ceza infaz kurumlarında, çocuk eğitimevlerinde ve kapasite fazlalığı gibi durumlarda yetişkin hapishanelerinin çocuk koşullarında tutulur. Kanunla ihtilafa düştüğü için hapsedilen çocuklar dışında, Türkiye hapishanelerinde annelerinin yargılama dosyaları dolayısıyla hapsedilen 0-6 yaş arası çocuklar da bulunmaktadır. Bu çocuklar anneleriyle birlikte kadın kapalı ceza infaz kurumlarında ya da erkek hapishanelerinin kadın koşullarında tutulur.

Çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları, tutuklu çocuklar ile hükümlü olup da disiplin cezası alarak kapalıya gönderilen çocuklar içindir. Çocuk eğitimevleri ise “kapalıya iade” disiplin cezası uygulanmayan hükümlü çocuklar içindir. Çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının tutulma şartları, eğitimevlerinden ağırdır. Çocukların burada dış dünyayla iletişimleri, eğitim-öğrenim hakkından faydalanmaları, boş zaman aktiviteleri ve kültürel faaliyetlere erişimleri son derece sınırlıdır. Eğitimevlerinde bu haklara ulaşım nispeten daha kolaylaştırılmıştır. Yetişkin hapishanelerinin çocuk koşullarında kalan çocuklar ise haklara erişim açısından daha zorlayıcı şartlar altındadır.

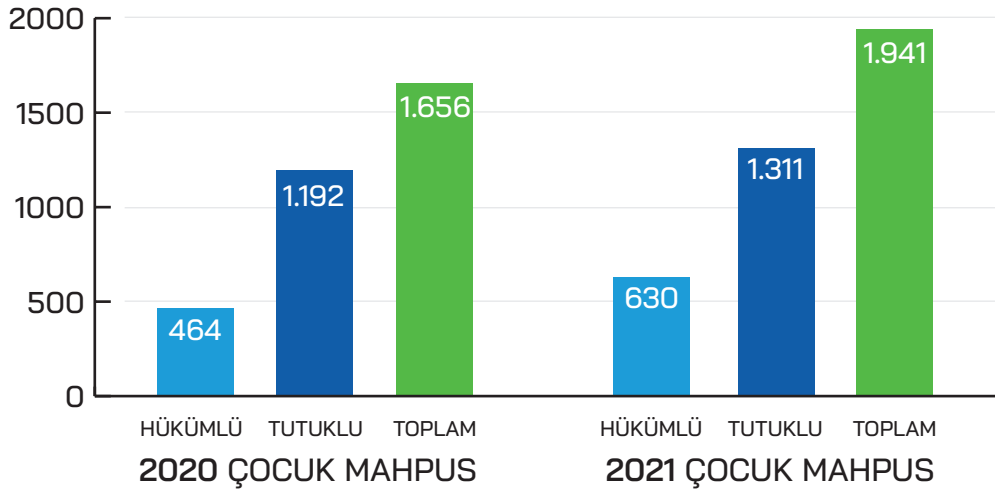
Bir çocuğun hapsedilmesi gündelik yaşamından; dolayısıyla ailesinden, okulundan ve sağlıklı gelişimini destekleyecek olanaklardan mahrum kalması anlamına gelir. Bu haliyle çocuk hapishaneleri onarıcı adaletin bir parçası olmaktan oldukça uzaktır. Bu alanda çalışan sivil toplum örgütleri ve hak savunucuları çocukların hapsedilmesi yerine onları destekleyecek alternatif mekanizmalar üretilmesi ve çocuk hapishanelerinin kapatılması gerektiğini savunur.

#### 6.1.2. Genel Durum

Mart 2020 tarihinden itibaren COVID-19 tedbirleri kapsamında hapishanelerde yaratılan izolasyon, 2021 senesi boyunca devam etmiştir. Tedbirler kapsamında eğitimevindeki hükümlü çocuklar COVID-19 izniyle cezalarının infazını dışarıda geçirmiş,<sup>84</sup> tutuklu çocuklarsa çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarında tutulmaya devam etmiştir. Kapalı çocuk hapishanelerindeki tutulma şartları mevzuat gereği eğitimevlerinden çok daha ağır iken, pandemi döneminde bu şartlar daha da ağırlaşmıştır. COVID-19 tedbirleri kapsamında ziyaretçi görüşleri, hapishane içi ortak etkinlikler ve dışarıdaki kurumlardan gelen etkinlikler durdurulmuş, çocuklar tüm zamanlarını koşu içerisinde geçirmek zorunda kalmıştır. Mart 2020’den beri devam eden bu durum, çocukların iyilik hallerini olumsuz etkileyen sürekli bir uygulamaya ve bir çeşit tecride dönüşmüştür.

<sup>84</sup> 2021 yılı boyunca hükümlü çocukların COVID-19 izninde olması dolayısıyla bu raporda 2021 yılı değerlendirmesine konu edilen çocuk mahpuslar, tutuklu ve hükmen tutuklu çocukları ifade etmektedir.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) açıkladığı verilere göre 31.12.2020 tarihi itibarıyla 464'ü hükümlü, 1.192'si tutuklu olmak üzere toplamda 1.656 olan çocuk mahpus sayısı, 31.12.2021 itibarıyla 630'u hükümlü, 1.311'i tutuklu olmak üzere toplamda 1.941'e yükselmiştir. Bu verilerin tek bir gün için hesaplanan veriler olduğu unutulmamalıdır. Tutukluluk ve tahliye sirkülasyonu göz önüne alındığında bir sene içerisinde bundan çok daha fazla sayıda çocuğun yolunun hapisanelerden geçtiği çıkarımını yapmak mümkündür. 12-18 yaş arası çocukların sayıları CTE tarafından resmi internet sitesinde paylaşılsa da 0-6 yaş arası çocuklara dair düzenli bir veri paylaşımı bulunmamaktadır. 2021 yılına ait açıklanan tek resmi veri, bir milletvekilinin açıklamalarından sonra CTE'nin yaptığı cevabi basın duyurusunda paylaşılmıştır.



**Basın duyurusuna göre 8 Mart 2021 tarihi itibarıyla Türkiye hapisanelerinde 317 mahpus anneyle birlikte 0-6 yaş arası toplamda 345 çocuk bulunmaktadır.<sup>85</sup>**

### 6.1.3. Öne Çıkan Başlıklar

Çocuk mahpusların dış dünyayla iletişimleri, yetişkin bir mahpusa kıyasla çoğu zaman daha sınırlıdır. Bunun sebepleri arasında, kanunla ihtilafa düşen çocukların isimleri gizli tutulduğu için (çocuğun üstün yararı gereği yapılan bir uygulama) basın taraması yoluyla çocuklara ulaşılamaması, çocuklar ve ailelerinin sivil topluma yeteri kadar aşına olmamaları ya da çocukların okuma yazma becerilerinin mektuplaşma faaliyetlerine ket vurması olarak sayılabilir. 2021'de pandemi önlemleri adı altında artan tecrit, sivil toplumun çocuklara erişimini son derece sınırlamıştır. Her sene olduğu gibi bu sene de çocuk ölümlerine dair toplanan bilgiler raporlanmaya çalışılmıştır.

### Çocuklara Erişim

Bu senenin son çeyreğine kadar uygulanan pandemi tedbirlerinde 2020 senesine kıyasla pek fazla farklılık yaşanmazken, senenin son aylarında pandemi öncesi şartlara kısmi dönüşler de gerçekleşmiştir. Bunlardan biri, tedbirler gözetilerek yapılmaya başlanan açık ziyaretçi görüşleridir. Eylül 2021'de Resmi Gazete'de yapılan mevzuat değişikliğiyle<sup>86</sup> bu tarihten itibaren çocuk mahpusların tüm görüşleri açık görüşe çevrilmiştir.

<sup>85</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/basin-aciklamasi09032021045708> Erişim Tarihi: 30.03.2022

<sup>86</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/09/20210914-3.htm> Erişim Tarihi: 30.03.2022

Sivil toplumun çocuklara erişimi ise hala son derece kısıtlıdır. 2020 senesinde olduğu gibi 2021 senesinde de sivil toplum örgütlerinin (STÖ) sosyal ve kültürel faaliyet yapmak üzere gerçekleştirmek istediği ziyaretler, tedbirler kapsamında durdurulmuştur; hak temelli izleme ziyaretlerine ise uzun süredir imkân tanınmamaktadır. Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (MİHİK), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), il ve ilçelerdeki insan hakları kurulları ve adalet komisyonları ceza ve tutukevleri izleme kurulları çocuk mahpusların haklarına odaklanan bir izleme politikasına sahip değildir.

## TİHEK'in 2021 yılında yaptığı 56 ziyaretten hiçbiri çocuk eğitimevleri ya da çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarına olmamıştır.<sup>87</sup>

MİHİK Tutuklu ve Hükümlü Hakları Alt Komisyonunun meclisin internet sitesinde yayınladığı toplantı tutanaklarında ise çocuk mahpuslara ilişkin hak temelli bir değerlendirme bulunmamaktadır. Komisyonun çocuk mahpuslara dair tek aktarımı komisyon üyelerinin çocuk mahpusların halk oyunu ve tiyatro gösterisini memnuniyetle izlemeleri hakkındadır.<sup>88</sup>

### Politika Önerisi:

Sivil toplumun hak temelli izleme yapmak üzere yeniden hapisanelere girmesi ve çocuk mahpusların çocuk gelişimi ve infaz sistemini tanıyan, bağımsız ve uzman denetim mekanizmaları tarafından hak izleme odaklı ziyaret edilmesi sağlanmalıdır.

CİSST'in Hapiste Çocuk tematik alanının yazıştığı mahpuslardan bir kısmı ise çocukken içeri girmiş, dolayısıyla çocuk ceza adalet sistemine dahil oldukları için de durumları izlenmesi gereken genç yetişkin mahpuslardır. Genç mahpusların mektup yazma motivasyonunun daha yüksek olduğu görülmekte, çocuk hapisanelerine gönderilen mektupların önemli bir kısmına ise cevap gelmemektedir. Bunun sebeplerinden biri çocukların okuma ve yazma becerilerinin yetişkinlerden daha düşük olması, bir diğer sebebi de çocukların sivil toplumu yeterince tanımaması olabilir. Öte yandan CİSST'in geçmiş senelerden edindiği tecrübeye dayanarak mektupların mevzuattaki usule aykırı olarak engellendiğine dair de şüphelerimiz vardır.

### Mevzuat ve/veya Uygulama Kaynaklı İhlaller

2020 senesinde olduğu gibi 2021 senesinde de tutuklu ve hükümlü çocuklar, haklarındaki cezanın kesinleşmesi halinde hükümlülerin yararlanabildiği COVID-19 izninden yararlanabilecekleri ya da Nisan 2020'de değişen infaz hesaplamasıyla koşullu salıverilmeden faydalanabilecekleri için adil yargılanmaktan ziyade yargılanmanın bir an önce bitmesini arzu eder hale gelmişlerdir.

Kural olarak eğitimevlerinde tutulan hükümlü çocuklar, COVID-19 izniyle tahliye edilirken, tutuklu çocuklar hakkında güvenlik tedbirleriyle tahliye olmalarına ilişkin herhangi bir düzenleme getirilmemiştir. Çocukların tutuklu yargılanması adalet sisteminde her zaman önemli bir mesele olsa da hükümlü çocuklar için görece avantaj yaratan şartların tutuklu çocuklar için gözetimevleri, 2021 senesinde daha çok hissedilmiştir. Yargılama aşamasında

<sup>87</sup> [https://www.tihkek.gov.tr/upload/file\\_editor/2022/03/1647253831.pdf](https://www.tihkek.gov.tr/upload/file_editor/2022/03/1647253831.pdf) Erişim Tarihi: 04.04.2022

<sup>88</sup> [https://www.5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon\\_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2799](https://www.5.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2799) Erişim Tarihi: 04.04.2022

çocukların tutukluluğuna karar veren merciler de pandemi koşullarının yarattığı şartlara dair özel bir risk ve ihtiyaç analizine gitmemiştir. Bunun temel sebeplerinden biri, çocuklar hakkında verilen tutukluluk kararlarının, çocuğa özgü incelemeler yapılmadan, genel kanunlarda yetişkinler için aranan şartlara bakılarak verilmesidir. Buradan hareketle pandemiye rağmen çocuk yargılamalarında tutukluluk motivasyonunun esnememesinin sebebinin, tutukluluk değerlendirmesi yapılırken çocuk adalet sistemine özgü bir değerlendirme yapılmaması olduğu söylenebilir. Bunun yapılabilmesi için mevzuatta yargı mercilerini zorlayacak yeterli düzenleme bulunmamaktadır.

### Politika Önerisi:

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede yer alan, tutuklamanın başvurulacak son yöntem olması ilkesi mevzuata girmeli ve tutuklama tedbiri için aranan şartlar, uzmanlaşmış çocuk hâkimleri tarafından çocuğun üstün yararını gözeterek bir hukuki düzlem çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Eylül 2021'de Resmi Gazete'de yayınlanan yönetmeliğe<sup>89</sup> göre hükümlü çocukların dış dünyayla iletişimlerini güçlendirmek amacıyla mevzuata ailesiyle infaz koruma memuru nezareti olmaksızın görüşebilme, doğum günlerinde ailelerinin etkinliklere katılabilmesi, haftada bir kurum dışına çıkabilme, kamu kurumlarının gençlik kampı ve gençlik merkezi gibi imkânlarından yararlanabilme gibi birtakım ödüller eklenmiştir. Görünüşte lehe olan bu değişiklik, onarıcı adalet sisteminin temeli olan iyileştirme faaliyetinin çocuklara bir ödül olarak sunulmasından, buna erişebilmeleri idarenin kurduğu, dış denetimden uzak disiplin düzenine uygun davranmaları şartına bağlı olduğundan ve tutuklu çocukların bu düzenlemeden yararlanması mümkün olmadığından dolayı bir hak ihlali olarak yorumlanmaktadır.<sup>90</sup>

### Politika Önerisi:

Çocukların dış dünyayla kuracağı iletişim dahil ihtiyaç duydukları ve iyilik hallerine katkı sunacak tüm düzenlemeler, her çocuk için erişilebilir olmalı ve bir ödüllendirme aracı olmak yerine iyileştirme faaliyetlerinin temel parçası olarak sisteme dahil edilmelidir.

Uygulamadan kaynaklanan ihlaller ise yine COVID-19 tedbirleri ekseninde karşımıza çıkmıştır. Pandemiden önce çocuk hapisanelerinde yapılan sosyal ve kültürel etkinlikler ile kurslar, 2021 senesinde pandemi tedbirleri kapsamında gerçekleşmemiştir. Bu durum, çocukların sosyalleşme ve bireysel gelişim araçlarından yoksun kalması sonucunu doğurmuştur. Fiziksel sağlığı korumak için yaklaşık iki sene boyunca uygulanan tedbirler dolayısıyla kapatılma halinde yaşanan bu yoğunlaşma ruhsal sağlık üzerindeki olumsuz etkisi gözletilmemiştir.

### Politika Önerisi:

Çocuk mahpusların sosyal ve kültürel etkinliklere yeterli ve düzenli bir şekilde ulaşması için Adalet Bakanlığı, eğitim ve kültür faaliyetlerini en kısa sürede yeniden düzenlemelidir.

<sup>89</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/09/20210914-2.htm> Erişim Tarihi: 04.04.2022

<sup>90</sup> <https://m.bianet.org/cocuk/insan-haklari/250267-hapisteki-cocuklarin-haklarini-niye-odulmus-gibi-gosteriyoruz> Erişim Tarihi: 04.04.2022

Bağımsız izleme mekanizmalarının çocuk mahpuslara erişiminin son derece sınırlı olması dolayısıyla yaşanan hak ihlallerinin gerçek boyutu, bu sene için de bilinmemektedir. Çocuklara ulaşmakta yaşanan güçlük, çocukların kendilerini güvenli ortamlarda ifade etme olanağının, misillemeden korunmalarının, hak bilinçlerini geliştirmelerinin önüne geçerek başlı başına bir hak ihlali yaratmaktadır. Dış dünyayla son derece sınırlı iletişim kurabilen çocuk mahpusların yaşadığı pek çok hak ihlalinin karanlıkta kaldığının farkında olmak önemlidir. Uygulamadan kaynaklanan hak ihlallerine ilişkin 2021 senesinde yeterli istatistik verisi bulunmamaktadır.

## Çocuk Ölümleri

Çocuk ölümlerinin sayılarına, nedenlerine, akıbetlerine ilişkin talep edilen bilgiler, 2021 senesinde de bakanlıkça karşılanmamıştır. CİSST'in 15.03.2021'de yaptığı bilgi edinme başvurusunda Şubat 2010-Mart 2021 tarihleri arasında yaşanan çocuk ölümlerine ilişkin çocuk sayısı, ölüm nedeni, ölümün gerçekleştiği hapisane, ölüm dolayısıyla kaç personel hakkında adli ve idari yaptırım uygulandığı ve kaç personel hakkında adli ve idari yaptırım uygulanmasına gerek olmadığı kararı verildiği sorulmuş; fakat bu sorular kurum içi işleyişle ilgili olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu cevap üzerine Kamu Denetçiliği Kurumu'na (KDK) başvuru yapılmış ve Mayıs 2021'de tavsiye kararı alınmıştır. Bu kararda ombudsmanlık, hapisanelerde yaşanan hak ihlallerinin şeffaflıkla takip edilebilmesine dair idarenin sorumluluğunun altını çizen şu ifadelere yer vermiştir:

**"...Mevcut ceza infaz sisteminin amacı hükümlünün iyileştirilmesi ve topluma yeniden kazandırılması olarak tanımlanmış, cezanın infazında insan hak ve onuruna yakışır idari davranış usullerinin benimseneceği kabul edilmiştir. Dolayısıyla ceza infaz kurumlarındaki uygulamalar, temel hak ihlallerinin önüne geçilmesi amacıyla kamu tarafından takip edilen, diğer kamusal hizmetler gibi kamuoyunu doğrudan ilgilendiren konular arasındadır. İnsan hakkı ihlallerinin kapalı alanlarda yaşanma ihtimalinin daha yüksek olduğu gözetilerek, kamusal hizmetlerin geneli için geçerli olan "şeffaflık" ve 'hesap verilebilirlik' ilkelerine uyulmasına bu alanda daha fazla özen gösterilmelidir."**

2021 senesinde kaç çocuğun öldüğüne ilişkin veri içeren yanıt, Adalet Bakanlığından tarafımıza 2022'nin başında ulaşmıştır. COVID-19 izniyle dışarıda olan çocuklar dolayısıyla verilerin değişebileceği de gözetilerek 2 çocuğun öldüğü bilgisi paylaşılmıştır. Bu çocuklardan birine dair süreç basına da yansımıştır. Maltepe Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumunda tutulan Kadir Aktar, Şubat 2021'de ölmüştür. Basına yansıyan bilgilere göre çocuk mahpus, ölümünden önce çok sık hastaneye sevk edilmiş ve olay gününe ilişkin görüntüleri içeren DVD bilirkişiye kırık halde verilmiştir.<sup>91</sup> Bu durum, hapisanede yaşanan çocuk ölümlerine ilişkin maddi gerçeğin ortaya çıkarılamamasında sorumlular lehine bir usulün benimsendiği endişesini doğurmaktadır.

## Politika Önerisi:

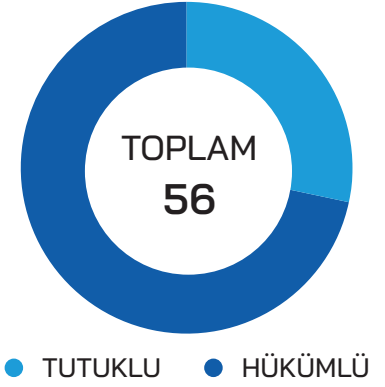
Hapisanelerde yaşanan çocuk ölümlerinde ölüm sebebi ne olursa olsun çocukların bakımı, gözetimi ve iyilik hallerinden sorumlu idarelerin de soruşturulmaları gereklidir. Soruşturmanın adil gerçekleşebilmesi için idarenin hükmettiği alanlardaki delillerin temin edilmesinde normalden çok daha yüksek bir özen gerekli olup delillere ulaşamaması halinde bunun da sebepleri ayrıca soruşturulmalıdır.

<sup>91</sup> <https://www.evrensel.net/haber/431425/17-yasinda-cezaevinde-intihar-etti-denilen-kadir-aktarin-dosyasinda-suphe-buyudu> Erişim Tarihi: 04.04.2022

## Kız Çocukları

31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla 16'sı tutuklu, 40'ı hükümlü olmak üzere Türkiye hapisanelerinde 12-18 yaş arasında toplam 56 kız çocuğu bulunmaktadır.

Kız çocukları, oğlan çocuklarına göre az sayıda olmaları dolayısıyla çocuk mahpuslar arasında, yetişkin hapisanelerinin çoğunlukla tek bir koğuşuna sıkıştırılmaları dolayısıyla da kadın mahpuslar arasında çok daha karanlıkta kalmaktadır. Hapishane nüfusunun çok azını oluşturan kız çocukları, 2021 senesinde kapatılmanın getirdiği zorlukları en çok hisseden gruplardan biridir. Her çocuğa bir oda formuna sahip çocuk hapisaneleri ve eğitimevleri karşısında, genel sayılarına göre kimi durumlarda daha küçük- bir koğuşta, bir arada, herhangi bir etkinliğe çıkmaksızın tutulmaları kız çocukları için çok daha zorlayıcı koşullar yaratmaktadır.



2021 senesinde koğuş içindeki anlaşmazlıklardan ve/veya yalnız kalmak istediklerinden, karantinaya girmek için hastaneye sevk talep ettiklerini ve hatta sevk edilebilmek için kendilerine zarar verme girişimlerinde bulduklarını derneğimize aktaran kız çocukları olmuştur.

### Politika Önerisi:

Yetişkin hapisanesinde tutulan kız çocuklarının şartları, çocuk hapisanesinde tutulmaları dolayısıyla mevzuatta ve uygulamada görece avantajlı tutulma koşullarına tâbi olan oğlan çocukların şartlarıyla eşitlenmelidir. Kız çocukları da gelişimlerini destekleyecek faaliyetlere, yaşlarına ve ihtiyaçlarına uygun kurs ve etkinliklere, elverişli oda ve havalandırma koşullarına sahip olmalıdır.

## Anneleriyle Tutulan 0-6 Yaş Arası Çocuklar

Anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocukların tutulma şartları, 2021 yılında da aynı sınırlılıklarla devam etmiştir. Denetim mekanizmalarının yaptığı izlemeler incelendiğinde MİHİK'in ziyaret tutanaklarında yalnızca Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna yaptığı ziyarette 0-6 yaş arası çocuklar yer almıştır. Tutanakta, anne-çocuk ünitelerinin iyi bir uygulama olduğunu fakat kullanılmaya başlanmadığını ifade eden aktarımlar bulunmaktadır.<sup>92</sup>

Eylül 2021'de yayınlanan yönetmelikle<sup>93</sup> 0-6 yaş arası çocuklara dair iki yeni düzenleme getirildi. Düzenlemeyle birlikte çocuklarıyla tutulan kadınlar, talep etmeleri ve idare ve gözlem kurulunun lehe karar vermesi halinde kapalı görüşlerini açık görüşe çevirebilmektedir. Düzenlemede 0-6 yaş arası çocukların anneden dışarıdaki yakınlarına ya da dışarıdaki yakınlarından anneye teslimleri, yine annenin talebi halinde ve görevli nezaretinde, "uygun bir ortamda, anne ile teslim eden ya da alan bir araya getirilerek çocuğun teskin olması için yeterince süre tanınarak" gerçekleşecek denilmektedir.

<sup>92</sup> [https://www.5tbbm.gov.tr/develop/owa/komisyon\\_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2694](https://www.5tbbm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2694) Erişim Tarihi: 08.04.2022

<sup>93</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/09/20210914-2.htm> 08.04.2022



Değişiklikteki birinci düzenlemede çocuğun açık görüşten yararlanabilmesi için idare ve gözlem kurulunun anne lehine bir karar vermesi şartı arandığından, suç tipi ya da annenin disiplin cezaları gibi çocuğun elinde olmayan ve/veya infazda eşitliği ortadan kaldıran bir alan açıldığı görülmektedir. İkinci değişikliğin ise ölçülebilir kriterler taşımaması dolayısıyla uygulamadaki karşılığı süreç içinde anlaşılacaktır.

**Politika Önerisi:**

0-6 yaş çocuklar hakkında çocuğun yararını gözeten uygulamalar, annenin suç tipi ya da disiplin cezaları gözetilmeksizin uygulanmalı, özellikle çocuğun sahip olduğu haklara erişimini engellemek üzere infaz şartlarında eşitlik sağlanmalıdır. Çocukların kendisi mahpus muamelesi görmemelidir.

## 6.2. KADIN MAHPUSLAR

### 6.2.1. Tanım

Türkiye hapishane sisteminde, hapishanelerdeki kadınların ve kız çocuklarının özgün ihtiyaçlarına yönelik bir cinsiyet körlüğü bulunmaktadır. Ataerkil sistemde çoğunlukla özel alanlara kapatılan kadınlar için hapishane alanları, kapatılmanın, gözetim altında tutulmanın, kontrol edilmenin derinleştiği alanlardır. Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünden hapishanelere kadar infaz sisteminin bütününde erkek egemen bir idari yapı bulunmakta, kadın mahpuslara özgü düzenlenmiş bir birim bulunmamaktadır. Kadın hapishanelerin sayılarının yeterli olmaması sebebiyle kadın mahpusların önemli bir kısmı, karma hapishanelerin kadın koğuşlarında kalmaktadır.<sup>94</sup> Bu durum ortak alandan yararlanma, spor faaliyetleri, çalışma gibi birçok haktan yararlanamamaya sebep olmaktadır. Kız çocukları ise, kendileri için ayrılmış çocuk eğitimevlerinin yeterli olmaması sebebiyle yetişkinler için hazırlanmış hapishanelerde kalabilmektedir. Bu durum çocuk olmalarından kaynaklanan ihtiyaçlarının karşılanamaması sonucunu yaratmaktadır.

### 6.2.2. Genel Durum

2021 yılı boyunca Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü internet sitesinde belli aralıklarla genel mahpus sayılarına ilişkin bilgiler paylaşılır. İnternet sitesinde açıklanan dört farklı veriden biri ikili cinsiyet sistemine göre dağılıma ilişkin veridir.

**Son paylaşılan istatistiklere göre 31.12.2021 tarihi itibarıyla 56'sı kız çocuğu olmak üzere hapishanelerde 11.685 kadın mahpus bulunmaktadır.<sup>95</sup>**

İncelenen veriler, Nisan 2020 tarihli COVID-19 izni ile beraber dışarı çıkan mahpusların sayısı hariç tutularak paylaşılan verilerdir. Kadın mahpusların kadın hapishanelerinde mi yoksa karma hapishanelerin kadın koğuşlarında mı tutulduğu bilgisi olmadığından bu verileri ayrıca değerlendirme imkânı bulunmamaktadır.

Yine incelenen veriler kapsamında kız çocuklarının kaçının eğitimevinde, kaçının kadın hapishanelerinde kaldığına dair bir değerlendirme de yapılamamaktadır. Eğitimevlerinde kalması gereken kız çocukları, kapasitenin dolu olduğu gerekçesiyle kadın hapishanelerinde tutulabilmektedir. Böylesi bir durum kız çocuklarının ihtiyaçlarının tamamen görmezden gelinmesi anlamına gelir.

<sup>94</sup> Türkiye'de 10'u kapalı, 6'sı açık olmak üzere 16 kadın hapishanesi bulunmaktadır.

<sup>95</sup> <https://web.archive.org/web/20220114113135/https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-4.pdf>. Erişim Tarihi: 28.02.2022

CİSST'in bu konulara ilişkin istatistiki veri elde edebilmek için yaptığı bilgi edinme başvuruları, "kamuoyunu ilgilendirmeyen kurum içi bilgi oldukları" gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu cevap dernek tarafından Kamu Denetçiliği Kurumuna taşınmış, Kamu Denetçiliği Kurumu başvuruya verdiği cevapta "dostane çözüm" önerisinde bulunmuştur. Yapılan bilgi edinme başvurularında kaç kadının ücretsiz pedden yararlanabildiği, hapisanelerde kaç kadın infaz kurumu memurunun bulunduğu da sorulmuştur. Bu sorulara da diğer sorulara benzer bir yanıt alınmıştır. Buna karşılık Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, "dostane çözüm" süreci neticesinde, kaç kadının kadın hapisanelerinde tutulduğu ve kaçının karma hapisanelerde tutulduğu verisini CİSST ile paylaşmaya karar vermiştir. Nisan 2021 tarihinde verilen bu karar ardından Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 15 Eylül tarihli verileri paylaşmıştır. Buna göre 9953 kadın mahpusun neredeyse yarısı karma hapisanelerde tutulmaktadır. Açıklanan veriler kadınların ihtiyaçlarının göz ardı edildiği savını doğrular niteliktedir.

**Bu veriler vesilesiyle Nisan 2020 tarihinde infaz kanununda değişiklik yapılmasının peşi sıra gelen tahliyelere rağmen bir yıl içerisinde hapisanelerde kadın mahpus nüfusunda artış yaşandığı da tespit edilmiştir.**

### 6.2.3. Öne Çıkan Başlıklar

Hapisanelerde pandemi sebebiyle kapatılma şartlarında yaşanan yoğunlaşma 2021 yılında da hakların alternatif yaratılmadan kısıtlanmasıyla devam etmiştir. Bu durum kadın mahpusların sosyal faaliyet, etkinlik ve atölyelere erişimini engellemiş, sağlık sorunlarını derinleştirmiş, dış dünya ile iletişimlerini kısıtlamıştır. Kısıtlamalar tüm mahpuslar için geçerli olsa da kadın mahpusların özgün ihtiyaçlarının göz ardı edilmesinin yarattığı ihlalleri ve infaz sistemi tarafından görülmemek suretiyle maruz kaldıkları ayrımcılığı derinleştirmiştir.

### Sağlık Hizmetlerine Erişim

Cinsiyet kimliklerinden bağımsız olarak mahpusların hastaneye sevk edilebilmesi için sırasıyla dilekçe yazılması, revire gidilmesi, revirdeki doktor tarafından mahpusun dışarıdaki hastaneye gidebilecek boyutta bir hastalığının olduğuna karar verilmesi gerekir. Dış muayeneleri için ise ayrı bir prosedür yürütülmekte ve bu muayenelerde sevkler daha da zor yapılmaktadır.

Pandemi ile birlikte zorunlu sevk ile hapisane dışına çıkan mahpuslara ve mahkemeye gitmek için hapisane dışına çıkan mahpuslara hapisaneye döndüklerinde uygulanan 14 günlük karantina, kendi bakımını tek başına sağlamakta güçlük çeken kadın mahpuslar için de zorluk yaratmıştır. Mahpuslar karantina sürecinde yaşanan sorunlar sebebiyle hastaneye sevk edilmekten mümkün olduğunca imtina etmiştir. Yine 2021 yılında, farklı hapisanelerde COVID-19 belirtisi gösteren birden çok mahpus olmasına rağmen mahpuslara test yapılmamış, bu durum mahpusların hastalık süreçlerini kendi kendilerine atlatmalarına sebep olmuştur.

Mahpusların kadın olmaktan kaynaklı sağlık alanında yaşadıkları sorunlara, hastane sevkleri sırasında kadın mahpuslara erkek güvenlik görevlilerinin refakat etmesi, uzun süreli yolu olan sevklerde kişisel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi yahut sözlü tacize varan söylemlere maruz kalmaları, kadın sağlığı kontrollerinde kelepçeli muayene dayatılması, erkek güvenlik görevlilerinin muayene odasından çıkmaması örnek gösterilebilir.

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, kadınların belli aralıklarla kanser tarama testlerinden geçmesini önermektedir. Bunlar rahim ağzı kanseri, meme kanseri, kolorektal kanser tarama testleridir. Birçok kadın mahpus bu testlerden faydalanabileceğinden haberdar değildir. Bu durum hastalıkların geç tespit edilmesi sonucunu yaratmaktadır. 2021 yılı içerisinde kadın mahpusların bu muayeneleri yaptırıp yaptırmadığına, bu konuda hapisanelerde farkındalık çalışması yürütülüp yürütülmediğine ilişkin hiç bir veri edinilememiştir.

### Politika Önerisi:


Hapishanelerde sürekli doktor bulunması sağlanmalı, mümkünse kadınların kaldığı yerlerde kadın doğum uzmanları da istihdam edilmeli, düzenli kontrol gerektiren konularda tetkikleri yapılabilmesi, hem mahpuslara hem personele yönelik önleyici ve özelde kadın sağlığına ilişkin bilgilendirmeler yapılmalıdır.

### Pede Erişim

CİSST, toplu yaşam alanı olan hapisanelerde temizlik kitlerinin ve özel olarak pedlerin mahpuslara sağlık hakkı kapsamında ücretsiz olarak dağıtılması gerektiğini savunmakta ve 2017 yılından bu yana ücretsiz pede erişime ilişkin kampanya yürütmektedir.<sup>96</sup>

COVID-19 pandemisi ile birlikte hijyen malzemelerine ilişkin bu talep daha hayati bir hal almıştır. Kadın, kız çocuğu ve trans erkek mahpuslar ped ihtiyaçlarını kantinden belli bir ücret karşılığında temin ederken, çoğu zaman aileleri tarafından ekonomik olarak desteklenmeyen, hapisanede çalışma imkânı olmayan kadın ve trans erkek mahpuslar bu ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır.

**HAPİSHANELERDE ÜCRETSİZ PED İSTİYORUZ!**



**MAHPUSLAR İÇİN PED BİR SAĞLIK HAKKIDIR, PARA İLE SATILAMAZ!**

**#hapisteücretsizped**

Hapishanelerde **11.685** kadın olduğunu  
Regl dönemlerinde pede ihtiyaç duyduklarını  
Pedin parayla kantinde satıldığını  
Parası olmayan kadınların ped alamadığını

**BİLİYOR MUSUNUZ?**

**Hapiste Kadın**

### Politika Önerisi:

Mahpuslara başta ped olmak üzere hijyen ve temizlik malzemeleri ihtiyaca uygun çeşitlilik ve nitelikte, ücretsiz olarak verilmelidir.

<sup>96</sup> <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/uccretsizpedbrosur.pdf>. Erişim Tarihi: 28.02.2022

## Koşu Aramaları ve Üst Aramaları

Pandemi gerekçesiyle hapisanelerde birçok hak kısıtlanırken sık sık koşu araması yapılması, bu aramaları yapan infaz koruma memurlarının eldivenlerini değiştirmeden kıyafetlere, yiyeceklere ve çöplere dokunması, aramalar esnasında sosyal mesafe kurallarına dikkat edilmemesi ve koşu alanına kalabalık girilmesi 2021 yılında da kadın mahpusların sağlığını tehlikeye atmaya devam etmiştir.

Hapishane giriş çıkışlarında mahpusların üst aramalarının yapılması esnasında da problemler yaşanmaktadır. Bazı hapisanelerde, sağlık, mahkeme gibi sebeplerle hapishane dışına çıkması gereken kadın mahpusların üstleri hapisanede kadın iç güvenlik görevlilerince arandıktan sonra dış güvenlik görevlileri tarafından da aranmak istenmektedir. Bazı kadınlar bu uygulamayı kabul etmeyerek koşu alanına yahut kaldıkları odalara dönmekte, hastaneye sevk edilmekten mümkün olduğunca ımtina etmektedir.

12.11.2021 tarihinde Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin aramayı düzenleyen 34. Maddesinde yapılan değişiklikler kapsamında çıplak arama kavramı detaylı arama olarak değiştirilmiştir. Nelson Mandela Kurallarında mahpusların üst aramalarının insan onuruna ve mahremiyetine saygılı biçimde, ölçülülük, yasallık ve gereklilik ilkelerine uygun olarak yapılması gerektiği belirtilmektedir. Her ne kadar kanunda detaylı arama kavramı kullanılmaya başlanmışsa ve detaylı arama istisnai bir arama biçimi olarak tanımlanmışsa da, uygulama aynı kalmış; detaylı üst aramaları her mahpusu kapsayan bir rutin olmaya devam etmiştir. Bu durum kötü muamele niteliğini sürdürmektedir.

### Politika Önerisi:

Detaylı arama ve iç beden araması tamamen kaldırılmalı, mahpusun bulundurulması yasak madde veya eşya bulundurup bulundurmadığı tarama cihazı gibi araçlar kullanılarak tespit edilmeli, cihazla dahi olsa beden araması bir tabip tarafından yapılmalı ve kadınlar doktorun cinsiyetini belirleyebilmelidir. Tüm arama uygulamaları sıkı şartlara bağlanmalı, bu şartlar yasalarda açıkça düzenlenmeli, aramalar erkek infaz koruma ve jandarma görevlilerinin gözetim alanının tamamen dışında gerçekleştirilmelidir.

## Hapishaneler Arası Sevk ve Görüşler

Mahpusların isteğe bağlı sevk talepleri çoğunlukla kapasite doluluğu gerekçesiyle reddedilmekte, bu sebeple mahpuslar ailelerinden ve çocuklarından uzak hapisanelerde kalmaktadır. Pandemi gerekçesiyle bir süre durdurulan isteğe bağlı sevklerin 2021 yılında yapılmaya başlanmasına rağmen, sevk taleplerinin reddedilmesi sorunu devam etmektedir. Ailelerinden uzak hapisanelerde kalan mahpusların aileleri, yakınlarının yaşlı veya kronik hastalığının olması halinde yolculuk esnasında bulaş riskinin yüksek olması sebebiyle ziyarete gelememektedir.

Mahpus yakını kadınlardan, açık görüş ziyaretlerine girişte yapılan üst aramaları esnasında pedleri varsa pedlerinin çıkarılması yahut gösterilmesinin istendiği vakalar yaşanmıştır.

### Vasilik, Boşanma Problemleri ve Adli Yardım

Hapishanedeki kadınlar çoğu zaman, dışarıda maruz kaldıkları şiddet sebebiyle boşanma, nafaka talepleri, çocuklarının velayetleri gibi hukuki problemlere sahiptir. 2021 yılında CİSST'e ulaşan pek çok kadın mahpusun hukuki desteğe ihtiyaç duymasına rağmen, bu ihtiyacı karşılanabilen çok az kadın mahpus olduğu tespit edilmiştir. Tutuklu kadın mahpusların medeni hakları kısıtlanmadığından, adli yardım başvuru formunu doldurup buldukları il barosu adli yardım bölümüne postalamak suretiyle başvuruda bulunabilmeleri mümkünken; hükümlü kadın mahpuslar için vasiinin başvuru yapması şartı aranmaktadır. Mahpus olmaları sebebiyle ailesi ve yakınları tarafından çoğu zaman yalnızlaştırılan kadınlara vasi olarak tanımadıkları insanlar, uzak akrabaları, arasında husumet bulunan eşleri atanmaktadır. Dolayısıyla mahpusların vasileri ile iletişim kurmaları kolay değildir. Önce vasiye ulaşılması, ardından vasiinin baroya başvuru yapması şeklinde ilerleyen süreç mahpusları oldukça zorlamaktadır. Adli yardım yönetmeliğinde mahpuslara yönelik herhangi bir düzenleme bulunmaz.

Ailelerinin yaşadığı şehirlerden çok uzak şehirlerde tutulan mahpusların vasilerinin ayrı bir şehirde, kendilerinin ayrı bir şehirde, yetkili mahkemenin ayrı şehirde olması halinde başvurularını hangi baroya yapacakları da ayrı bir sorun yaratır. Dosyaları kesinleştikten sonra yapılan tüm ceza başvurularının da adli yardım bütçesinden karşılanabildiği bilgisinin kadın mahpuslar tarafından çoğunlukla bilinmediği gözlemlenmiştir.

#### Politika Önerisi:

Mahpuslara atölye ve broşür gibi araçlarla, barolarla işbirliği yapılarak infaz hukuku, insan hakları, özelde kadın hakları, CMK ve adli yardım bürolarıyla ilgili bilgilendirilme sağlanmalıdır.

#### Politika Önerisi:

Şiddete uğrama tehlikesi olan kadınlara 6284 Sayılı Kanun kapsamında tahliye öncesi hukuki destek verilmeye başlanmalı, gerekli mahkeme kararları alınmalı, ŞÖNİM ve diğer ilgili kurumlarla iletişime geçilmelidir.

### Sosyalleşme ve Dış Dünya ile İletişim

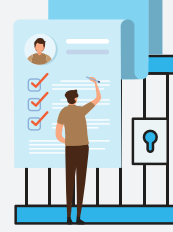
COVID-19 pandemisi gerekçesiyle hapishanelerde sosyal aktivitelerin durdurulması, atölyelerin kapatılması, sohbet zamanlarının sınırlandırılması gibi sorunlar 2021 yılında da devam etmiştir. Atölye, sohbet, açık ve kapalı spor alanlarına çıkarılma, kütüphaneyi ve sinema salonlarını kullanma hakları dahil hiçbir sosyal faaliyetten yararlanılamamıştır. Pandemi süresince aile görüşlerine getirilen kısıtlamalar sebebiyle dış dünya ile iletişimi kesilen mahpuslar hapishane içerisinde de kısıtlamalara tâbi tutulmuştur. Dış dünyada dönem dönem normalleşme politikaları izlenirken birçok hapishanede hak kısıtlamalarına karşı bir alternatif yaratılmamıştır. Bu durum toplumda özel alanlara kapatılmaya çalışılan kadınların, hapishanelerde bu kapatılma hallerinin derinleşmesine sebep olmuş, tahliye sonrasında yeniden eve/özel alana kapatılmalarını engelleyecek mesleki ve eğitici etkinliklere katılmak gibi alternatifler yaratılmasının önüne geçmiştir.

#### Politika Önerisi:

Çalışmak isteyen tüm mahpuslara çalışma olanağı sağlanmalı, kadınlar yetenek, ihtiyaç ve yönelimlerine uygun, meslekler edinmeye yönelik çalışma alanlarına yönlendirilmeli, bu süreçte cinsiyetçi bakış açısı terk edilmelidir.

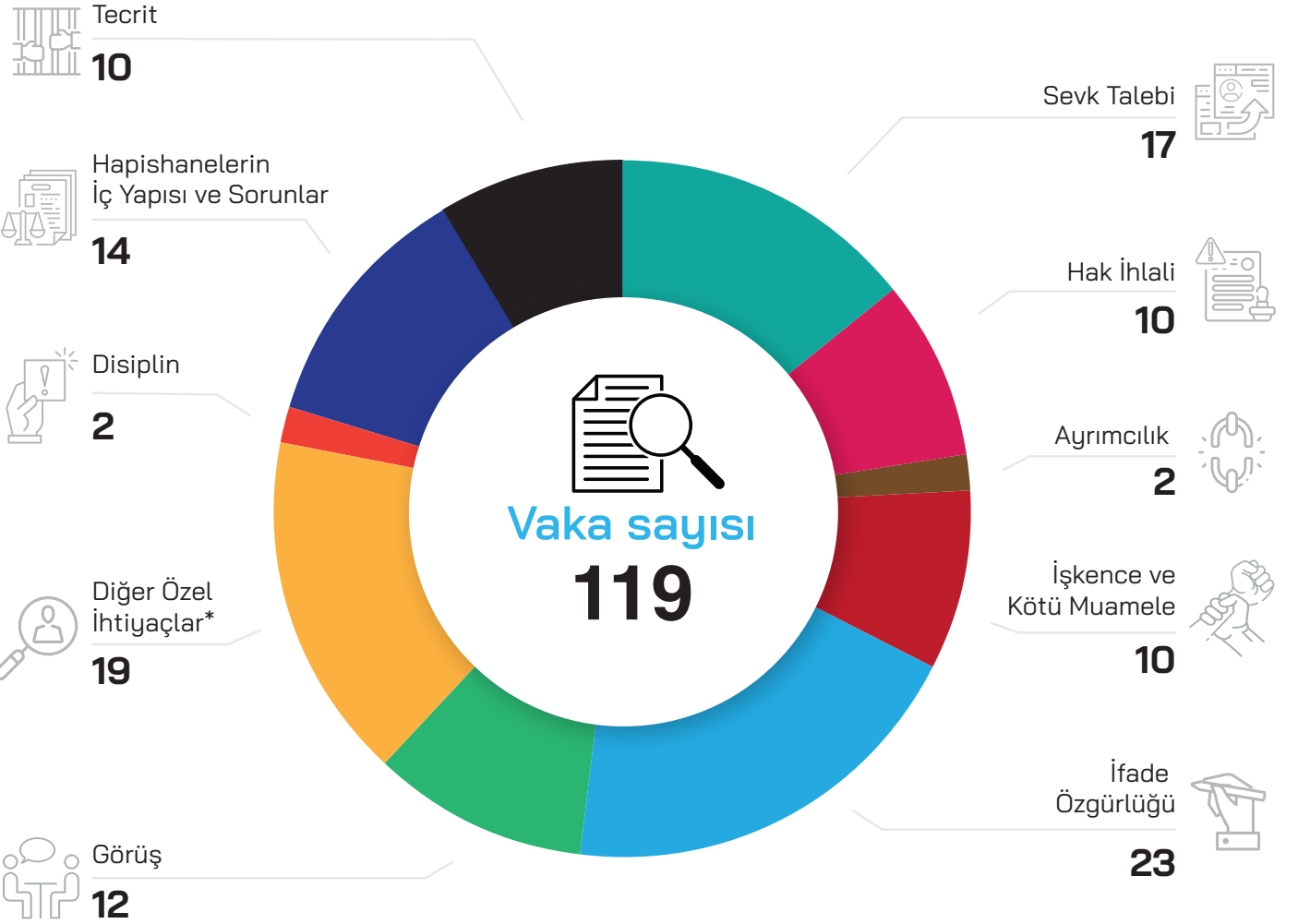


## Hapiste Kadın



2021 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

**121**



\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.

## 6.3. LGBTİ+ MAHPUSLAR

### 6.3.1. Tanım

Türkiye’de LGBTİ+ mahpuslar idari ve fiziki koşulları ikili cinsiyet sistemi esas alınarak natrans<sup>97</sup> ve heteronormatif<sup>98</sup> bir bakış açısıyla planlanmış, inşa edilmiş hapisanelerde tutulmaktadır. LGBTİ+ mahpusların ihtiyaçlarına yönelik güncellenmemiş hapisane sistemi, hapisane idaresi ve çalışanlarının tutumlarını olumsuz etkiler, LGBTİ+ mahpusların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları daha da katmanlılaştırır. LGBTİ+ mahpuslar kimlik ya da pasaportlarında belirtilen cinsiyet hanesi göz önünde bulundurularak “uygun” görülen hapisanelere, koşullara yerleştirilirler. Trans mahpuslar resmi trans uyumu süreçlerinden geçtikleri koşulda cinsiyetleriyle uyumlu hapisanelere yerleştirilir, aksi takdirde atanmış cinsiyetleri referans alınır. Lezbiyen, gey, biseksüel ve resmi trans uyum sürecine girmemiş LGBTİ+ mahpuslar hapisane idaresine açıldığı, sağlık raporu aldığı ya da bu kimlikleri dolayısıyla genel popülasyondan ayrı tutulma talebi olduğu koşullarda özel koşullara ya da tekli hücrelere yerleştirilirler. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar hapisane idaresine ya da derneğimize cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği (CYCK) bağlamında açık değilse kendilerine ulaşmak, sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlar üzerine öneriler sunmak zorlaşmaktadır.

### 6.3.2. Genel Durum

2016 yılında OHAL koşullarıyla başlayan, 2020 Mart ayı itibarıyla COVID-19 salgın önlemleriyle daha da ağırlaşan hapisane koşulları, ceza infaz sisteminde yer alan en ayrıcalıklı kimlikler için dahi çeşitli hak ihlallerinin oluşmasına sebep olmuştur. 2021 yılı boyunca 2020 yılından farklı olarak COVID-19 ile mücadele bağlamında alınan önlemler daha “sıradan” hale gelmiş, pandeminin daha ne kadar süreceği belli değilken alınan önlemlerin kapsamı ve yoğunluğu değişkenlik göstermiş, bir nevi belirsizlik rejimi oluşmuştur. Bu koşullar hapisanelerdeki hak ihlallerini izlemeyi zorlaştırmıştır. Bütün bu süreçler bize genel popülasyondan ayrı tutulan, sosyal etkinliklerden ve çalışma hakkından mahrum bırakılan LGBTİ+ mahpuslar için ceza infaz sisteminde olmanın süresiz bir olağanüstü hale tâbi olmak olduğunu göstermiştir. COVID-19’a yönelik alınan önlemler LGBTİ+ mahpusların tecrit koşullarını ağırlaştırmış, sağlık hizmetlerine erişimini zorlaştırmış, trans uyum süreci ameliyatları 2021 yılı Aralık ayına kadar askıya alınmıştır. Mahpusların başka hapisanelere sevk talepleri askıya alınmış, salgınla birlikte ağırlaşan ekonomik koşullar yoksulluğu artırmıştır, bu koşullar ise LGBTİ+ mahpusların maruz kaldığı psikolojik ve fiziksel şiddeti yoğunlaştırmıştır.

LGBTİ+ mahpuslara dair güncel bilgi ve istatistiklere erişmek yayın ve raporlarımızda da belirttiğimiz üzere güçtür.<sup>99</sup> 2021 Ekim ayında AİHM dahilinde görülen “X. V. Türkiye” davasının kararına yönelik Türkiye Hükümetinin verdiği aksiyon raporunda yer alan bilgilere göre 2020 yılı itibarıyla cinsel yönelimi farklı olduğu bir raporla tespit edilen

<sup>97</sup> “Cisgender (‘Cis’): Tr. Natrans veya cis. (‘Sis’ şeklinde okunur.) Sahip olduğu cinsiyet kimliği, doğumda kendisine atanan cinsiyetle örtüşen kişilere denilir. Cis- ön eki Latince ‘bu taraftaki’ anlamına gelmekte olup, cinsiyet kimliği bağlamında kullanımının küresel olarak popülerleşmesi son on yılda trans hakları aktivistlerinin gerçekleştirmiştir. Natrans terimi ise 2013 yılında kaybettiğimiz trans aktivist Aligül Arkan tarafından Türkçe literatüre kazandırılmıştır.”

Gedizlioğlu, Deniz (2020) LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, KaosGL Yayınları, Ankara s.17

<sup>98</sup> “Heteronormativity : Tr. Heteronormativite. İkili cinsiyet rejimine dayanarak heteroseksüelliğin, cinsel yönelimin asli biçimi ve normu olduğu düşüncesi. Cinsel ve romantik ilişkilerin –ve evliliğin– en uygun biçiminin kadın ve erkek arasında gerçekleştiğini varsayar. Heteronormatif bir bakışa göre beden cinsi (Bkz: Sex), cinsel yönelim, cinsiyet kimliği (Bkz: Gender Identity) ve cinsiyet rolleri arasında doğrusal bir ilişki bulunur. Heteronormativitenin sistematik bir uygulamaya dönüşmesi heteroseksizmi doğurur.”

Gedizlioğlu, Deniz (2020) LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, KaosGL Yayınları, Ankara s.31

<sup>99</sup> Demirbaş, Hilal Başak (2016) Türkiye’de LGBTİ Mahpus Olmak, TCPS, İstanbul

Demirbaş, Hilal Başak (2018) Türkiye’de LGBTİ Mahpus Olmak, TCPS, İstanbul



hükümlü ve tutukluların sayısı 164 olarak belirtilmiştir.<sup>100</sup> Bu verinin Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) tarafından verildiği belirtilse de, bu sayının nasıl ve hangi yöntemle elde edildiğine dair ikna edici hiçbir somut unsur bulunmamaktadır.

**Hem CTE'nin hem de Türkiye İstatistik Kurumu Adalet İstatistikleri ikili cinsiyetlendirilmiş olarak sunulmaktadır ve bu verilerde LGBTİ+'lara dair veriler bulunmamaktadır.**<sup>101</sup>

Bu rapordaki veriler dışında LGBTİ+ mahpuslara yönelik en güncel veri 2018 yılında TBMM İnsan Hakları Komisyonu toplantısında CTE Genel Müdürü Şaban Yılmaz'ın kurumlarında kalan 200'e yakın LGBTİ+ mahpus olduğu açıklamasıdır.<sup>102</sup> LGBTİ+ mahpuslara yönelik bilgilere erişme adına çeşitli milletvekillerinin LGBTİ+ mahpusların tekil ve genel koşullarına yönelik verdikleri soru önergeleri de cevapsız bırakılmış,<sup>103</sup> bunlara ek CİSST olarak 2021 yılında da LGBTİ+ mahpusların istatistiki bilgilerine, hangi tip hapisanelerde kaldıklarına, cinsiyet uyum süreçlerine yönelik yapmış olduğumuz bilgi edinme başvuruları yanıtız kalmıştır.

### 6.3.3. Öne Çıkan Başlıklar

LGBTİ+ mahpusların durumuna ilişkin 2021 yılında öne çıkan başlıklar; fiili tecrit, dış dünya ile ilişkiler, ekonomik zorluklar, sağlık hizmetlerine erişim, translara özgü sağlık hizmetlerine erişim, HIV'le yaşayan LGBTİ+ mahpuslar, sosyal koşullar, sevkler ve şiddet olayları olmuştur.

#### Tecrit

LGBTİ+ mahpuslar fiili tecride maruz bırakılmaktadırlar. Genel popülasyondan ayrı tutulan LGBTİ+ mahpusların özel odalarda ya da koğuşlarda tutuldukları belirtilmektedir. Bu odalarda kalan LGBTİ+ mahpuslar, personel yetersizliği gibi sebepler gerekçe gösterilerek diğer mahpusların yararlanabildiği sosyal ve fiziksel aktivitelerden faydalanamaz. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar hapisane içinde asosyallığe ve yalnızlığa mahkûm edilir. Bazı hapisanelerde trans kadın/trans feminen mahpuslara ya da eşcinsel/biseksüel erkek mahpuslara yeterli sayı ve koşullar oluştuğunda koğuş tayin edilebilmektedir. Trans kadın/trans feminen mahpusların resmi uyum süreçlerini tamamladıkları koşullarda kimliklerine uygun hapisanelere yerleştirildiği, buralarda genel popülasyona dahil olabildikleri belirtilmiştir. Ancak 2021 yılı boyunca iletişimde olduğumuz trans maskülen/ trans erkek mahpusların ister kadın ister erkek hapisanelerinde tutulsunlar, her koşulda fiili tecride maruz bırakıldıklarına dair beyanlar aktarılmıştır. Bu mahpuslar aynı zamanda hapisane idare ve personeli tarafından da cinsiyet kimlikleri dolayısıyla şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

#### Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpuslar hapisanelere yerleştirilirken dikkate alınması gereken temel kriterlerden biri olan "güvenlik", tecrit gibi bir sonuca yol açmamalıdır.

<sup>100</sup> Ceza İnfaz Kurumlarında cinsel yönelimi farklı olduğu bir raporla tespit edilen hükümlü ve tutuklulara ilişkin istatistiki bir bilgi bulunmamakla birlikte, ceza infaz kurumları tarafından yapılan bildirimler sonucunda 2020 yılı itibarıyla 164 kişinin bulunduğu anlaşılmaktadır. (DH-DD(2021)1060: Communication from Turkey.)

<sup>101</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-1.pdf>. Erişim Tarihi: 31.10.2021

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Adalet-ve-Secim-110>. Erişim Tarihi: 14.12.2021

<sup>102</sup> <https://t24.com.tr/haber/cezaevlerinde-3-bin-cocuk-var-tutuklu-ogrenci-sayisi-ise-bin-848i-buldu,747719>. Erişim Tarihi: 20.06.2022

<sup>103</sup> <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/YaziliSoruOnergesi/297195>. Erişim Tarihi: 01.07.2021.

<https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/YaziliSoruOnergesi/293472>. Erişim Tarihi: 19.04.2021

## Dış Dünyayla İletişim

Mahpusların dış dünyayla iletişimleri avukat görüşü, mektup, telefon ve açık/kapalı görüşlerle sınırlıdır. 2020 Mart ayı itibarıyla açık görüşlere kısıtlama getirildiği gibi kapalı görüşlerde de hısım akraba olma, kan bağı koşulu aranmıştır. LGBTİ+ mahpusların aile bağları göz önünde bulundurulduğunda, bu kısıtlamaların dış dünyayla bağlantılarına ket vurduğunu görmek mümkündür. Telefon hakkı da benzer şekilde hısım akrabayla sınırlıdır, salgın süresince de bu sınırlama devam etmiştir. Özellikle aile bağları kuvvetli olmayan, yetiştirme yurdunda büyümüş ya da aile bireyleri hayatta olmayan LGBTİ+ mahpuslar için telefon hakkı halihazırda erişilebilir değilken artan telefon kartı ücretleri yoksul LGBTİ+ mahpuslar için zorlayıcı ekonomik ve sosyal koşullar yaratmıştır. Özellikle görüş ve telefon hakkını kullanamayan LGBTİ+ mahpuslar için mektup göndermek tek iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazı LGBTİ+ mahpusların mektup ücretlerini de ekonomik olarak karşılayamamaktadır.

### Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpusların aile ve akrabalarıyla ilişkilerinin sınırlılığı göz önünde bulundurularak dış dünya ile temaslarını artırmak için aile ve akraba dışındaki görüşçülerin sayılarını artırmak gibi alternatif uygulamalar gündeme getirilmelidir.

Salgın boyunca mahpusların sevk talepleri durdurulmuştur. Ancak güvenlik sebep gösterilerek bazı koşullarda LGBTİ+ mahpuslar sevk edilmişlerdir. Mektup aracılığıyla mahpusların ve danışma hattı aracılığıyla mahpus yakınlarının aktardıklarına göre bu süreçte güvenlik sebebiyle gerçekleştirilen sevklerin bazılarının "sürgün" işlevi gördüğü, halihazırda sosyal bağları olan LGBTİ+ mahpus topluluklarını ayırmak amacıyla da kullanıldığı belirtilmiştir.

## Adalete Erişim

LGBTİ+'ların adalete erişimi her koşulda zor ve kısıtlıdır. Bu durum yargı mekanizmalarının ve toplumun sahip olduğu önyargılar kadar, hukuki danışmanlık veren ve LGBTİ+ dostu mekanizmaların az olmasıyla da ilgilidir. İnfaz hukuku ihlallerinde mahpusların genel olarak yaşadıkları zorluklar, LGBTİ+ mahpusların kimlikleriyle kesiştiği noktada daha da katmanlı hale gelir. Mahpuslar dışarıdaki işlerini kendilerine atanan ya da seçtikleri vasiler üzerinden gerçekleştirirler. LGBTİ+ mahpuslar, aile ya da yakınlarından biri bu görevi üstlenmediği takdirde kendilerine atanan bir avukat ile bu vasilik ilişkisini sürdürmek zorundadır. Pek çok LGBTİ+ mahpus vasileriyle kurdukları ilişkilerin çok zayıf olduğundan ya da hiç iletişim kuramadıklarından bahsetmektedir. Öte yandan hapsedildikleri dava dosyası dışında ihtiyaç duydukları evlenme, boşanma ve cinsiyet uyum sürecini hukuki olarak başlatma gibi hukuki işlemlerde de avukata ihtiyaç duyabilmektedirler, bu durum LGBTİ+ mahpusların ilgili dernek ve örgütlere başvurmasına sebep olmaktadır ancak bu ihtiyaçları her zaman karşılanamamaktadır.

Bütün mahpuslara uygulanan mektup ve telefonla iletişimdeki gözlenme/sansür koşullarının yanı sıra, LGBTİ+ mahpusların dış dünyayla iletişimde yaşadığı yukarıda belirttiğimiz zorluklar, ceza infaz kurumlarında yaşadıkları hak ihlallerini bildirmelerini de zorlaştırmaktadır.

**Politika Önerisi:**

LGBTİ+ mahpusların haklarının ne olduğunu ve hak ihlalleri ile karşılaştıklarında hangi merciye, nasıl başvuruda bulunacaklarını anlatan bir kitapçık hazırlanmalı ve hapisaneye girişlerinde kendilerine verilmelidir. Bağlı oldukları barodan atanan vasilerinin LGBTİ+ mahpusların olası özel ihtiyaçlarına yönelik farkındalık sahibi olması amaçlanmalıdır.

**Ekonomik Zorluklar**

Resmi rakamlara göre %36.08 olarak açıklanan 2021 enflasyon oranları LGBTİ+ mahpusları da derinden etkilemiştir. LGBTİ+ mahpuslar nezdinde 2021 yılı boyunca bize ulaşan mektuplar derin bir yoksullaşmanın olduğunu göstermektedir. LGBTİ+ mahpusların tamamlayıcı ve takviye gıda ürünleri, elektrik faturaları, hijyen ve kozmetik ürünleri, kıyafet, bazı koşullarda adli giderleri ve yine bazı koşullarda trans uyum süreci giderlerini kendilerinin karşılamaları gerekmektedir. LGBTİ+ mahpusların genel popülasyondan ayrı tekli ya da diğer LGBTİ+ mahpuslarla tutulması çalışma haklarından da mahrum bırakılmalarına sebep olmaktadır. Bu da LGBTİ+ mahpusların diğer mahpusların sahip olduğu hapisanede çalışmayla elde edilen gelir kaynağına erişimleri olmadığı anlamına gelir. LGBTİ+ mahpusların bir diğer gelir olanağı, el işi yapıp dış dünyayla kurdukları dayanışma ilişkileri sayesinde bu işleri satmaktır. Salgınla birlikte dış dünyayla kurdukları ilişkiler zayıflamış, bu durum da bu tür dayanışma alanlarının daralmasına sebep olduğundan mahpusların da buradan sağladıkları kısıtlı gelir daha da azalmıştır.

Pandemi koşulları sebep gösterilerek hapisane iç ve dış kantinlerindeki ürün kısıtlamaları mahpusların üretim araç gereçlerine erişimlerini engellemiş, bazı mahpuslar bu ürünlerin kargo ile kendilerine ulaştırılmasının da engellendiğini belirtmişlerdir. LGBTİ+ mahpusların CYCK'lerine uygun olarak talep ettikleri hijyen, kozmetik ürünleri ve kıyafetler bazı hapisanelerin iç ve dış kantinlerinde bulunmayabilir. Bu durumda mahpuslar bu ihtiyaçlarını LGBTİ+'larla çalışan STÖ'lere iletmektedir. Ancak pandemi koşulları bu örgütlerin çalışmalarını askıya almasına, tamamen durdurmasına ya da seyrekletmesine sebep olmuş, bu da mahpusların bu ürünlere erişimini zorlaştırmıştır.

**Politika Önerisi:**

Diğer mahpuslara tanınan mesleki kurs ve iş atölyesi imkânlarından ve açık hapisane hakkında LGBTİ+ mahpuslar da faydalanabilmelidir. Aksi takdirde LGBTİ+ mahpusların yaşadığı sosyal ve ekonomik hak kayıplarının tazminine yönelik çözümler bulunmalıdır.

**Sağlık Hizmetlerine Erişim**

LGBTİ+ mahpusların sağlık hizmetleriyle ilk karşılaşmaları, genel hapisane popülasyonundan ayrı tutulmaları için sözlü beyanlarının yanı sıra psikiyatri kliniğinden "cinsiyet kimliği ya da cinsel kimlik bozukluğu" tanısı almaları ve bu durumun raporlandırılmasıdır.<sup>104</sup> LGBTİ+ mahpuslar hastane ziyaretlerinde hem CYCK temelli hem de mahpus olmaları dolayısıyla ayrımcılığa uğradıklarını, bazı koşullarda doktorların muayeneyi reddettiklerini aktarmışlardır. Hastane ziyaretleri olağan koşullarda da açık kimlikli LGBTİ+'lar için sancılı süreçler olarak karşımıza çıkmaktayken, salgınla

<sup>104</sup> Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (ICD) kılavuzunun 11. versiyonunda cinsel yönelim kılavuzda yer almazken cinsiyet kimliği de "bozukluk" yerine "uyumsuzluk" (incongruence) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu durum Türkiye'de henüz yürürlükte değildir. LGBTİ+ mahpusların cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri "bozukluk" olarak ifade edilmekte ve patolojik bir konumda raporlandırılmaktadır. <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F66.1> Erişim Tarihi: Erişim Tarihi: 19.04.2021

gelen tedirginlik ve sağlığa erişimde gözetilen önem sırası LGBTİ+ mahpusların ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetlerine erişimlerini zorlaştırmış ya da imkânsız hale getirmiştir. Hastaneye sevklerden dönüşte 14 gün karantina koşulunun, mahpusların normal şartlarda kaldıkları koşullardan ve varsa koğu arkadaşlarından ayrı bir yerde tutulmak anlamına geldiği için, mahpusların sosyal olarak kurdukları ilişkileri de etkilediğini, hatta bazı durumlarda karantina koşulunun sağlığa erişimde caydırıcı bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

2021 Nisan ayı itibarıyla ceza infaz kurumlarında kalan mahpuslar Sağlık Bakanlığının yayınladığı yaş ve öncelik sırasına göre aşılana başlamıştır. Bu süreçte LGBTİ+ mahpuslardan gelen aşılama konusundaki şikâyetler, aşı seçim hakkı verilmemesi ve alerjik yan etkilerle ilgili olmuştur.

### Politika Önerisi:

Hapishane içerisindeki psikologlar, sosyal çalışmacılar, aile hekimleri ve doktorlar LGBTİ+'ların sağlığa erişim hakları ve cinsiyet geçiş süreci üzerine bilgilendirilmeli, homofobik ve transfobik bakışın önüne geçilmelidir.

COVID-19 salgınıyla birlikte diğer bulaşıcı hastalıklara yönelik uygulama ve bakışlarda da değişimler olmuştur. İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü, kısaca HIV ile yaşayan kişiler için de bu önyargıların arttığını ve yoğunlaştığını görmek mümkündür. HIV ile yaşayan LGBTİ+ mahpuslar da bu süreçte hak ihlallerine maruz kaldıklarını derneğimize bildirmişlerdir. Bütün mahpuslar havalandırmaya maskesiz çıkarken HIV'le yaşayan mahpusun maskeyle kalmaya zorlandığı, tutulduğu hücrenin kapısında "kesinlikle tek başına havalandırmaya çıkarılmalıdır" yazdığı, kurum çalışanlarına, ailesine ve başka mahpus yakınlarına HIV statüsünün ifşa edildiği, hastaneye sevklerde ve telefon görüşleri sırasında özellikle sadece kendisine koruyucu tulum ve eldiven giydirildiği gibi durumlarla karşılaşmıştır.

### Politika Önerisi:

HIV'le yaşayan mahpusların özel hayatına saygı duyulmalıdır, ayrımcılığın önlenmesi açısından bütün ceza infaz kurumu çalışanlarına farkındalık eğitimleri verilmeli ve etkin izleme yapılarak ayrımcılığın önüne geçilmelidir.

## Translara Özgü Sağlık Hizmetlerine Erişim

Trans mahpusların Anayasanın 40. Maddesine dayanarak ceza infaz sistemi kurumlarında kaldıkları süre boyunca uyum süreçlerini başlatma, devam ettirme ya da hormon replasman terapilerini sürdürmeleri mümkündür. Kimlik hanelerini değiştirmek isteyen trans mahpuslar için hastane süreçleri ve yasal prosedürler dışarıdaki gibidir. SGK tarafından karşılanan hormonlara erişebilirler, olası yan etkilerde mahpusların muadil ilaçlara erişimi ücrete tâbidir ve bu hormonların uygulanmasından kurumdaki hekim sorumludur.

### Politika Önerisi:

Trans mahpusların uyum sürecinde belirli aralıklarla hastane sevkleri yapılmalı, hormon ilaçlarının yan etkileri vb. sorunlara yönelik tetkikler sağlanmalı ve diğer kontrollerle mahpuslar ameliyat sürecine hazırlanmalıdır.

Trans uyum sürecinin yürütüldüğü hastanelerin eğitim araştırma hastaneleriyle kısıtlı olması, bu birimlerin sayılı ilde bulunması, salgın öncesinde de trans mahpuslar için sorun yaratmaktayken, COVID-19 önlemleri kapsamında 2021 Aralık ayına kadar cinsiyet uyum süreci ameliyatları askıya alınmıştır.<sup>105</sup>

Bu durumun trans mahpuslar üzerindeki psiko-sosyal etkileri göz önünde bulundurulmamış, uyum sürecine başlayan ve süreci devam eden trans mahpusların uyum süreçleri yaklaşık iki yıl süresince askıya alınmıştır. Kimliklerindeki cinsiyet hanesinin düzeltilmesi ve böylece cinsiyetleriyle uyumlu hapisanelere yerleştirilmeleri için gerekli bu süreçlerin engellenmesi, mahpusların bazı koşullarda tekli hücrelerde, bazı koşullarda da LGBTİ+ koşullarında genel popülasyondan ayrı tutulmalarına sebep olmaktadır.

### Politika Önerisi:

Trans mahpusların cinsiyet uyum süreçleri keyfi ve bürokratik engellerle aksatılmamalı, hormon ilaçlarının kullanımı ve cinsiyet uyum süreçleri uzman doktorlar tarafından takip edilmeli, süreç boyunca trans mahpuslar bilgilendirilmelidir.

### İşkence ve Kötü Muamele

Tecridin mahpuslar üzerinde fiziksel ve ruhsal olarak ciddi olumsuz sonuçları bulunmaktadır. LGBTİ+ mahpusların güvenlik gerekçesiyle ayrı koşullarda veya tek başlarına tutulmaları, onları personelden kaynaklı kötü muameleyle daha açık ve kırılabilir hale getirir. Hapishanelerin denetimini zorlaştıran pandemi süreci LGBTİ+ mahpuslara yönelik keyfi uygulama ve hak ihlallerini artırmış, bu durum 2021 yılı boyunca artarak devam etmiştir. Bunlar arasında cinsel şiddet, ekonomik şiddet, tecrit, sürgün, fiziksel ve psikolojik işkence gibi vakaları sıralamak mümkündür. Bu ihlallerin bazıları basına yansımış, milletvekilleri tarafından soru önergeleri verilerek meclis gündemine taşınmıştır.<sup>106</sup> Ancak basına yansımayan, aralarında sistematik hale gelen bazı vakalara hayatta kalanın güvenliği ve istekleri gözetilerek müdahale edilememiştir. Fiziksel/cinsel/sözel veya psikolojik şiddete maruz kalan LGBTİ+ mahpusların olayın gerçekleştiği hapishaneden farklı bir hapishaneye sürgün edildiği durumlar söz konusu olmuştur.

### Politika Önerisi:

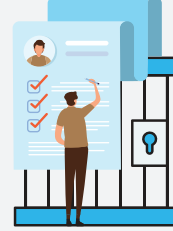
LGBTİ+ mahpuslara yönelik şiddet olayları ve hak ihlallerinin önlenmesi adına sivil izleme araçları aktifleştirilmeli, bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmanın önü açılmalıdır.

<sup>105</sup> Bu durum 2020 yılı boyunca aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 26 Avrupa Birliği ülkesinde de bu şekilde gerçekleşmiştir. <https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/covid19-lgbti-assessment-2020.pdf> Erişim Tarihi: 19.04.2021

<sup>106</sup> Bu konuda detaylı bilgi edinmek ve geçmiş haberlere erişmek için [hapistelgbti.cisst.org.tr](http://hapistelgbti.cisst.org.tr) adresini takip edebilirsiniz.

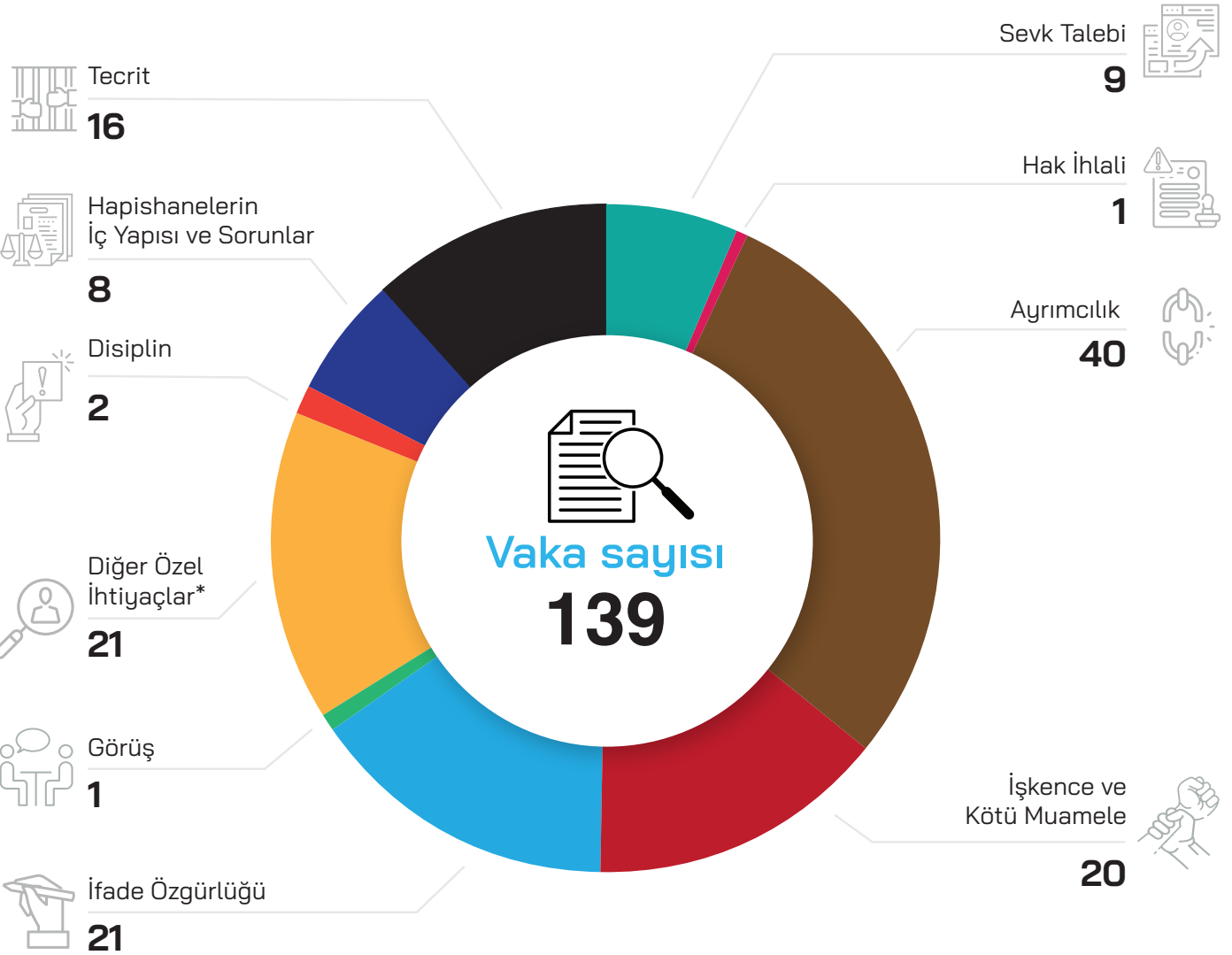


## Hapiste LGBTİ+



2021 yılında  
mektuplaşılın  
mahpus sayısı

**70**



\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.

## 6.4. ENGELLİ MAHPUSLAR

### 6.4.1. Tanım

Türkiye'nin mevzuatına göre "Engelli: Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle, bedensel, zihinsel, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi ifade eder."<sup>107</sup> Türkiye hapisanelerinde de "özürlü", "engelli", "sakat" gibi farklı adlarla tanımlanan mahpuslar bulunmaktadır ve bu mahpusların diğer mahpus gruplarından farklılaşan yaşamsal ihtiyaçları bulunur.

Türkiye'de engelliler ihtiyaç ve haklarının gözetilmediği ortamlarda hapsedilmektedirler. Bu sebeple kapatılma koşullarının zorlayıcı olduğu hapisanelerde görüş, sağlık hakkı, sosyal aktivitelere erişim konusunda diğer mahpuslara göre çok daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadırlar.

Yaşamını tek başına idame ettiremeyen ağır engelli mahpuslar rehabilitasyon hizmeti sunulması amacıyla inşa edilen "R Tipi" yani "Rehabilitasyon Tipi" hapisanelerinde barındırılır, ancak bu hapisanelerin kapasitesi genel ihtiyaca oranla oldukça düşüktür ve bu kapasite engelli mahpusların ihtiyaçlarını karşılamamaktadır.

### 6.4.2. Genel Durum

2021 yılında mektuplaştığımız engelli mahpus sayısında ve bu mahpusların tarafımıza ilettikleri şikâyet sayısında geçen yıllara göre önemli bir artış olmuştur. Bunun bir sebebinin COVID-19 ile derinleşen sorunlar olduğu düşünülebilir. Pandeminin başından beri Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün COVID-19 önlemlerine dair yaptığı altı açıklamanın<sup>108</sup> hiçbirinde engelli mahpusların durumuyla ilgili kamuoyuna bilgi verilmemiş ve COVID-19 kapsamında engelli mahpusların şartlarına yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün bugüne kadar yayınladığı istatistiklerin hiçbirinde engelli mahpuslara ilişkin veri yer almıyor. Adalet Bakanlığına verilen soru önergesine verilen cevapta;

**2016 tarihinde "581 engelli hükümlü ve tutuklunun bulunduğu" belirtilmiştir fakat sakatlık türlerine dair ayrıntılı bir bilgi paylaşılmamıştır.<sup>109</sup> TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonunda sunulan bilgiye göre 2018 yılı itibarıyla Türkiye hapisanelerinde "aşağı yukarı 248" engelli mahpus bulunduğu bilgisi verilmiştir.<sup>110</sup>**

"Aşağı yukarı" olarak ifade edilen engelli mahpuslardan sadece hükümlülerin mi, yoksa hükümlü ve tutukluların tümünün mü kastedildiği belirtilmemiştir.

<sup>107</sup> <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378-20130425.pdf> Erişim Tarihi: 19.04.2021

<sup>108</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/TumHaberler/1> Erişim Tarihi: 19.04.2021

<sup>109</sup> Adalet Bakanlığı'ndan Bekir Bozdağ'ın, milletvekili Sezgin Tannıkulu'nun soru önergesine verdiği 07.09.2017 tarihli cevabından alınmıştır. <https://www.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7084sgc.pdf> Erişim Tarihi: 19.04.2021

<sup>110</sup> Veriler TBMM İnsan Hakları Komisyonu 14.11.2018 tarihli toplantısının birinci oturumunun tutanağından alınmıştır.

Geçen yıllarda yayınlanan raporlarımızda<sup>111</sup> da belirttiğimiz gibi engelli mahpuslara dair istatistiksel verilere, engel durumlarına, bu engel durumlarına yönelik hapisanelerde alınan önlemlere ve diğer sorunlara ilişkin çeşitli başvurular yapsak da net bir cevap alamamaktayız. Bu tür verilere ulaşamamak var olan sorunları daha da çözümsüz kılmaktadır.

#### Politika Önerisi:

Türkiye hapisanelerindeki engelli mahpus sayısına, mahpusların engellilik türleri ve oranlarına dair istatistikler gibi veriler kamuya açık olmalıdır.

### 6.4.3. Öne Çıkan Başlıklar

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da sağlığa erişim, Rehabilitasyon Tipi hapisaneler, erişilebilirlik ve yoksulluk engelli mahpusların başlıca problemleri arasında yer almaktadır. Pandemi süreci bize bu sorunların bir an önce çözülmesi gereken derin krizler olduğunu bir kere daha gösterdi.

Engelli olmayan kişilerin bakış açısı, yani sağlamlılık algısı ile tasarlanan hapisanelerin fiziksel erişilmezliği, engelliler için sağlık, atölye, görüş gibi temel haklarından faydalanmayı dahi zorlaştırmaktadır. Engelliler halihazırda “ucuz iş gücü” olarak çalışan işçi mahpuslara da dahil olamamakta ve istihdama katılamamaktadır. Engelli mahpusların hapisanede hayatlarını idame ettirebilmek için engelli aylığından başka bir gelir kaynakları bulunmaz. Engelli aylığına ulaşmaları ise vasi imzası, ikametgâh sorunu, muhtaçlık kriteri, engelli raporu alamama gibi nedenlerle oldukça güçtür. Aylığı bağlanan bazı mahpuslar PTT'den aylıklarını çekmekte de sorunlar yaşayabilmektedirler.

#### Sağlık Hizmetlerine Erişim

Pandeminin başında durma noktasına gelen hastane sevkleri, düzenli tedavi görmesi gereken engellilerin durumunu da olumsuz yönde etkiledi. COVID-19 salgını ile birlikte hastane sevklerinin büyük bir kısmı çok uzun süre durduruldu ve 2021 yılında da tam olarak eski seyrine dönmedi. Ayrıca hayatını tek başına idame ettiremeyen engelli mahpuslardan bazıları hastaneden dönüşte uygulanan mecburi karantina sürecinden dolayı hastaneye gitmek istemedi. Bu sebeplerden birçok engelli mahpusun tedavisi yarım kaldı veya hiç başlamadı. Fizik tedavi, rehabilitasyon vb. düzenli ve çoklu tedavi görmesi gereken engelli mahpusların tedavilerine devam edilemediği için engellilik oranlarında artış meydana geldi.

#### Politika Önerisi:

Kronik ve çoklu hastalıkları olan engelli mahpusların düzenli tedaviye erişebilmesi için tüm hapisanelerde gerekli tüm tıbbi ekipman, medikal malzeme, sağlık personelinin sürekliliği gibi yeterli imkânlar sağlanmalıdır.

<sup>111</sup> <https://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/>



## R Tipi Hapishaneler ve Adli Tıp Kurumları

R Tipi hapishaneler diğer hapishane tiplerine nazaran engelli ve hasta mahpuslara göre tasarlanmaktadır. R Tipi dışındaki hapishanelerde kalan mahpusların pandemi sürecinde çoklu ve düzenli tedaviye erişimleri daha da zorlaştı. CTE'nin sitesinde belirttiğine göre, "Akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlıkları bulunan hükümlüler için Adana, Elazığ, Manisa ve Samsun E-Tipi ceza infaz kurumlarında oluşturulan üniteler faaliyete geçirilmiş, İstanbul/Metris R Tipi Kapalı (158 kişi kapasiteli) ve Menemen R Tipi Kapalı (156 kişi kapasiteli) sağlık ünitesi hizmete alınarak faaliyete geçirilmiştir."<sup>112</sup>

Düzenli ve çoklu tedaviye erişimin sadece R Tipi hapishanelerde mümkün olması, pandemi süreci boyunca R Tipi olmayan hapishanelerdeki engelli mahpusların sağlığa erişememesine neden oldu. COVID-19 süreci R Tipi gibi engellileri izole eden kurumlar yerine, bütün kurumların neden engellilere göre tasarlanması gerektiğinin önemini göstermiştir.

### Politika Önerisi:

R Tipleri gibi engellileri izole eden kurumlar tasarlamak yerine, bütün hapishaneler ve koşullar engellilere göre tasarlanmalıdır.

Engelli mahpusların infazının ertelenmesi için de, R Tipi hapishaneye sevk edilebilmesi için de Adli Tıp Kurumunun (ATK) verdiği rapor belirleyicidir. Adli Tıp Kurumu tam teşekküllü hastanedeki heyetlerden "ağır engelli" derecesi ile rapor almış mahpuslara da "hapishanede kalabilir" veya "tek başına hayatını idame ettirebilir" şeklinde rapor verebilmektedir. Sağlık Yönetmeliğine göre yüzde 70 üzeri engel oranı "hayatını tek başına idame ettirememek" anlamına gelirken, ATK'nin ağır engelli mahpuslara dahi "hapiste kalamaz" raporu vermediği birçok vaka ile karşılaşmıştır. Bu da ATK'nin bilimselliği ve tarafsızlığının sorgulanmasına sebep olur. Aynı şekilde R Tiplerine sevk edilebilmek için de ATK'den alınan "R Tipi Hapishanede kalabilir" şeklindeki raporlar etkilidir. Bu sebeple engelli mahpus için R Tiplerine sevk ve hastalık sebebiyle cezanın infazının ertelenmesi oldukça zordur.

### Politika Önerisi:

Cezanın infazının ertelenmesi için ATK raporunun yanı sıra tam teşekküllü hastanelerin heyetlerinden alınan raporlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

<sup>112</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi> Erişim Tarihi: 01.03.2022

## Erişilebilirlik

Hapishaneler de dışarıdaki diğer kurumlar gibi hem yapısal hem yasal olarak sağlam, yetişkin erkeklere” göre dizayn edilmektedir. Bu normatif çerçevede dışında kalan kadın, çocuk, engelli, yabancı vb. mahpus grupları için hapishanelerin erişilebilir olmaması birçok hak ihlalini de beraberinde getirir. Özellikle engelli mahpuslar, hapishanelerin fiziksel yetersizliklerinden kaynaklı olarak hayatlarını tek başına idame ettirmekte zorlandıklarını sıklıkla ifade etmektedirler.

Tuvalet, banyo, kalabalık koşullar, geçiş alanlarının darlığı, binaların çok katlı veya basamaklı olması gibi birçok yapısal etmen, engelli mahpus için en temel ihtiyaçlarına erişememek anlamına gelir. Fakat hapishanelerin engelliler için erişilebilir olmaması sadece engelli mahpusu değil, engelli mahpus yakınlarını, avukatları ve hapishanede çalışan engelli memurları da olumsuz yönde etkilemektedir. Engelli bir mahpus için hak ihlalleri hapishaneye götürüldüğü ring aracına binerken başlar. Ring araçları basamak yükseklikleri, oturma kısımları, ışıklandırma, havalandırma vb. bakımından engelli ve hasta mahpuslara uygun değildir. Bazı ringlerde yürüme engelli mahpusların ringe çıkmasını sağlayan rampaların eğimleri uygun değildir. Hapishaneye giriş sırasında uygulanan prosedür de engellilere göre düzenlenmemektedir. Tekerlekli sandalye veya koltuk değnekleri kullanan engelliler X-ray cihazlarından geçerken çeşitli zorluklarla karşılaşır.

Engellilerin görüş hakkına erişimi de diğer mahpuslara göre daha zordur. Böyle temel bir hak pandemi ile birlikte engelliler için adeta bir lüks haline getirilmiştir. Açık görüşler pandemi önlemleri çerçevesinde kaldırıldığı için mahpuslar uzun bir süre sadece telefon hakkı ile dış dünyaya erişebildi.

Fakat işitme ve konuşma engelli mahpuslar veya mahpus yakınları için bir düzenleme getirilmedi. Engelli mahpuslar ve engelli mahpus yakınları için pandemi sürecinde haberleşmek daha da zorlaştırıldı.

Atölye ve faaliyetlerin büyük bir bölümü de COVID-19 önlemleri kapsamında durduruldu. Engellilere yönelik düzenlenen atölyeler zaten oldukça azken, pandemi ile birlikte tamamen kaldırıldı ve yerine engellilerin de faydalanabileceği herhangi bir alternatif konulmadı.

Ailelerine yakın veya engel durumlarına daha uygun hapishanelere gitmek isteyen mahpusların sevklerinin de büyük bir bölümü gerçekleştirilmedi. Bu sebeple engelli mahpuslar veya ailelerinde engelli bulunan mahpusların, COVID-19 önlemleri nedeniyle aileleriyle görüşmeleri diğer mahpus gruplarına göre daha da zorlaştı. Hasta, yaşlı ve engelli mahpus yakınları için pandemi sürecinde şehirlerarası yolculuk yapmak neredeyse imkânsız hale geldi. Hapishane sevkleri durdurulduğu için ailesinden uzak yerlerde infazını sürdürmekte olan birçok mahpusun ailesiyle görüşme hakkı fiili olarak ortadan kaldırılmış oldu.

### Politika Önerisi:

Açık ve kapalı görüşler, atölyeler, engellilerin engel türlerine göre tasarlanmalı, işitme engellilerin telefon görüşünden, görme engellilerin ise kapalı görüşler, atölyelere katılımdan yararlanabilmeleri için alternatif hak ve imkânlar sağlanmalıdır.

## Engelli Yoksulluğu - Engelli Aylığı

Mahpusların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından verilen engelli aylığına başvurabilmesi için engelli raporlarının olması ve vasisinin mahpusun kaldığı hapishanenin bulunduğu bölgedeki SYDV'ye giderek başvuru işlemlerini yapması gerekir. Pandeminin başlarında hastane sevkleri durma noktasına geldiği için bu süreçte birçok engelli mahpus engelli raporu alamamış, vasisi ile iletişimi olmayan veya uzak şehirlerde infazını sürdürmekte olan engelli mahpuslar, vasi imzası sebebiyle aylığı bağlatamamıştır. PTT'nin de engelli mahpuslar arasında tutuklu-hükümlü ayırımına gitmeye başladığına yönelik birçok şikâyet aldık. Engelli mahpus tutukluysa vasisi ile iletişim kurulamaması durumunda hapishane mutemedine parayı çektirebiliyorken, PTT, hükümlü olan engelli mahpusa bu hakkı tanımaktan vazgeçti. Zaten kısıtlı olan engelli hakları, hapishanede tüm bu bürokrasi arasında eriyip gitmektedir. Engelli mahpuslara yönelik istihdam ve atölye imkânı yaratılmadığı gibi engelli aylığına başvuru süreci de giderek zorlaşmaktadır.

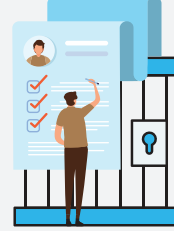
### Politika Önerisi:

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından alınan engelli aylıklarının başvuru süreçleri engelli mahpusların erişimine uygun olarak düzenlenmeli, engelli aylığına başvuru prosedürü sadeleştirilmelidir.

Bazı hastalık ve engel türlerinin özel beslenme programları ve diğer medikal ihtiyaçları bulunur. 2021 yılında derneğimize başvuran engelli mahpusların büyük bir kısmı bu ihtiyaçların hapishane idaresi tarafından karşılanmadığını ve kendilerinin de bu ihtiyaçları karşılayacak ekonomik durumlarının olmadığını belirtti. Gıda, medikal ve temizlik malzemeleri gibi temel ihtiyaçlara ücretsiz erişemeyen engelli mahpuslar giderek artan ekonomik krizi hapishanelerde en derinden hisseden mahpus gruplarındandır. Hapishanelerde engelli yoksulluğu münferit bir durum değil, bir an önce müdahale edilmesi gereken oldukça kritik bir meseledir.

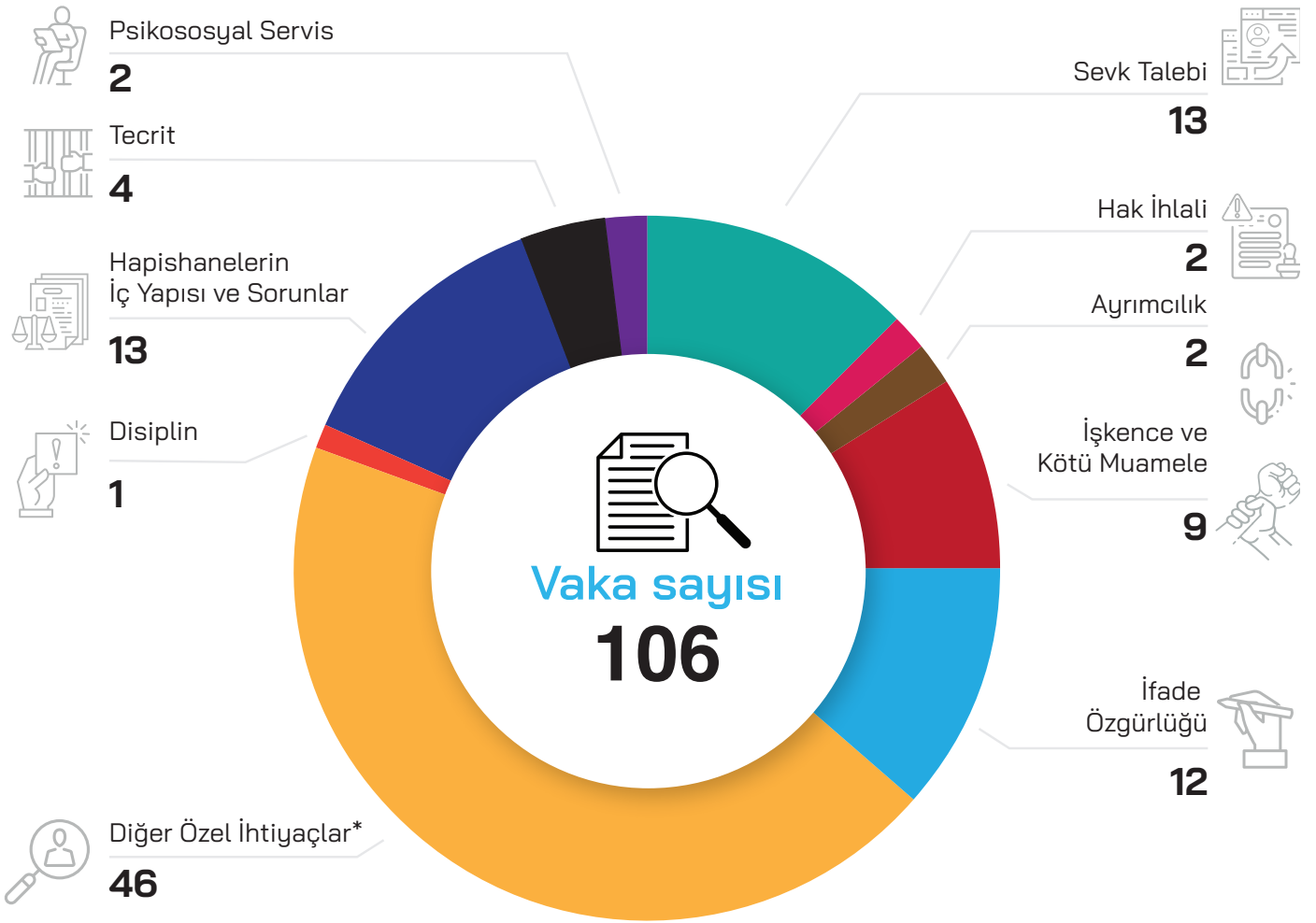


## Hapiste Engelli



2021 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

**87**



\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.

## 6.5. AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUSLAR

### 6.5.1. Tanım

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası Türkiye’de idam cezasının kaldırılmasıyla 2002 yılında bu cezanın yerine getirilmiş bir hapsedme yöntemidir ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre bir kişiye verilebilecek en ağır cezadır. 29 Aralık 2004 yılında yürürlüğe giren Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’la düzenlenen infaz rejiminin içeriği oldukça sınırlayıcı kurallar bulundurmaktadır ve bu nedenle diğer tüm hapsedilme biçimlerinden keskin biçimde ayrılmaktadır. Adli suçlardan ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpuslar için 30 yıl sonra, örgütlü suçlardan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpuslar için 36 yıl sonra tahliye umudu vardır. Terörle mücadele yasasından ceza alan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü siyasi mahpuslar için ise bu cezanın infazı mahpusların hayatları boyunca devam etmektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin koşulları 13.12.2014 tarihli 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 25. Maddesi ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’ün 47. maddesi ile belirlenmiştir. Bu kanunlar ağırlaştırılmış müebbet hükmü verilen mahpusların; günlerinin 20-23 saatini tek kişilik, 7-8 metrekarelik bir hücrede ve her türlü anlamlı sosyal temastan yoksun bir şekilde geçirmelerini öngörmektedir. Ayrıca ziyaret edilme, telefon hakkı, sosyal etkinliklere katılma ve çalışma yönünden diğer tüm mahpuslardan kısıtlı haklara sahip olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların en hafif tabirle “olağanüstü bir infaz rejimi”ne tâbi oldukları söylenebilir.

### 6.5.2. Genel Durum

Birçoğu uzun yıllardır tecrit altında yaşamlarını sürdüren ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların 2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da COVID-19 salgınının getirdiği düzenleme ve uygulamalardan fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak en çok etkilenen mahpus gruplarından olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye hapisanelerinde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus sayısına ilişkin kamuoyuyla paylaşılan son istatistik, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün derneğimizin yapmış olduğu bilgi edinme başvurusuna 21.02.2014 yılında vermiş olduğu cevaptır. Verilen yanıtta göre; “**terör ve örgütlü suçlardan 126, adli suçlardan 1327 olmak üzere toplamda 1453 hükümlü**” olduğu yönündeki bilgidir. Önceki yıllarda olduğu gibi 2021 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sayısına ilişkin hiçbir istatistik kamuoyuyla paylaşılmamıştır.<sup>113</sup>

### 6.5.3. Öne Çıkan Başlıklar

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan mahpuslar tecrit üzerine kurulu infaz rejiminden kaynaklı sağlık sorunları yaşayabilmekte, hapisanede çalışmalarına izin verilmediği için ekonomik zorluklarla mücadele etmekte ve tecridin psikolojik etkileriyle baş etmek zorunda kalmaktadırlar.

<sup>113</sup> <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2021/10/2014.02.21-A%C4%9F%C4%B1r%C5%9F%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1%C5%9F-M%C3%BCebbet-Bilgi-Edinme-2.jpg> Erişim Tarihi: 19.04.2022

Birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, günün 22-23 saatini hücrede geçirdiklerine, kısıtlı havalandırma süresinde spor yapamadıklarına, ekonomik olarak zorlandıklarına ve bunun da genel durumlarını olumsuz etkilediğine dair şikâyetlerini derneğimize aktarmışlardır. 2021 yılında da 2020 yılında olduğu gibi mahpuslardan daha çok pandemi önlemleri ile beraber tecrit koşullarının ağırlaştığına dair şikâyetler aldık. Bunun yanında 2021 yılında birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus sağlık sorunları yaşamış ve hastane sevklerinde gecikmeler yaşamışlardır. Kantin ücretleri ve elektrik faturalarındaki artıştan dolayı da birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus ekonomik olarak zorlandığını aktarmıştır.

### **Tecrit/İşkence ve Kötü Muamele**

Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (AİÖK), tecrit ve hücre hapsinin insan haklarına aykırı olduğunu ve tecrit altında bulunan kişilerin zihinsel, bedensel ve sosyal sağlıklarının olumsuz şekilde etkilenebileceğini belirtmiştir.<sup>114</sup> Yapılan diğer bilimsel araştırmalar da tecridin insan sağlığını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.<sup>115</sup>

2021 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların en çok dile getirdikleri sorunlardan biri ağır tecrit koşulları olmuştur. COVID-19 pandemisi ile beraber getirilen düzenleme ve uygulamalar hapisanelerde var olan tecrit koşullarını daha da ağırlaştırmıştır. Pandemi ile beraber alınan önlemlerden dolayı mahpuslar açık görüş haklarını çok kısıtlı bir şekilde kullanabilmişlerdir. Bunun yanında mahpuslar, spor ve atölye haklarından yararlanamamış, havalandırma saatleri azaltılmış, revir ve hastane sevklerinde sorunlar yaşamışlardır. Aşı kartına sahip mahpuslar da spor ve atölyelere çıkarılmamıştır. Uygulanan bu ağır tecrit koşullarının ve psikolojik şiddetin son bulması için farklı hapisanelerdeki birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus açlık grevine girdiklerini bildirmişlerdir.

Kocaeli 1 Nolu F Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda 09.12.2021 tarihinde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü Garibe Gezer intihar ederek hayatını kaybetmiştir. Independent'da yer alan 16.12.2021 tarihli habere göre, Garibe Gezer'in ailesi ve avukatları intihar nedenini yaşadığı ağır tecrit koşulları ve görmüş olduğu işkence olarak değerlendirmiştir.<sup>116</sup>

Artı Gerçek'in 17.12.2021 tarihli haberine göre, 17 Aralık 2021 tarihinde ise Bolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü İlyas Demir de intihar ederek yaşamını yitirmiştir.<sup>117</sup> Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına göre; "Devlet, bir kişinin insan onuruna saygıya uygun koşullarda tutulmasını, tedbirin uygulanma şekli ve yönteminin kişiyi tutukluluğun özünde var olan kaçınılmaz düzeyde acıyı aşan bir yoğunlukta sıkıntıya veya zorluğa maruz bırakmamasını ve hapis cezasının uygulanmasına ilişkin talepler dikkate alındığında, sağlığının ve refahının uygun bir şekilde güvence altına alınmasını sağlamalıdır."<sup>118</sup> Bu kapsamda değerlendirildiğinde Garibe Gezer'in ve İlyas Demir'in ölümlerinde yaşam hakkı ihlalinin söz konusu olduğu iddia edilebilir.

### **Politika Önerisi:**

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların zorunlu olarak "tek kişilik oda"larda tutulması uygulamasından vazgeçilmelidir.

<sup>114</sup> <https://rm.coe.int/168073428b> Erişim Tarihi: 19.04.2022

<sup>115</sup> Scharff, P., "Solitary Confinement- An Introduction to The Istanbul Statement on the Use and Effects of Solitary Confinement" Torture Volume 8/1: 56-62. ;Shalev, S., A Sourcebook on Solitary Confinement. London: Mannheim Centre for Criminology, 2008, London School of Economics. Erişim: [www.solitaryconfinement.org](http://www.solitaryconfinement.org)

<sup>116</sup> <https://www.independentturkish.com/node/448076/haber/i%CC%87smaiz-saymaz-garibe-gezerin-intihar%C4%B1-ba%C4%9F%C4%B1ra-%C3%A7a%C4%9F%C4%B1ra-geldi> Erişim Tarihi: 19.04.2022

<sup>117</sup> <https://amp.artigercek.com/haberler/bir-tutuklu-daha-cezaevinde-yasamini-yitirdi> Erişim Tarihi: 19.04.2022

<sup>118</sup> [https://www.echr.coe.int/Documents/Guide\\_Prisoners\\_rights\\_TUR.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Prisoners_rights_TUR.pdf) Erişim Tarihi: 19.04.2022

## Sağlık Hizmetlerine Erişim

Uzun süre tecrit altında tutulan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hapishanenin hijyenik olmayan koşullarından ve hücreye kapatılmaktan kaynaklı fiziksel ve ruhsal sağlık sorunları yaşayabilmektedirler. Yaşadıkları fiziki koşullar nedeniyle özellikle kronikleşmiş sağlık sorunları bulunan birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus bulunmaktadır. 2021 yılı içerisinde de derneğimize gönderilen mektuplarda birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusun solunum sistemine ilişkin sorunlar yaşadığı bildirilmiştir. Ağır hasta kategorisine giren birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusun yapmış olduğu infaz erteleme ve tedavilerine dışarıda devam etme talepleri önceki yıllarda olduğu gibi 2021 yılında da ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü olmaları gerekçe gösterilerek olumsuz sonuçlanmıştır. Pandemi düzenleme ve uygulamaları ile beraber ağır hasta mahpuslar sağlık hakkına erişimde engellerle karşılaşmış, hastane ve mahpusların revir sevkleri düzenli şekilde yapılmamış, ilaca erişimlerinde düzensizlikler yaşanmıştır. Bu durum bazı ağır hasta mahpusların sağlık durumlarının daha da kötüye gitmesine neden olmuştur.

COVID-19 pandemisiyle beraber mahpusların hijyen ihtiyaçları daha fazla artmıştır ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar hijyen özelinde hücre yapısından kaynaklı yaşadıkları sorunları derneğimize iletmişlerdir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların tutuldukları hücrelerde mutfak ve tuvalet alanlarının bir arada olması, yemek, bulaşık ve tuvalet ihtiyaçlarını aynı yerde karşılamak zorunda kalmaları mahpusların hijyen ihtiyaçlarını karşılama önündeki en önemli engeldir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların yaşadığı önemli sorunlardan biri de havalandırma saatlerinin kısıtlı olmasının yanı sıra, hücrelerin pencerelerindeki demir parmaklıklara ek olarak takılan sık dokunmuş teller olmuştur. Birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, temiz hava alamadıklarını ve hücrelerinin küflendiğini derneğimize iletmiştir.

### Politika Önerisi:

Tek kişilik hücrelerde tutulma uygulaması kaldırılana kadar hücreler, hareket alanı yaratacak şekilde genişletilmeli, hücreler doğrudan güneş alacak şekilde düzenlenmeli, hücrelere mutfak ünitesi eklenmeli, pencerelere takılan teller kaldırılmalı ve mahpusların çamaşırlarını kurutmaları için imkân yaratılmalıdır.

2021 yılı içerisinde sağlık sorunları nedeniyle hapishanede yaşamını yitiren ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar da olmuştur. Evrensel Gazetesi'nin 15.12.2021 tarihli haberine göre 15 Aralık 2021 tarihinde Diyarbakır 2 Nolu Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan ve Adli Tıp Kurumu tarafından "tek başına hayatını idame ettirebilir ve hapiste kalabilir" raporu verilen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü Halil Güneş sağlık sorunları nedeniyle yaşamını yitirmiştir.<sup>119</sup> Adli Tıp Kurumu tarafından "hapiste kalabilir" raporu verilen bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar da sağlık durumlarının kötüye gittiğine dair başvurularda bulunmuştur.

### Politika Önerisi:

İnfazın tek kişilik hücrelerde sürdürülmesi halinde hasta ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara refakatçi hakkı tanınmalı, mahpusların psikolojik durumlarına göre acil önlemler alınmalı, ruh sağlığı problemleri yaşayan kişilerin hücrede tutulması uygulamasına derhal son verilmelidir.

<sup>119</sup> <https://www.evrensel.net/haber/450291/hasta-tutuklu-halil-gunes-yasamini-yitirdi> Erişim Tarihi: 19.04.2021

## Ekonomik Zorluklar

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hem uzun yıllar boyunca tecrit altında tutulmalarından hem de hapisanede çalışmalarına izin verilmemesinden dolayı ekonomik olarak en kırılgan mahpus grupları arasında yer alır.<sup>120</sup> 2021 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, yaşadıkları ekonomik zorluklarla ilgili olarak derneğimize sıkça başvuru yapmışlardır.

Pandeminin getirdiği temizlik malzemesi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığını belirten ve derneğimizden destek talebinde bulunan birçok mahpus olmuştur. Bunun yanında su ve elektrik faturalarını ödemekte, semaver, buzdolabı, televizyon, radyo gibi eşyaları edinmekte, iç kantinden süt, yoğurt, sebze, çay, kahve vb. malzemeleri ve dış kantinden sürelili ve süresiz yayınları satın almakta zorlandıklarını da aktarmış ve çoğu zaman bu temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirtmişlerdir. 2021 yılı içerisinde kantin fiyatlarının çok arttığını, önceki yıllara göre fahiş şekilde artan elektrik faturalarını ödeyemedikleri için odalarının elektriğinin kesildiğini belirten pek çok mahpus olmuştur.

### Politika Önerisi:

Çalışmak isteyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların meslek edinme eğitimlerine katılmalarını sağlayacak bir düzenleme getirilmelidir.

## Sosyalleşme

Halihazırda uzun yıllardır tecrit altında bulunan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, diğer mahpus gruplarına göre daha az sosyalleşme imkânına sahiptirler. Bu durum ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları olumsuz olarak etkilemiştir. Pandemi süreciyle beraber hapisanelerde uygulanan kısıtlamalarda ayrımcılık uygulandığına dair 2021 yılında da birçok başvuru aldık. Bazı hapisanelerde adli mahpuslar spora çıkarılırken siyasi mahpusların spora çıkarılmadığına dair başvurular aldık.

### Politika Önerisi:

Mahpusların havalandırma süreleri, hapisane idarelerinin inisiyatifine bırakılmadan uzatılmalı ve diğer mahpuslar için olduğu gibi gündüz saatlerinde mahpusun erişimine açık hale getirilmeli, havalandırma alanları büyütülmeli ve mahpusların toprağa ve yeşil alana erişimi sağlanmalıdır ve aynı havalandırmayı kullanan kişi sayısı artırılmalıdır.

Bunun yanında tek başına tutulan ve ortak alanlardan diğer mahpuslar gibi faydalanamayan, 1 saatlik havalandırma dışında sosyalleşme imkânı bulunmayan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların aile görüşlerinin de 2021 yılı boyunca askıya alınması veya asgariye inmesinin tecridin psikolojik zorluklarını artırdığı derneğimize sıklıkla iletilmiştir. 2021 yılı boyunca da havalandırma sürelerinin birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus için keyfi gerekçelerle kısaltılması anlamlı bir sosyal temasta bulunmalarının da önüne geçmiştir.

<sup>120</sup> Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların çalışma hakkına ilişkin detaylı değerlendirme için bkz. Aydınöğlü İ. ve Yusuföğlü E. (2018), Türkiye’de Ağırlaştırılmış Müebbet Hükümlüsü Mahpus Olmak, TCPS Yayınları.



**Politika Önerisi:**

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sosyal aktivitelere katılmasına yönelik düzenlemenin, hapisane idarelerinin inisiyatifine bırakılmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

**Dış Dünya İle İletişim**

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların 2021 yılında da dış dünya ile ilişkisinin, çoğu zaman geciken mektuplar, askıya alınan görüşler ve hastane sonrası karantina prosedürü sebebiyle neredeyse tamamen koptuğunu söylemek mümkündür. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, mektup ve görüşlere ilişkin kısıtlamaların yanında özellikle sol içerikli gazete ve dergilerin, mahpuslara gönderilen kitapların verilmemesi ya da geç verilmesi, kitap ve dergilerde sayı sınırının olması, televizyon kanallarının kısıtlı olması ve oda aramalarında radyolarına el konulmasına dair de derneğimize başvuruda bulunmuştur.

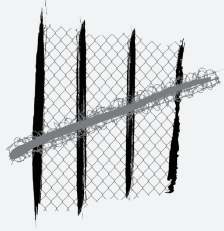
**29 Mart 2020’de yayınlanan 2324 sayılı yönetmelik ile mahpuslara görüntülü görüşme hakkı verilmiştir. Ancak aynı yönetmeliğin 74. maddesinde “Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan hükümlüler, idare ve gözlem kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve on beş günde bir olmak üzere eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi ile on dakikayı geçmemek üzere sadece sesli görüşebilir” ifadesi yer almış ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar görüntülü görüşme hakkından mahrum bırakılmıştır.<sup>121</sup>**

2021 yılı içerisinde hapisanelerde mahpuslar aileleriyle görüntülü görüşme yapmaya başladılar ancak ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar aileleriyle görüntülü görüşme hakkından faydalanamadılar. 2021 yılının ikinci yarısından itibaren derneğimiz, hapisanelerde yaygınlaşmaya başlayan görüntülü görüşme hakkının ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara tanınmamasına ilişkin birçok şikâyet almıştır. Bu durum özellikle ailelerinden uzak yerlerde hapsedilmekte olan ve sevk başvuruları pandemi sürecinde kabul edilmeyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusları ve mahpus yakınlarını olumsuz etkilemiştir. Birçok mahpus, görüntülü görüşme hakkının kendilerine verilmemesinin anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu iddiasıyla tarafımıza başvuruda bulunmuştur.

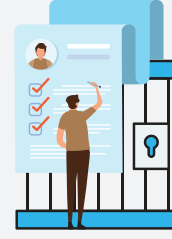
**Politika Önerisi:**

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların, infaz eşitliği sağlanarak diğer mahpuslar gibi her hafta görüş yapmaları sağlanmalı, birinci derece akraba sınırlaması kaldırılmalı ve diğer mahpuslar gibi belirledikleri 3 arkadaş ile görüşme imkânı sağlanmalı, görüşçüler ile tek tek görüştürme uygulamasından vazgeçilmelidir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara, diğer mahpuslar gibi haftalık telefon görüşü yapma hakkı ve görüntülü görüşme yapma hakkı tanınmalıdır.

<sup>121</sup> <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.2324.pdf> Erişim Tarihi: 19.04.2022

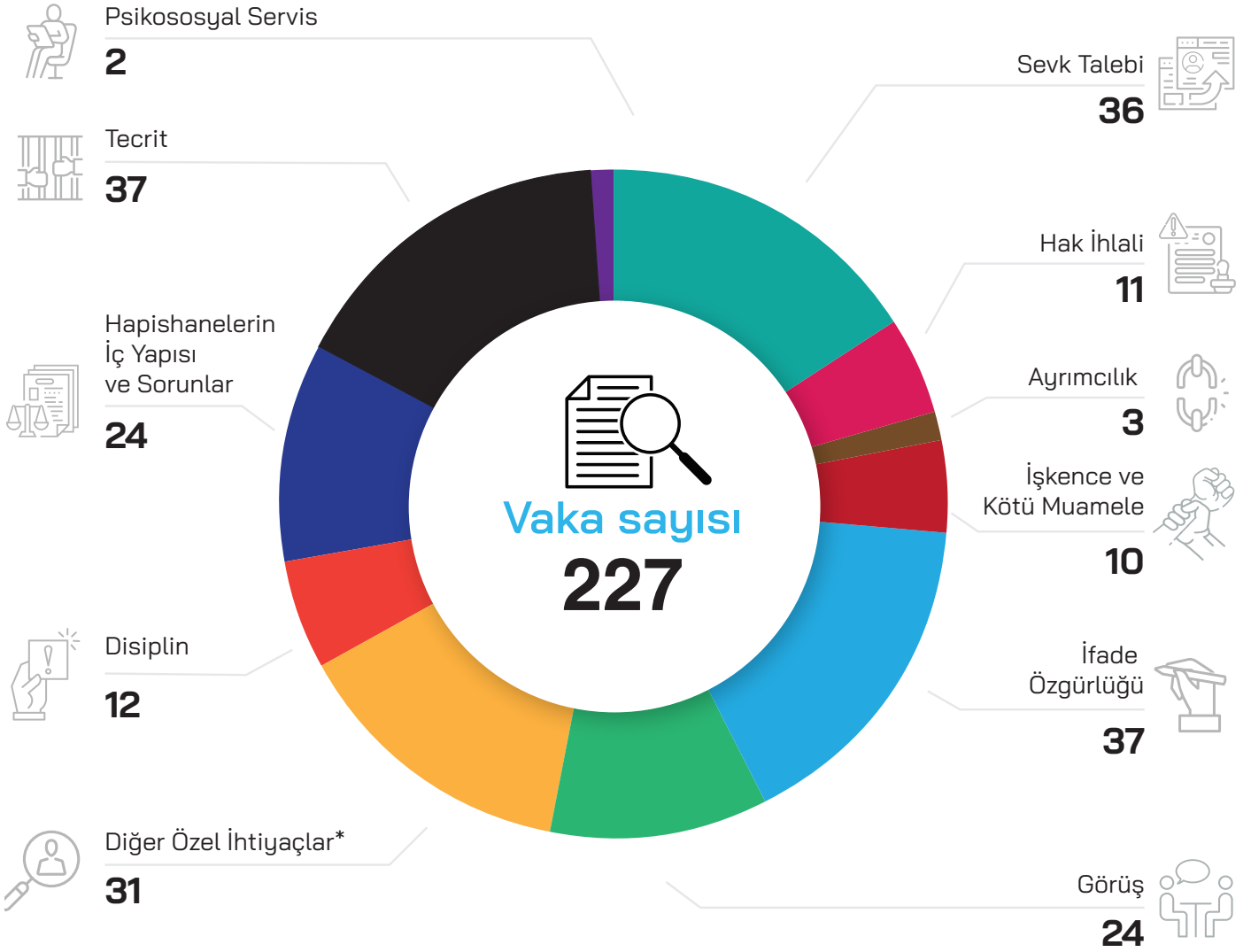


## Ağırlaştırılmış Müebbet



2021 yılında mektuplaşan mahpus sayısı

**80**



\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.

## 6.6. ÖĞRENCİ MAHPUSLAR

### 6.6.1. Tanım

Hapisteki öğrenciler, öğrenimini bir aşamada kesmek zorunda kalmış ve sürdürmek isteyen mahpuslardır. Öğrenimini sürdürmek isteyen mahpusların, bu hususa ilişkin bilgiye ve eğitim materyallerine erişim ihtiyaçları başta olmak üzere, uygun ders çalışma koşullarının oluşturulması, sınav, tercih ve kayıt süreçlerine ilişkin bilgilendirilme ihtiyacı gibi birçok özel ihtiyacı bulunur. Mahpusların örgün eğitim veren üniversitelere kabul edilmeleri için üniversite kurullarının kabul kararı vermesi gerekir. Hangi üniversitenin mahpusları kabul edip etmediğine ilişkin kamusal bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumun yarattığı belirsizlik sebebiyle hak kaybı yaşamak istemeyen mahpuslar çoğunlukla yaygın eğitime katılmayı tercih etmektedir. Tüm bu süreçlerin gerektirdiği ekonomik ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlardan doğan zorluklar çoğunlukla ailelerinin ekonomik desteğinden başka geliri olmayan mahpuslar için öğrenimi zorlaştırmaktadır.

### 6.6.2. Genel Durum

27.05.2021 tarihinde TBMM’de gerçekleşen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi görüşmelerinde;

**Ceza Tevkifevleri Genel Müdürü Yunus Alkaç, hapisanelerde ilköğretim, ortaokul, lise, yüksek lisans, doktora düzeyinde öğrenim gören 39.519 mahpus olduğu bilgisini paylaşmıştır.<sup>122</sup>**

Adalet Bakanlığı, 31.12.2021 tarihi itibarıyla mahpusların öğrenim durumlarına göre dağılımlarının istatistiğini açıklamıştır. Öğrenim durumu istatistiklerinin, Bilgi İşlem Genel Müdürlüğünden alınan UYAP raporları incelenerek mahpusların hapisanelere girerken beyan etmiş oldukları mezuniyet durumlarına göre hazırlandığı belirtilmiştir.

**Bu istatistiklere göre, Türkiye hapisanelerinde bilinen en az 282.577 mahpusun öğrenimine devam etme imkânı bulunmaktadır. Buna göre hapisanede öğrenimine devam edebilecek mahpusların yalnızca yüzde 13.98’i öğrenimine devam etmektedir. Bu oran, mahpusların eğitim hakkına dair yapısal sorunların varlığına işaret eder.**

Bu oran, mahpusların eğitim hakkına dair yapısal sorunların varlığına işaret eder.<sup>123</sup>

### 6.6.3. Öne Çıkan Başlıklar

Dünya için yeni bir deneyim olan pandemi sürecinin yarattığı belirsizlikler 2021 yılında yerini daha belirgin bir sürece bırakmıştır. Bu durum hapisanelere ve mahpusların öğrenimine de yansımış, 2021 yılında CİSST’e öğrenim hakkına ilişkin yapılan başvurularda önceki yıla göre artış olmuştur.

<sup>122</sup> “TBMM Adalet Komisyonu 27 Mayıs 2021 Tarihli Toplantı Tutanak Dergisi”, s. 62, Erişim Tarihi: 07.10.2021, [https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon\\_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2740](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2740) Erişim Tarihi: 19.04.2022

<sup>123</sup> <https://web.archive.org/web/20220114113116/https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-3.pdf> Erişim Tarihi: 19.04.2022

## Ekonomik Zorluklar

Öğrenciler, üniversiteye ve sınavlara kayıt harçlarını, sınavlara gidiş geliş yol masraflarını, eğitim materyalleri masraflarını karşılayabilmek için belli bir ekonomik gelire ihtiyaç duyarlar. Mahpuslar ise ekonomik ihtiyaçlarını çoğunlukla aileleri yahut yakınları aracılığıyla karşılamaktadır. Bu durum öğrenci mahpusların öğrenimlerine devam ederken ekonomik zorluklarla karşılaşmalarına sebep olur.

**Örgün ve yaygın yükseköğrenime devam eden, özgürlüğünden mahrum bırakıldığı için maddi gelir sağlayamayan birçok öğrenci mahpus, kayıt, sınav ve yol, materyal masraflarını karşılayamadığı için öğrenimini sürdürememektedir.**

Burs ve Kredi Yönetmeliği'ne göre hapisanede öğrenimini sürdürmekte olan mahpuslar, devletten burs veya kredi alamaz. Genç ve Yetişkin Hükümlü ve Tutukluların Eğitim ve İyileştirilme İşlemleri ve Diğer Hükümler konulu 46/1 sayılı Genelge'ye göre üniversiteye kayıt ve sınav harçlarını, yol masraflarını karşılayamayan mahpusların buldukları il veya ilçedeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvurmaları mümkündür. Ancak bu başvuruların ne kadarının olumlu sonuçlandığı bilinmemektedir. Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü tarafından bu konuya ilişkin istatistiki bilgi diğer yıllarda olduğu gibi 2021'de de paylaşılmamıştır. Siyasi mahpusların yaptığı tüm başvurulara olumsuz dönüş yapıldığı gözlemlenmektedir.

### Politika Önerisi:

Bütün mahpusların ücretsiz eğitim alabilmeleri teminat altına alınmalı, hapisanede öğrenimini sürdürmek isteyen mahpuslara devletten burs alma imkânı oluşturulmalı, özel kuruluşlardan eğitim bursu desteği alabilmeleri için hapisanelerin eğitim birimleri tarafından çalışmalar yürütülmeli, bu çalışmalar yıllık olarak raporlanmalı ve ilgili tüm veriler şeffaflık ilkesi gereği kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

CİSST'in, üniversite kayıt sürecinde kaç öğrencinin kayıt ücretleri için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvurduğu ve kaçının kayıt ücretlerinin vakıf tarafından karşılandığına ilişkin yaptığı bilgi edinme başvurusuna verilen cevapta buna ilişkin bir istatistik bulunmadığı belirtilmiştir.<sup>124</sup>

### Politika Önerisi:

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına kaç öğrenci mahpusun hangi ihtiyaçla başvurduğu ve bu başvuruların kaçının olumlu sonuçlandığına ilişkin yıllık istatistiki veri paylaşılmalı, bu konuda stratejik çalışmalar yapılmalıdır.

<sup>124</sup> CTE Genel Müdürlüğü tarafından verilen 09.11.2021 tarihli ve E-66708689-204.06-1110/115564 sayılı CİMER Başvuru Cevabı

## Eğitim Materyallerine Erişim

Yakınları tarafından kargo yolu ile gönderilen eğitime ilişkin kitapların mahpuslara dağıtımının mahpus nüfusunun artışı ve personel yetersizliği gibi nedenlerle uzun sürmesi sebebiyle materyallere erişimde gecikme yaşanmaktadır. Açıköğretim Fakültesi ders materyallerinin dijital sistemde olması sebebiyle, mahpusların bu materyallerin çıktıklarına erişimi gerekir. Bu da aileleri tarafından ya da ücreti karşılığı hapisane eğitim biriminin bilgisayarından çıktı alınmak suretiyle mümkün olmaktadır. Aileler tarafından gönderilen çıktılara erişim kargo, hapisanedeki denetim ve dağıtım süreçlerinin eklenmesiyle gecikebilmektedir. Hapisane eğitim biriminden alınan çıktılar ise, bir hapisanede birden fazla mahpus öğrenci olması halinde eğitim birimleri için yoğunluk oluşturmaktadır. Bu durum 2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da materyallere erişimi zorlaştırmıştır.

### Politika Önerisi:

Açık Öğretim Fakültelerinin, Yüksek Öğretim Kurumunun ve Adalet Bakanlığının yapacakları ortak çalışma ile açık öğretim fakültesi öğrencisi olan mahpuslar için ders kaynaklarının dağıtımını ücretsiz sağlanmalıdır.

Üniversite öğrencileri, eğitimlerini destekleyici ek kaynaklara ihtiyaç duyabilmekte, bunları temin etmek istemeleri halinde bu kaynaklar, kitap kotası sınırına takılmakta ve süreli süresiz yayınlara erişime getirilen kısıtlamalara tâbi olmaktadır. Örneğin bir hukuk fakültesi öğrencisi, hukuk edebiyatı ders kitabında belirtilen okuma kaynaklarına bu sebeple erişememiştir. Doktora öğrencileri, tez araştırmaları için dışarıdan gönderilen akademik materyallerin hapisaneye alınması, incelenmesi, dağıtımının yapılması gibi süreçlerde engellerle karşılaşılabilen, bu materyallerin İngilizce olması hapisaneye kabul edilmelerini daha da zorlaştırabilmektedir.<sup>125</sup>

### Politika Önerisi:

Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin akademik danışmanları ve jüri üyeleri ile akademik çalışmalarına ilişkin periyodik olarak görüşmeleri sağlanmalı, araştırmaları için gereksinim duydukları kitaplar ve makaleler kitap kotası dışında tutulmalıdır.

Sanat ile ilgilenen örneğin karikatür çizen mahpuslara cetvel gibi ihtiyaç duydukları malzemeler verilmemektedir. Enstrüman talepleri veya enstrümanların akordu için ihtiyaç duyulan malzemelerin hapisaneye alınması, hapisanelerde bulundurulabilecek enstrümanların belirlendiği yönetmeliğe aykırı olarak reddedilebilmektedir.

## Ders çalışma koşulları

Her yıl olduğu gibi 2021 yılında da hapisanelerin çözülme yapısız sorunları mahpusların ders çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir. Hapisanelerde mahpusların ders çalışabilmeleri için ayrılmış bölümler bulunmaz. Mahpusların kütüphane kullanımları, kendilerine dağıtılan kitap listesinden kitap seçmekle sınırlıdır. Dolayısıyla mahpuslar koşullarında ders çalışır. Bir odada yahut koğuşta birden fazla mahpus olması halinde ders çalışmak için ihtiyaç duydukları masalar yetersiz kalmakta, fazla masa talepleri ise kabul edilmemektedir. Koğuşların kalabalık, gürültülü, aydınlatma bakımından yetersiz olması mahpusların ders çalışmasına engel olabilmektedir.

<sup>125</sup> <https://wordpress.com/post/ogrenimhakki.wordpress.com/743> Erişim Tarihi: 28.02.2022

Bu engelleri aşabilmek için herkesin uyuduğu gece saatlerinde ders çalışmayı tercih eden mahpusların günlük yaşam düzenleri bozulmaktadır. Öğrenme sürecinde dinleme, okuma, konuşma ve pratik uygulama yapabilme becerilerini geliştirme, geri bildirim imkânları bulunmayan mahpusların tek öğrenme yöntemi bu yıl da önceki yıllarda olduğu gibi ders materyallerini okumak olmuştur. Bu durum öğrenme süreçlerini daha da zorlaştırmıştır.

### Politika Önerisi:

Hapishanelerde mahpusların ders çalışabileceği havadar, yeterli aydınlatmaya sahip, uygun ve bağımsız bölümler yaratılmalı, mahpusların belli aralıklarla kütüphanelere girme ve kaynakları doğrudan inceleme imkânları oluşturulmalıdır.

### Politika Önerisi:

Üniversiteler ile hapishaneler arasında işbirliği yapılarak hapishanelerde daha aktif bir öğrenim süreci geliştirilmeli, mahpusların belli aralıklarla ders çalışırken anlayamadıkları noktaları sorabilecekleri koşullar yaratılmalıdır.

## Üniversite Sınavları, Tercih ve Kayıt Süreçleri<sup>126</sup>

Mahpusların üniversite tercih ve kayıt süreçleri ile çoğunlukla yakınları ilgilenmekte, bir yakınları bulunmaması halinde bu işlemler, hapishane eğitim birimince yetkilendirilen personel aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Üniversitelerin kabul etmesi halinde mahpusların kapalı ya da açık hapishanede kalıyor olması, örgün eğitime kayıta bir fark yaratmaz. Ancak hangi üniversitenin mahpusların örgün eğitime katılmasını kabul ettiğine dair kamusal bir bilgi bulunmaması 2021 yılında da devam eden bir sorundur. Mahpus yakınlarının bu bilgiye erişebilmek için tercih edilmek istenen üniversiteler ile tek tek görüşmesi gerekir. Bu belirsizlik pek çok mahpusun bir hak ihlali yaşamamak adına yaygın eğitimi tercih etmesi ile sonuçlanmaktadır.

İki yıllık önlisans programlarından dört yıllık lisans programlarına devam etmek için girilmesi gereken Dikey Geçiş Sınavının tercih süreçlerinde mahpusların, hangi üniversiteyi tercih etmeleri halinde almış oldukları önlisans derslerini saydırabilecekleri konusunda bilgiye erişimleri yoktur. Bu bilgiye erişebilmeleri için yakınlarının ilgili üniversiteleri arayarak tek tek bilgi alması gerekir. Bölüm ve üniversiteler arası geçiş imkânı tanıyan Yatay Geçiş başvuruları için ise her üniversitenin kendi özgün koşulları bulunur. Bu başvuru koşullarından birini oluşturan transkript başarı puanları, öğrenim hakkına erişimde dezavantajlı bir grup olan mahpuslar ile dış dünyadaki öğrenciler arasında eşitsizlik yaratmaktadır.

### Politika Önerisi:

Adalet Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu arasında görüşmeler sağlanarak kapalı ve açık hapishanelerde bulunan öğrenci mahpusların örgün eğitime devam etmelerini kabul eden üniversitelerin listesi açıklanmalı ve bu liste tercih dönemlerinde mahpuslarla paylaşılmalıdır.

<sup>126</sup> Bu başlığa ilişkin detaylı bilgi için bakınız:

Türkiye’de Öğrenci Mahpus Olmak, Özge Aküz [https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/02/ogrenci\\_mahpus\\_olmak\\_2021\\_internet-.pdf](https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/02/ogrenci_mahpus_olmak_2021_internet-.pdf)

## Okula Gidiş Gelişler

Üniversitelerin örgün eğitime katılımlarını kabul etmeleri halinde kapalı hapisanelerdeki mahpuslar, dış güvenlik görevlileri eşliğinde sınavlara yerinde ya da hapisaneden katılabilmektedir. Açık hapisanelerdeki mahpuslar ise, hapisanenin bulunduğu belediye sınırları içindeki bir okula akademik takvim, ders ve sınav programlarına uygun olarak, yolda geçen süreler de hesaplanarak gidip gelme hakkına sahiptir.

COVID-19 tedbirleri kapsamında yapılan değişiklikler arasında açık hapisanede kalan mahpusların izinli sayılması ve kapalı hapisanede kalan bazı mahpusların açık hapisanelerde kalmaya başlaması bulunmaktadır. Ancak kapalı hapisanede kalmaktayken, bu değişiklikler kapsamında açık hapisaneye geçen mahpuslar, kanunen hâlâ kapalı hapisane statüsünde olmaları sebebiyle, örgün eğitime devam etme koşullarından açık hapisane statüsündeki mahpuslar gibi yararlanamamaktadır. Bu uygulamanın hapisaneden hapisaneye değişiklik gösterdiğini de belirtmek gerekir.

## Bilgisayar Kullanımı ve İnternete Erişim

Hapisanede belirlenen bölümlerde, personel eşliğinde ve idarenin verdiği izne bağlı olarak mahpusların eğitimde teknolojik imkânlardan yararlanması mümkündür. Ancak hapisane idareleri mahpusların bu taleplerini altyapı yetersizliği, COVID-19 bulaş riski olduğu gerekçeleriyle reddetmektedir. Buna karşılık yemek dağıtımlarının, koşu aramalarının, sayımların devam ettiği bu süreçte personel ile mahpuslar zaten temas halindedir. Dolayısıyla bu gerekçeyle getirilen hak kısıtlamaları hakkaniyetli değildir. Mahpuslar idarenin bu kararlarına karşı hukuki süreç ilerleterek kararın iptalini sağlayabilmektedir.

Pandemi sebebiyle üniversiteler sınavlarını çevrimiçi platformda gerçekleştirmektedir. Bazı hapisaneler sınava girişlerde de bilgisayar kullanımını altyapı yetersizliği gerekçesiyle reddetmekte ve üniversitelerin sınav sorularını yazılı olarak kendilerine göndermesini talep etmektedir. Oysa her hapisanenin eğitim biriminde en az bir bilgisayar bulunmaktadır. Üniversitelerin, hapisane idaresinin bu talebini kabul etmemesi halinde mahpusun sınava girmesi engellenmekte, bu da öğrenci mahpusların yasayla güvence altına alınmış öğrenim hakkına doğrudan müdahale anlamına gelmektedir.

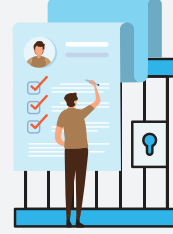
Bilgisayar kullanımına izin verilen mahpusların bilgisayarları kendi odalarına götürmeleri mümkün değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi öğrenci mahpusların hapisanede bilgisayar kullanımı için ayrılan bölümlerde, belirli saatler arasında, sınırlandırılmış internet bağlantısıyla UYAP üzerinden bilgisayar kullanmaları ve dersleri izlemeleri mümkündür. Bilgisayar kullanımına ayrılan bu bölümlerin karanlık, havasız olması, mahpusların kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için odalarına gidip gelmek zorunda olmaları gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir. UYAP sisteminde yaşanan sorunlar ise, fiyiyatta sınavlara girilmesinin veya derslerin takip edilmesinin önünde engel oluşturabilmektedir.

### Politika Önerisi:

Hapisanelerde teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte dijital dönüşümün gerçekleşmesine ilişkin çalışmalar kapsamında gerçekleştirilen Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesinin kapsamına öğrenim süreçleri de dahil edilmeli, her hapisanede mahpus kapasitesine göre bilgisayar kullanımını ve çevrimiçi internete erişimi sağlayacak altyapı ve bağımsız bölümler oluşturulmalıdır.

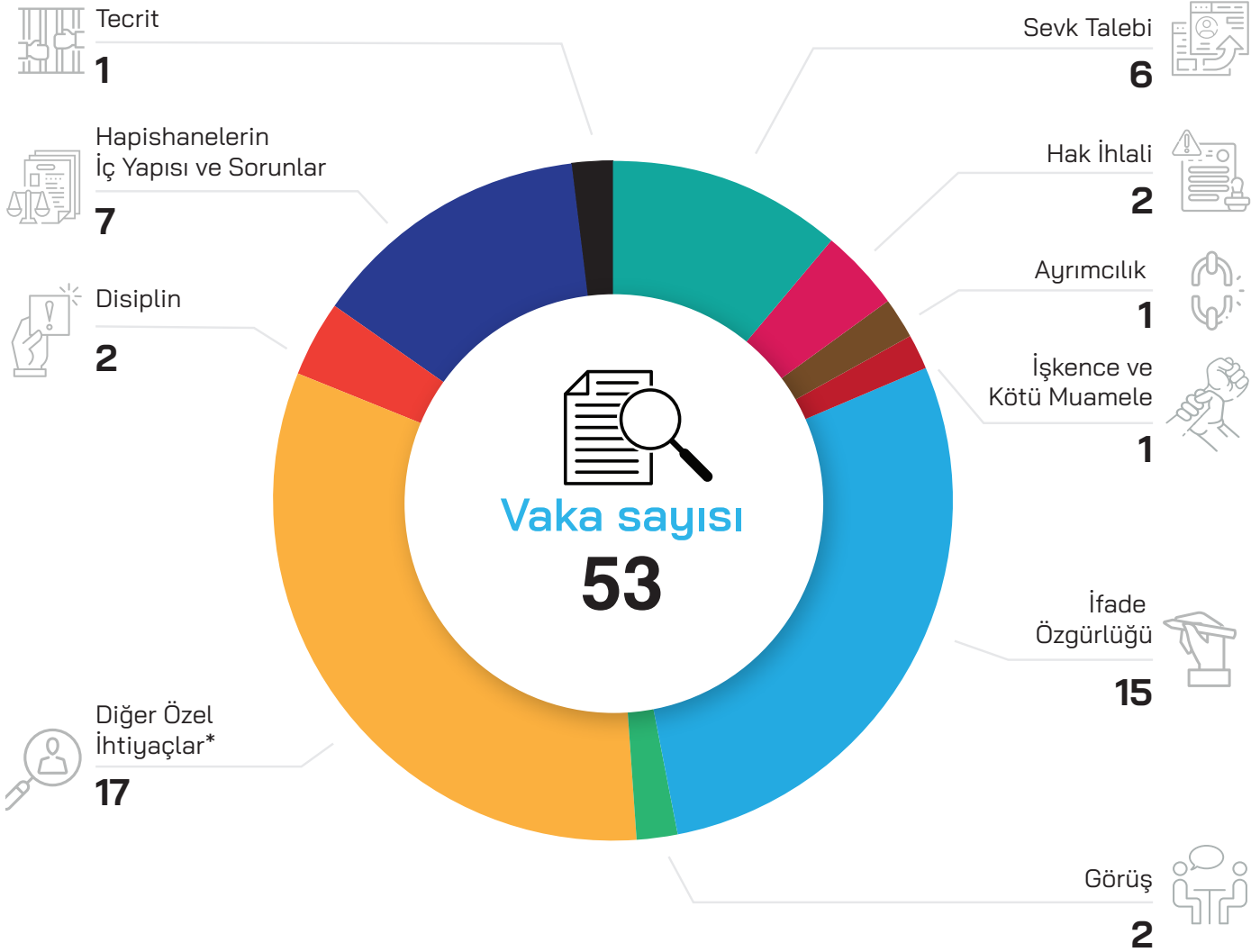


## Hapiste Öğrenci



2021 yılında mektuplaşan mahpus sayısı

**100**



\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.



## 6.7. İŞÇİ MAHPUSLAR

### 6.7.1. Tanım

Dışarıdan bir aile üyesi ya da yakını tarafından maddi destek alamayan mahpuslar, hapishanedeki ihtiyaçlarını karşılamak için İşyurtları Kurumlarına bağlı işlerde ve/ya hapishane yönetimin kendisinden talep ettiği işlerde çalışabilirler. Türkiye hapishanelerinde çalıştırılma ve işçi mahpuslar söz konusu olduğunda bu çalıştırılmanın biçimlerini aşağıdaki şekillerde kategorize etmek mümkündür:

**Kurum içi temizlik, mutfak, kantin vb. işlerde çalışma:** Hapishanelerde günlük temizlik, çay ocağı servisi, yemeklerin yapımı ve dağıtımı için özel olarak dışarıdan bir personel istihdam edilmez. Bu işleri, buna dair yasal bir uygulama ve düzenleme olmamasına karşın, "işçi koğuşu" olarak adlandırılan koğuşta bulunan mahpuslar yapar. Bu koğuşlarda mahpuslara yapılan iş karşılığı bir "ücret" ödenmez ancak hapishane yönetimi bu işler karşılığı mahpusun kantin hesabına harçlık mahiyetinde bir meblağ yatırabilir.

**İşyurtlarında çalıştırılma:** Mahpuslar kapalı ve açık hapishanelerde İşyurtları Kurumu bünyesinde kurulmuş olan atölyelerde hapishane içi ve dışında (adliye çay ocakları ve otoparkları vb.) çalıştırılabilirler.

**Kamu sektöründe çalıştırılma:** Hapishanelerle kamu kuruluşları arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde açık hapishanelerde tutulan mahpuslar bu kurumların bünyesinde çalıştırılabilirler. Bu bağlamda, Cumhuriyet Başsavcılıklarının, çeşitli askeri kuruluşların, belediyelerin genel temizlik işleri, bu çalıştırılma biçimlerinin başında gelir.

**Özel sektörde çalıştırılma:** Hapishane idarelerinin özel şirketlerle yaptıkları anlaşmalar kapsamında açık ve kapalı hapishanelerdeki mahpuslar, bu şirketler hesabına çalıştırılabilirler. Bu anlaşmalar kapsamında mahpuslar, tekstil işlerinden, ayakkabı ve mantı yapımına kadar pek çok farklı işte çalıştırılabilir.

Anayasa'nın 18. maddesinde, "Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır," ifadesi yer almaktadır ancak ilgili maddenin devamında hapishanede çalış(tırıl)ma istisna olarak tanımlanır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 29. Maddesinin 1. fıkrasına göre ise "Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler."<sup>127</sup> Bu bağlamda, eğer bir sağlık problemi yoksa ve meslek sahibi değilse hükümlü bir mahpusun hapishanede çalışması zorunludur. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise, hapishanede çalıştırma amacının, mahpusların tahliye edildikten sonra yaşamlarını sürdürebilecek meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak ve üretme isteklerini güçlendirmek olduğu belirtilmiştir.

### 6.7.2. Genel Durum

2021 yılı içerisinde COVID-19 pandemisine ilişkin salgın riskinin ortadan kalkmamış olması nedeniyle, açık ceza infaz kurumlarında bulunan veya açık ceza infaz kurumlarına ayrılmaya hak kazanan mahpusların COVID-19 izin süreleri yıl boyunca 2 aylık aralıklarla uzatılmıştır. Bu durum geçmiş yıllara oranla çalışan işçi mahpus sayısının azalmasına neden olmuş ve işyurtları kurumu bünyesinde üretimi gerçekleştirilen bazı ürünlerin üretiminde azalmaya neden olmuştur.

<sup>127</sup> <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5275.pdf>. Erişim Tarihi: 24.06.2022

Hapishanede çalışan işçi mahpusların çoğunluğunun açık ceza infaz kurumlarında tutulmaları ve COVID-19 izinleri nedeniyle işçi mahpusların bir kısmının da izinli sayılmaları, işçi mahpuslara ulaşmamızı zorlaştıran faktörler arasındadır. Bunun yanında bazı işçi mahpuslar da işlerini kaybetme korkusu yaşamaları, psikolojik ya da ekonomik şiddete maruz kalma ihtimalleri nedeniyle yaşadıkları sorunları derneğimize sık bir şekilde aktaramamaktadırlar.

### 6.7.3. Öne Çıkan Başlıklar

2021 yılı içerisinde işçi mahpuslar ile ilgili öne çıkan başlıkları, İşyurtları Kurumlarında çalışan mahpusların durumu ve pandemi sürecinde üretim olarak sıralayabiliriz.

#### İşyurtları Kurumu

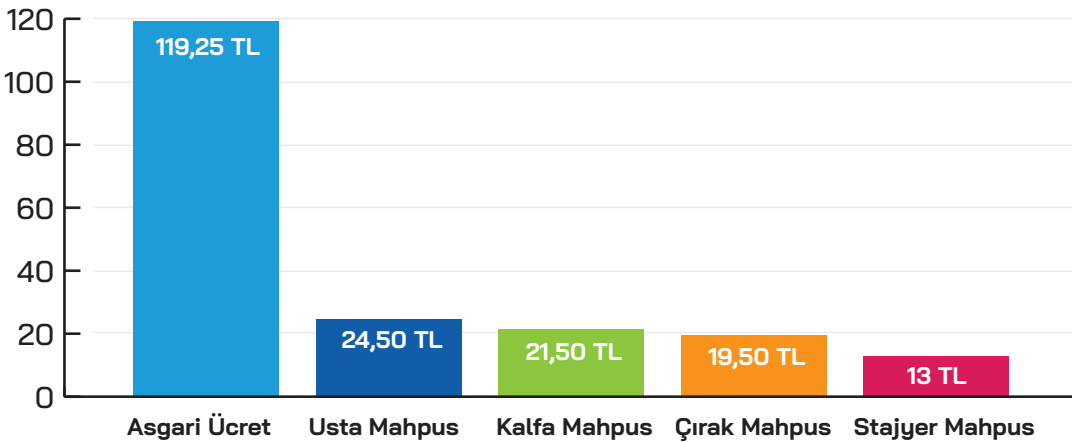
İşyurtları Kurumunun hedefleri arasında, daha fazla hükümlü ve tutuklunun işyurdunda çalıştırılmasını sağlamak, açık ceza infaz kurumlarının sayısını artırmak, mal ve hizmet üretiminde kaliteyi artırmak vardır. Hükümlü ve tutukluların meslek edinmesini sağlayarak topluma yeniden kazandırılması da İşyurtları Kurumunun hedefleri arasında yer almaktadır.

#### Politika Önerisi:

Çalışmak zorunlu olmamalıdır. Çalışan mahpus ile çalışmayan mahpus arasında bir statü farkı oluşturulmamalıdır.

2020 yılında üretimi kolonya, dezenfektan gibi pandeminin getirdiği ihtiyaçlara göre planlayan işyurtları, 2021 yılında daha çok kurumların ihtiyacı olan ürünler üretmiştir.

2021 yılında işyurtları bünyesinde usta statüsünde çalıştırılan mahpusların yevmiyesi 24,50 TL iken diğer statülerde çalıştırılan mahpusların yevmiyeleri sırasıyla şu şekildedir: Kalfa için 21,50 TL, çırak için 19,50 TL ve stajyer olarak çalıştırılan mahpuslar için ise 13 TL olarak belirlenmiştir.<sup>128</sup> Bu rakamlar asgari ücretle kıyaslandığında oldukça düşüktür. 2021 yılında asgari ücret aylık (net) 2.825,50 TL, günlük 119,25 TL iken mahpuslara ödenen ücretin düşüklüğü dikkat çekicidir.



2021 yılında işyurtları bünyesinde çalıştırılan mahpusların yevmiyesi ile asgari ücret oranı

<sup>128</sup> 272022112551AMparasal sınırlar2022.pdf (adalet.gov.tr). Erişim Tarihi: 26.05.2022.

Aslında yönetmelik gereği, kamu veya özel sektör hesabına çalıştırılan mahpuslara asgari ücretten düşük ödeme yapılamaz. Ancak, asgari ücret bedeli İşyurdu hesabına yatırılmakta ve işçiler bu ücret yerine “Yüksek Kurulca belirlenen ücret”i almaktadırlar. Aradaki fark ise İşyurdu Kurumuna kalmaktadır.

5510 sayılı kanununun 60. maddesine göre, hapiste bulunan hükümlü ve tutuklu mahpuslar, genel sağlık sigortasından faydalanamazlar; mahpusların sağlık giderleri Adalet Bakanlığı tarafından karşılanır. Bu nedenle mahpusların aileleri bu sağlık yardımından faydalanamaz. Mahpuslar ancak isteğe bağlı sigortalı olduklarında emekli olabilirler, aileleri de bu sigortalılık üzerinden sağlık yardımı alma hakkını elde ederler. Ancak, isteğe bağlı sigortalı olmak için ödenmesi gereken aylık prim alt sınırı hapisanede herhangi bir kolda çalıştırılan mahpusun alacağı ücretin çok üstündedir.<sup>129</sup>

### Politika Önerisi:

Çalışan mahpusların sigortaları emekliliği de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. İşçi mahpusların aldıkları ücretler sendikaların da katılımıyla yeniden belirlenmelidir.

## Pandemi Sürecinde Üretim

Haber taramalarından edindiğimiz bilgiye göre, Bünyan Ceza İnfaz Kurumunda bulunan yaklaşık 5 bin mahpus, İşyurtlarına bağlı atölyelerde çalışmakta ve bu çalışmalar sonucunda günlük 50 bin maske, 20 bin spanç, 3 bin önlük ve özel güvenlik kıyafeti üretilmektedir.<sup>130</sup>

Sinop E Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumunda ise mahpuslara hazır giyim sektöründe mesleki eğitimler verildiği ve oluşturulan tekstil atölyesinde mahpuslar tarafından mont, pantolon ve gömlek üretimi yapıldığı belirtilmiştir.<sup>131</sup> Başka bir haberde ise, Aydın Açık Ceza İnfaz Kurumunda ise mahpuslar tarafından 23 dekarlık alanda pitaya meyvesinin yetiştirildiği bilgisi yer almaktadır.<sup>132</sup>

Kurum dışında faaliyet gösteren ve alınan koronavirüs önlemleri kapsamında 2020 yılında faaliyetlerine ara verilen kafeterya, çay ocağı, kantin vb. atölyeler, COVID-19 önlemlerinin devam etmesi nedeniyle 2021 yılında da faaliyet gösterememiştir.

2021 yılı içerisinde işçi mahpuslar tarafından derneğimize, ücretlerin yetersiz olduğuna, PCR testi pozitif çıkan mahpuslarla aynı ortamda çalıştırıldıklarına, bazı infaz koruma memurları tarafından psikolojik şiddete uğradıklarına dair şikâyetler aktarılmıştır. Bunun yanında çay ocağı ve yemekhanede çalışan mahpuslara iş sağlığı ve güvenliği uyarınca uygulanması gereken muayene ve kontrollerin uygulanmadığı, iş sağlığı ve güvenliği için gerekli olan tulum, çizme, eldiven gibi temel ihtiyaçların karşılanmadığı bildirilmiştir.<sup>133</sup>

### Politika Önerisi:

İşyurtlarında, iş güvenliği ve işçi sağlığı açısından uzman personel (iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi) istihdam edilmelidir. İşçi mahpusların iş güvenliği ve sağlığı dikkate alınarak temel ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmalıdır.

<sup>129</sup> <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>. Erişim Tarihi: 24.06.2022

<sup>130</sup> <https://www.haberler.com/hem-ogreniyorlar-hem-uretiyorlar-14234200-haberi/> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<sup>131</sup> <https://www.haberler.com/sinop-kapali-ve-acik-ceza-infaz-kurumundaki-14435746-haberi/> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<sup>132</sup> <https://www.mansetaydin.com/haber/7830601/cezaevinde-ilk-hasat-yapildi> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<sup>133</sup> <https://iydb.adalet.gov.tr/Resimler/BilgiBankasi/34202232523PMFaaliyet%20Raporu%202021.pdf> s. 39, 55, 40,42, 53 Erişim Tarihi: 28.02.2022

## 6.8. YABANCI MAHPUSLAR

### 6.8.1. Tanım

Türkiye hapisanelerinde bulunan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan her tutuklu ve hükümlü, yabancı uyruklu mahpus kategorisi altındadır. Yabancı uyruklu mahpuslar farklı statüleri ifade eden göçmen, sığınmacı, mülteci, vatansız; uluslararası koruma belgesi olan veya olmayan kişilerdir. Türkiye Cumhuriyeti yasa ve kanunlarına, kanunlardaki yabancılara özgü maddelere ve imzalanmış uluslararası sözleşmelere, ülkeler arası imzalanmış ikili protokollere tâbidirler. Yabancı bir dilde gerçekleşen yargılama ve hapsedilme süreçleri, yabancı bir ülkede hapsedilmiş olmak, aileden uzak kalmak ve aileyle iletişimde olamamak dolayısıyla maddi gelire ulaşmamak yabancı mahpusları hapisanedeki en kırılgan gruplardan biri kılar.

### 6.8.2. Genel Durum

2 Kasım 2021 tarihli son TÜİK istatistiğine göre, 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla Türkiye hapisanelerinde 10.209 yabancı uyruklu mahpus bulunuyor.<sup>134</sup> Bu rakam hapisane nüfusunun %3,8'ine tekabül etmekte. 2019 yılı istatistiklerinde bu rakam %3,4 oranla 10.002'ydi.<sup>135</sup> TÜİK'in açıkladığı bir diğer veri de 2020 yılında hapisaneye giren ve hapisaneden çıkan yabancı uyruklu kişilerin sayıları oldu. Buna göre 2020 yılında 2791'i erkek, 257'si kadın olmak üzere toplam 3048 kişi hapisaneye girdi; 2332'si erkek, 219'u kadın olmak üzere toplam 2551 yabancı uyruklu kişi hapisaneden tahliye oldu.

Resmi makamlarca 2020 yılı için paylaşılan istatistikte yabancı uyruklu mahpusların uyruk dağılımına dair veri paylaşılmamış, 2021 yılına dair ise henüz herhangi bir istatistik açıklanmamıştır. Yabancı mahpuslara dair CİSST tarafından yapılan bilgi edinme başvuruları bu yıl da cevapsız kalmıştır.<sup>136</sup>

Adalet Bakanlığı tarafından 30 Nisan 2021 tarihinde açıklanan "İnsan Hakları Eylem Planı"nın ilk 3 ayında "hükümlü ve tutuklulara kendi dini bayramlarında açık görüş ve görüntülü görüşme gibi ilave imkânlar sağlanması", "hükümlülerin cezalarının mümkün olduğu ölçüde ailelerinin kolaylıkla ulaşabileceği yerlerde infaz edilmesi ve bu suretle aile bağlarını sürdürmelerinin sağlanması" amaçlanıyordu. 6 aylık planda ise "yabancılara yönelik hazırlanan şüpheli, sanık ve mağdur hakları formlarının yaygın dillere tercüme edilmesinin" amaçlandığı açıklanmıştı. Diğer maddelere dair mahpuslar tarafından bize iletilen veri bulunmamakla beraber, yabancı mahpusların aileleriyle görüşebilmek için yaptıkları sınıra veya havalimanına yakın kuruma sevk başvuruları İnsan Hakları Eylem Planına aykırı olarak 2021 yılında da düzenli olarak reddedilmiştir.

İnsan Hakları Eylem Planı'ndaki kütüphanelerin geliştirilmesi amacıyla ilgili olarak, planın hangi kütüphanelerde uygulandığına ve yabancı dildeki yayınları artırma girişimlerine dair yaptığımız bilgi edinme başvurusuna verilen "çalışmaların sürdürüldüğü" şeklindeki cevap bize bir bilgi sağlamamıştır. Aynı eylem planındaki "hükümlü ve tutukluların açık görüş sürelerinin uzatılması"nın sağlanması amacıyla ilgili olarak, aileleriyle çok nadir görüşebilen yabancı uyruklu mahpuslar için özel bir süre düşünülüp düşünülmediğine dair yaptığımız başvuru da cevaplanmamıştır.

<sup>134</sup> <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<sup>135</sup> <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2019-33625> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<sup>136</sup> Yabancı mahpusların yoğun olarak barındığı Maltepe Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda COVID-19 olan mahpuslara dair istatistiki veri hakkında yaptığımız bilgi edinme başvurusu 25269 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 25.maddesine, "kamuoyunu ilgilendirmeyen kurum içi uygulama"ya dayanılarak cevaplanmamıştır.

### 6.8.3. Öne Çıkan Başlıklar

2021 yılında yabancı uyruklu mahpusların insan haklarına erişim durumlarını etkileyen başlıklar, dil ile ilgili engeller, anadilde haber alma hakkı, görüşler, ekonomik zorluklar, başka bir ülkeye nakil, başka bir hapisaneyeye sevk, ayrımcılık, sınır dışı edilme riski olmuştur.

#### *Dil Engeli*

Yabancı uyruklu mahpuslar kendi dillerinde tercüman desteğine erişemedikleri için farklı alanlarda hak ihlallerine uğrarlar. Dil farkı ve tercüman desteği eksikliği; sağlık hakkı, dilekçe hakkı ve öğrenim hakkına erişimde; psikososyal servisten, kütüphaneden yararlanırken ve mektuplaşırken çeşitli hak ihlalleri ortaya çıkarır.

**Haklarına ve yükümlülüklerine anadilde erişemeyen mahpuslar disiplin süreçlerine daha çok dahil olurken, bu durum haklarının kısıtlanmasına sebep verdiği gibi tahliye olmalarını da geciktirebilir.**

#### **Politika Önerisi:**

Hukuki prosedürler, hapisane kuralları, dilekçe örnekleri ve diğer bilgilendirici notlar yabancı uyruklu mahpusların konuştukları dillere çevrilmeli, gerekirse konsolosluklardan tercüme desteği talebinde bulunulmalıdır. Bu metinler yabancı mahpusa hapisaneyeye girdiği gün verilmeli, ihtiyaç halinde metinde anlaşılmayan kısımlar açıklanmalıdır.

Dil sorunu 2021 yılı boyunca yabancı uyruklu mahpusların COVID-19 aşısı konusunda bilgiye ulaşmalarının önündeki en önemli engel olmuştur. Aşının bulunması ve aşılamanın hapisanelerde de yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanması umut verici olsa da yabancı mahpuslar süreç boyunca aşı haklarının olup olmadığı konusunda bir bilgiye erişemediler. Kısa süre içinde aşı olduğunu bildiren yabancı uyruklu mahpuslar olduğu gibi, aşı olamayan ve neden aşı olmadığına ilişkin bilgiye erişemeyen mahpuslar da tarafımıza ulaşmış ve şikâyetlerini aktarmıştır.

#### **Politika Önerisi:**

Sağlık hakkına ve sağlık politikalarına dair gerekli bilgilendirmeler şeffaflık gözetilerek farklı dillerde yapılmalıdır. Mahpuslara sağlık hizmetlerinden faydalanırken de çevirmen desteği sunulmalıdır.

Önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da yabancı uyruklu mahpuslardan anadilde mektuplaşma hakkını kullanamadıklarına dair bildirimler aldık. Mektuplaşmanın birçok yabancı mahpus için başlıca iletişim yöntemi olmasına rağmen, bu mahpusların ailelerinden gelen mektupların teslimi kimi zaman 8-12 ayı bulmuş, bazı mektuplar tercüman olmaması sebep gösterilerek mahpuslara verilmemiştir. Bazı hapisanelerde yabancı mahpuslara keyfi biçimde "kendi dillerinde mektup yazmalarının yasak olduğu" bildirilmiştir.

**Politika Önerisi:**

Mahpusların anadillerinde veya başka dillerde mektuplaşma hakkı engellenmemeli, mektupların ve yayınların incelenmesi ve tercüme edilmesi kurum idarelerinin farklı uygulamalarının önüne geçilmesi için yasal dayanakla belirlenmiş standart bir sürede tamamlanmalıdır.

Yabancı mahpuslar, anadilde haber alma hakkına sahiptirler ve bunu televizyon, radyo, gazeteyle gerçekleştirebilirler ancak bu haktan yararlanabilen bir mahpusun bilgisine bu yıl da ulaşılammıştır. Uzun dalga radyoların kullanımı hapisanelerde hâlâ yasaktır. Bu sebeple radyolar yabancı kanalları çekmez. TV kanalı için dilekçe yazan mahpuslar da kanalların sınırlı olduğu cevabıyla karşılaşmışlardır. Anadilde gazeteyle ulaşmak ise ülkede yabancı dilde basım yapan gazetelerin sınırlı olması, yurtdışından günlük gazete getirmenin oldukça zor olması sebebiyle birçok yabancı mahpus için mümkün değildir. Üstelik kitaplar için uygulanan ve aylar süren tercüme prosedürünü göz önüne alırsak yabancı dilde gazeteler, oluşacak zaman farkı sebebiyle haber alma aracı olmaktan çıkmaktadır. Pandemi koşullarında haber alma hakkına ulaşamayan, ailelerinden ve ülkelerinden haber alamayan mahpuslar büyük kaygı ve stresle karşı karşıya kalmışlardır.

Hapishane kütüphanelerinde farklı dillerdeki kitap sayısı ve çeşitliliği oldukça sınırlıdır. Dışarıdan gönderilen kitaplar tercüman olmadığı gerekçesiyle reddedilmekte ya da bir yılı bulan süreler boyunca tercüme için bekletilmektedir. Mahpusların yabancı dilde gazeteyle de erişimleri bulunmaz. Yabancı mahpusların kendi dillerindeki basılı yayınlar özellikle pandemi döneminde zaman geçirebilmeleri için önemlidir çünkü televizyon ve radyodan dil engeli sebebiyle diğer mahpuslara oranla daha az yararlanmaktadırlar. 2021 İnsan Hakları Eylem Planı'nda kütüphanelerin geliştirilmesine ilişkin bir madde yer alıyor olsa da yıl boyunca farklı dillerde kitaba ulaşmak hapisanelerde ne yazık ki yine mümkün olmamıştır.

14 Eylül 2021'de 28603 Nolu Yönetmelikte yapılan değişiklikle beraber "düzenli olarak kütüphaneden yararlanmak suretiyle kendi kişisel gelişimi için çaba göstermek" ödül mekanizmasına dâhil edildi. Birçok hapisanede farklı dillerde kısıtlı sayıda yayın olması veya hiç olmaması yabancı mahpusları dolaylı olarak bu mekanizmanın dışında bırakmaktadır. Aynı yönetmelik değişikliğiyle "yabancı dilde yayınlanmış gazete ve dergilerin ceza infaz kurumuna kabul edilmesinde Bakanlık yetkilidir" maddesi eklenmiştir. Bu değişiklik, bir yandan prosedürün uzaması sebebiyle yayınların kuruma kabul süresinin uzamasına veya baştan reddedilmesine sebep olabilir. Diğer yandan da kurumların tercüme ücretini mahpustan istemesinin ve yayınların keyfi engellemesinin önüne geçebilir.

**Politika Önerisi:**

Yabancı mahpusların kendi dillerinde yayın yapan radyo ve televizyon kanallarına erişebilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Yabancı mahpuslar etnik köken ve dil sebebiyle hem hapisane idareleri hem de kimi zaman diğer mahpuslar tarafından ayrımcılığa uğradıklarını, ayrımcılığın genel olarak sözel ve psikolojik şiddetle gerçekleştiğini aktarmışlardır. Yabancı mahpusların dilekçe ve şikâyet hakkından yararlanmalarına karşı uygulanan keyfi engellemelerin ırksal ve etnik aidiyete dayalı ayrımcılık temelinde kurulduğu görülmektedir. Bazı durumlarda uygulanan ayrımcılık sonucunda mahpusun çalışma hakkından yararlanması da keyfi olarak engellenmektedir.

**Politika Önerisi:**

Yabancı uyruklu mahpuslara yapılan ayrımcılık ve dışlamanın önüne geçebilmek için mahpuslarla çalışan infaz koruma memurlarına, psikososyal servise ve diğer çalışanlara insan hakları perspektifli eğitimler verilmelidir.

**Görüşler**

Yabancı uyruklu mahpusların aileleriyle telefon görüşü yapabilmesi için vatandaşı oldukları devletin resmi temsilcilikleri aracılığıyla akrabalık ilişkisini kanıtlayan belgeler sunması gerekir. Bu belgeyi sunamayan mahpuslar telefon görüşü yapamaz. Bazı devletlerin Türkiye’de resmi temsilcisi bulunmazken, bazı resmi temsilcilikler de çeşitli sebeplerden ötürü çalışmamaktadır. Bu yıl da bu sebepten telefon görüşünden yararlanamayan mahpuslar olmuştur. Türkiye hapisanelerinde en çok Suriye ve Afganistan vatandaşı yabancı uyruklu mahpus vardır. Ancak mahpuslar, Suriye’nin Konsolosluk ve Büyükelçiliğine yıllardır, Afganistan’ınkine ise 2021’den itibaren ulaşmamakta veya güvenlik sebebiyle ulaşmayı tercih etmemekte, bu sebeple aileleriyle de görüşememektedirler. Konsolosluk ve Büyükelçiliklerden istenen belgeler sebebiyle ailesiyle görüşemeyen başka devlet vatandaşı mahpuslar da bulunmaktadır.

**Politika Önerisi:**

Can güvenliği ve hukuki güvenlik gerekçesiyle vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluk/büyükelçiliklerine ulaşmak istemeyen yabancı mahpusların görüş haklarını kullanabilmeleri için mahpusların can güvenliği ve hukuki güvenlikleri de gözetilerek alternatif bir sistem kurulmalıdır.

2020 yılında Türkiye hapisanelerinde görüntülü görüşmeye olanak sağlayan KİOSK projesi başlatılmıştı.<sup>137</sup> Yaptığımız bilgi edinme başvurusuna verilen cevaba göre<sup>138</sup> Bakanlık tarafından KİOSK olarak adlandırılan projenin ismi Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesi (ACEP) olarak değiştirilmiş ve projenin 2022 yılı sonuna doğru tamamlanacağı belirtilmiştir. Sistemin kurulduğu hapisanelerde görüşme hakkının haftalık maksimum 60 dakika olacağı ve görüntülü görüşme ücretinin yurtiçi yurtdışı fark etmeksizin dakikasının 0,55 kuruş olacağı ifade edilmiştir. Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesi (ACEP) kapsamında hapisanelere kurulan cihazlar aracılığıyla mahpusların sesli ve görüntülü görüşme, sayım, dilekçe, kantin siparişi ve online ödeme, kütüphane kitap talebi, e-mektup, e-doktor ve Bakanlık iletişim uygulamalarına ulaşabilecekleri açıklandı. Cihazın hangi dillerde ulaşılabilir olacağına dair bir bilgi olmaması, sistemin yabancı mahpuslar için ulaşılabilirliğini belirsiz kılmıştır. 2021 yılı boyunca, yabancıların yoğun olarak yaşadığı hapisanelerde dahi mahpuslara yabancılara uygun hapisanelerde kalmadıkları için bu haktan yararlanamayacaklarına dair bilgi verildiğine ilişkin başvurular tarafımıza iletilmiştir.

<sup>137</sup> <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/akilli-teknolojilerin-ceza-infaz-kurumlarına-entegrasyon-e-gorus-projesi22102020122426> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<sup>138</sup> CİSST tarafından Cimer üzerinden 24.02.2022 tarihinde Adalet Bakanlığına yapılan bilgi edinmeye verilen 30.03.2022 tarihli cevaptan alınmıştır.

**Politika Önerisi:**

Yabancı mahpusların ailelerinden uzak olmaları göz önüne alınarak telefon görüşmelerinde saat farklarını dikkate alan düzenlemeler yapılmalıdır. Maddi olarak zor durumda olan mahpuslar, telefon kartı olmadan da telefon görüşmesi ve/ya görüntülü görüşme yapabilmelidir. Yabancı mahpusların talepleri doğrultusunda görüntülü görüşme imkânı olan hapisanelere sevkleri gerçekleştirilmelidir.

Görüşler 2021 yılının son aylarında açıldığı için yabancı mahpuslar yıl sonuna kadar aileleriyle açık ve kapalı görüş gerçekleştirememiştir. 14 Eylül 2021'de 24848 No'lu Yönetmelikte yapılan değişiklikle beraber üç kişilik arkadaş görüşçülerinin değiştirilmesi bir hak olarak eklendi, hapisanelere göre (görüşçü değişikliğine izin verilip verilmeyeceğinin, değişiklik şartlarının belirsiz olması gibi) farklılaşan uygulamalar yönetmeliğe bağlanmış oldu. Yabancı mahpuslar, ailesinin başka bir ülkede yaşaması, ailesinden haber alamaması, gelirin olmaması, haklarına ilişkin bilgiye ulaşamaması, hapisanelerin havalimanı veya sınırlara uzak olması gibi sebeplerden ötürü aileleriyle büyük oranda açık ve kapalı görüş yapamamaktadır. Bu sebeple bu yönetmelik değişikliği üç kişilik arkadaş görüşçüsünden başka görüşçüsü olmayan yabancı mahpuslar için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Böylelikle mahpuslar görüşe gelmeyen 3 kişilik görüşçü kategorisindeki kişileri değiştirebilecek ve görüş hakkından yararlanabileceklerdir.

Bu yıl bize ulaşan bir diğer önemli vaka da üç kişilik görüşçülere de güvenlik soruşturma açılması olmuştur. Bu soruşturmalarda mahpusların görüş hakkından yararlanması engellenmektedir.

**Ekonomik Zorluklar**

Yabancı uyruklu mahpuslar dil farkı, hakları hakkında bilgi sahibi olmama veya ayrımcılık sebebiyle hapisanede iş gücüne katılmakta zorluk çeken ve çoğunlukla ailelerinden ekonomik destek alamayan, ekonomik olarak hapisanede en kırılgan mahpus grubudur. Yabancı mahpusların aileleri mahpusun hapsedildiğini ya da nerede tutulduğunu bilemeyebilir ve aileyle mahpusun iletişim kurması bazen yıllar alabilir. Yabancı mahpuslar bu süre zarfında ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırlar. Bunun yanında ailelerinin bir geliri yoksa ya da nasıl para göndereceğini bilmiyorsa yabancı mahpusların sosyal yardımlar dışında bir gelir edinme şansı yoktur. Ancak 2021 yılında da yabancı mahpuslar sosyal yardım almak için başvurular yapmış olsalar da şu ana kadar sosyal yardım alabilen bir yabancı mahpusla karşılaşılmamıştır.

Yabancı mahpusların aileleri mahpuslara Western Union aracılığıyla para gönderirler. Ancak Western Union paranın teslimi için kişinin kimlikle başvurmasını zorunlu tutmaktadır ve mahpusların hapisaneden paraya ulaşmasının yolu yoktur. Bu durumda mahpuslar güvendikleri kişiler adına para transferi gerçekleştirilmesini kabul etmek zorunda kalırlar. Böylece aracılarda ve onların güvenilirlikleriyle muhatap olmak zorunda kalırlar. Bazı hapisaneler farklı para birimlerinde hesaba ve IBAN numaralarına sahip olup bunu ailelerle paylaşabilmektedir. Bu, yurtdışından mahpusa para göndermenin en kolay ve güvenilir yoludur. Bu sistemin bütün hapisanelerde yaygınlaşması mahpusların mağduriyet yaşamasının önüne geçecektir.

2021 yılında hapisanelerin mahpuslar adına IBAN numarasına para gönderen kişilere soruşturma açtığına dair aktarımlar aldık. Soruşturmalarda sebebiyle mahpusların geliriyle beraber hijyen malzemelerine ve ek gıdaya ulaşmaları kesilmiş, mahpuslar pahalılaştıran hapisane hayatı içinde daha da yoksullaşmışlardır.



Bazı mahpuslara çalışma hakları olduğu halde “yabancı uyruklu oldukları için” çalışamayacakları söylenmiştir. Uygulanan bu ayrımcılık ve maddi destekten yoksunluk düşünüldüğünde kıyafet ve hijyen ürünlerine ulaşamayan ve CİSST’e kıyafet talebiyle başvuran yabancı mahpus sayısının yüksekliği şaşırtıcı değildir.

### Başka Bir Ülkeye Nakil

Yabancı mahpusların iki taraflı sözleşmeler, Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi ve 6706 Sayılı Kanun kapsamında vatandaşı oldukları veya güçlü sosyal bağlarının olduğu ülkeye nakil olma hakkı bulunmaktadır.<sup>139</sup> Bu süreç uzun (ortalama 2-3 yıl) sürmekte ve hükümlü olmak, varsa adli para cezasını ödemek veya hapis cezasına çevirmek, yolculuk masrafını karşılamak gibi şartları bulunmaktadır.<sup>140-141</sup> COVID-19 süreciyle birlikte başka ülkelere nakil talepleri artmış, bu artış 2021 yılında da devam etmiştir. Mahpuslar vatandaşı oldukları ülkeye ve daha sık olarak Avrupa ülkelerine nakil talep ettiklerini bildirmişlerdir. Kanuna göre mahpusun vatandaşı olmadığı ülkeye nakil hakkı, eğer o ülkeyle “güçlü sosyal bağlar” kurmadıysa yoktur. Kanundaki “güçlü sosyal bağlar” ifadesi oldukça muğlaktır.

#### Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların ülkelerine nakledilmelerine dair prosedürler sadeleştirilmeli, bu yolla süreç hızlandırılmalı ve nakil isteyenlerin yaşadıkları mağduriyetlerin önüne geçilmelidir.

### Hapishaneler Arası Sevk

Sınıra veya havaalanına yakın hapishanelere sevk talebi de yabancı mahpuslar tarafından sık yapılmaktadır. Bunun sebebi aileleriyle görüşme imkânı yaratabilmektir. Buna ek olarak yabancı mahpuslar bu yıl görüntülü görüşme yapabilecekleri bir hapishaneye sevk olmak istemişlerdir çünkü buldukları hapishaneler, görüntülü görüşme uygulamasının yaygınlaştırılmamasından ötürü mahpuslara görüntülü görüşme imkânı sunamamıştır.

Başka ülkelerden Türkiye’de havalimanına uzak bir şehre, şehir dışında bir hapishaneye ulaşmak yabancı mahpus aileleri için zor ve korkutucu bir süreçtir. 2021 yılı içinde aileyle görüşü kolaylaştırmak ve görüntülü görüşme hakkından yararlanabilmek için yapılan sevk talepleri Bakanlık tarafından olumsuz cevaplanmıştır. Bu nedenle yabancı mahpuslar 2021 yılında yapılmaya başlanan açık ve kapalı görüş haklarından yararlanamamışlardır.

Bu yıl dikkatimizi çeken, başka hapishanelere sevk talebine verilen ret cevaplarında “hapishanenin yabancı mahpuslara uygun olmaması”nın gerekçe olarak gösterilmesidir. Hangi hapishanelerin yabancı mahpuslara uygun olduğu mahpuslar tarafından sorulduğunda ise sadece iki adet uygun hapishane olduğu belirtilmiştir ancak bu gerçeğe uyuşmamaktadır. On binden fazla yabancı mahpus, Türkiye’nin her yerindeki hapishanelere dağılmış durumdadır. Sevklerin ve görüntülü görüşme uygulamasının bu sebeple engellenmesi hak ihlali oluşturmaktadır.

<sup>139</sup> <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/suclularin-iadesi-ve-hukumlu-nakli-birosu> Erişim Tarihi: 28.02.2022

<sup>140</sup> Afganistan’daki rejim değişikliğinden önce nakil başvurusu yapmış ve süreci başlatmış olan mahpuslar 2021’deki rejim değişikliğinden sonra büyük korku yaşamış ve süreci iptal etmek istemişlerdir.

<sup>141</sup> <https://diabgm.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/18112019143456Ceza%C3%AE%20Konularda%20Uluslararası%C4%B1%20Adl%C3%AE%20%C4%B0%C5%9F%20Birli%C4%9F%20Kanunu.pdf> Erişim Tarihi: 28.02.2022

### *Sınır Dışı Edilme Riski*

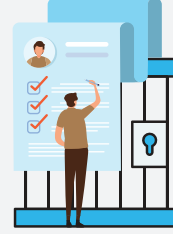
Yabancı mahpusların en çok kaygı duydukları konulardan biri tahliye olduktan sonra sınır dışı edilme ihtimalleridir. Sınır dışı edildikleri ülke kişilerin can güvenliği için tehdit oluşturabilmektedir. Mahpusların sınır dışı edilip edilmeyeceğini önceden bilme şansları yoktur. CİSST olarak tahliye sonrası süreçlerini takip imkânımız kısıtlı olduğu için, mahpusları tahliye olmadan önce koruma başvurusu yapmaları ve tahliyesi yaklaştıysa aynı ildeki göçmenlerle çalışan kuruluşa başvurmaları konusunda bilgilendiriyoruz. 2021 yılı içinde tahliye olduktan sonra sınır dışı edilip edilmeyeceğini bilmeyen ve bilgi almak isteyen, sınır dışı edilirse can güvenliği tehlikeye girecek olan, tahliye olduktan sonra başka ülkelere göç etmek istediğini bildiren mahpuslar derneğimize ulaşmıştır. Bir mahpus uluslararası koruma belgesine sahip olup belgenin sebep bildirilmeden iptal edildiğini tarafımıza aktarmıştır.

12 Kasım 2021 tarihli 2324 No'lu Yönetmelik'te yapılan değişiklikle<sup>142</sup> sınır dışı edilmesine gerek olmayan, ülkede kalmasında sorun bulunmayan kişiler hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığıyla İçişleri Bakanlığından görüş sorularak sınır dışı işlemleri yapılmamasına ve denetimli serbestlik sistemine dahil olabilmesine olanak tanıyan bir ek yönetmeliğe girdi. Buna göre, yabancı uyruklu mahpuslar tahliye olduktan sonra direkt sınır dışı işlemlerinin başlatıldığı önceki uygulamadan farklı olarak ülkede kalmaya devam edebilecek ve denetimli serbestliğe tâbi olabilecek. Bu değişiklik, sınır dışı edilme durumunda can güvenliği tehlikeye girecek mahpuslar, ailesi Türkiye'de yaşayanlar ve Türkiye'de kalmak isteyenler için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

<sup>142</sup> <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211112-5.pdf> Erişim Tarihi: 28.02.2022

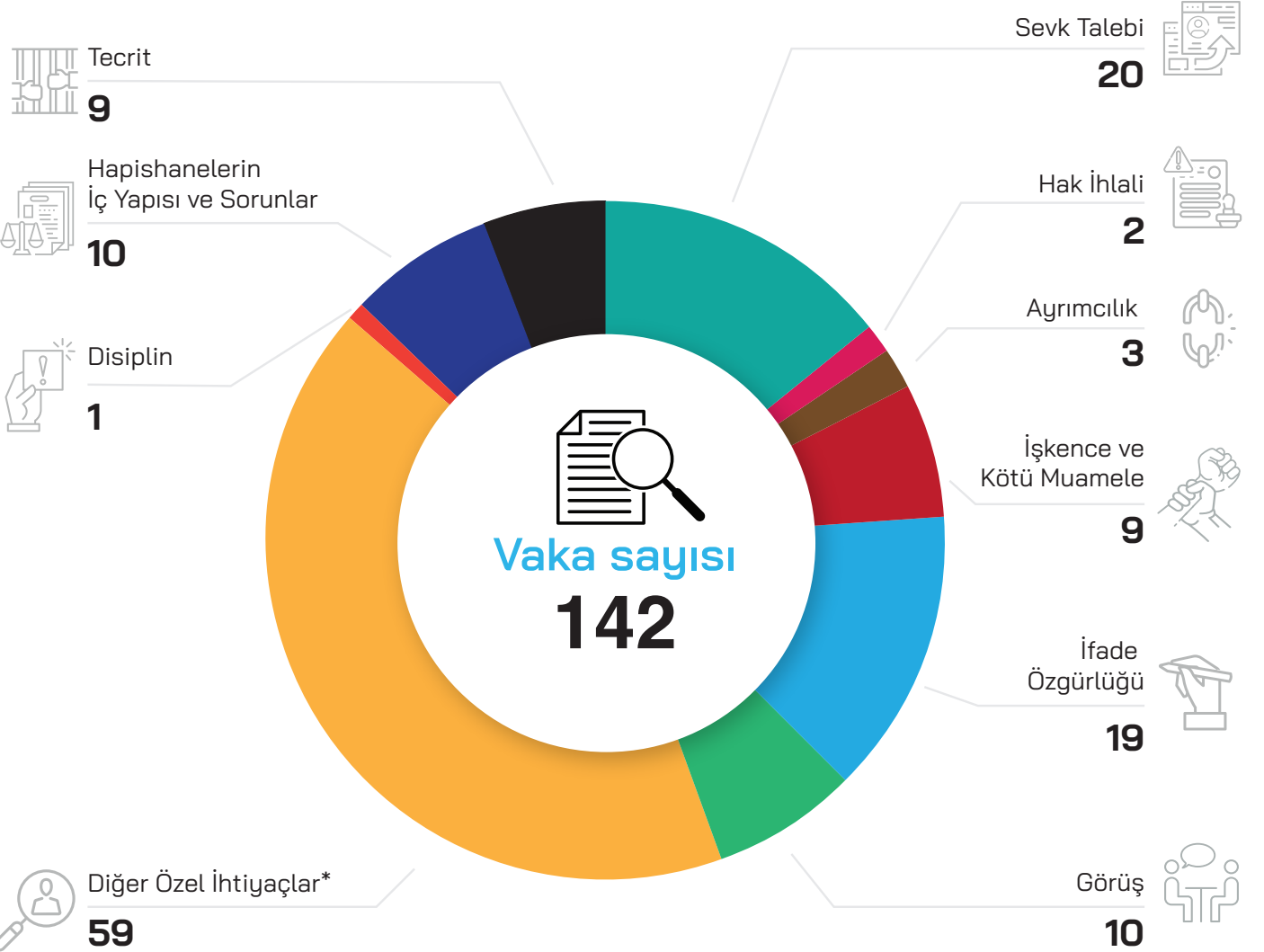


## Hapiste Yabancı



2021 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

**75**



\* Birden fazla özel ihtiyacı olan mahpus gruplarının yaşadığı çoklu sorunlar.

## 7. SONUÇ

Bu rapor Türkiye hapishanelerinin 2021 yılındaki durumu ve mahpusların haklarına erişim koşullarının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu raporda 2020 yılının Mart ayında başlayan ve COVID-19 salgınının süren etkilerine ve özel ihtiyaçlara sahip mahpusların özgül ihtiyaçlarına ve politika önerilerine de yer verilmiştir.

Mart 2020 tarihinden itibaren COVID-19 tedbirleri kapsamında hapishanelerde yaratılan izolasyonun, 2021 senesinin son çeyreğine kadar da devam etmesi başta sağlığa erişimde olmak üzere birçok alanda hak ihlallerinin yoğunlaşmasına ve işkence ve kötü muamele iddialarının artmasına sebep olmuştur. Bunun yanında salgınla birlikte ağırlaşan ekonomik koşullar mahpus yoksulluğunu artırmış ve bu durum mahpusların temel ihtiyaçlarına erişimlerinin önünde de engel oluşturmuştur.

2020 yılında hapishane nüfusunu azaltmak amacıyla yapılan infaz düzenlemesi 2021 yılında da mahpus nüfusunun artışını engelleyememiş, hapishaneler salgının ikinci yılını da kapasite fazlası mahpus ile geçirmiştir. Tüm bunlar 2021 yılında da mahpusların maruz kaldığı hak ihlallerinin yoğunlaşmasına zemin hazırlamış, var olan sorunları derinleştirmiştir. Hapishanelerin şeffaflaşması ve bilgiye erişim yollarının artırılmasının önemi 2021 yılında da kaçınılmaz olarak görülmüştür.

2016 yılında OHAL koşullarıyla başlayan, 2020 Mart ayı itibarıyla Covid-19 salgın önlemleriyle daha da ağırlaşan hapishane koşulları, ceza infaz sisteminde yer alan en ayrıcalıklı kimlikler için dahi çeşitli hak ihlallerinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede özel ihtiyaçlara sahip mahpuslar olarak ifade edilen – çocuk, kadın, LGBTİ+, engelli, ağırlaştırılmış müebbet, öğrenci, işçi ve yabancı uyruklu mahpuslar – özgün durumlarından kaynaklı muhtelif sorunlarla karşılaşmıştır.

### İletişim Bilgileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum  
Derneği (CİSST)

Caferağa Mahallesi, General Asım  
Gündüz Caddesi, 34710, No 68/9,  
Kadıköy/ İstanbul / Türkiye

+90 216 450 50 05

[info@cisst.org.tr](mailto:info@cisst.org.tr)

Bizi takip edin

 @cisstdernegi

 @cisstdernegi

 Ceza İnfaz Sisteminde  
Sivil Toplum Derneği

 CİSST

 CİSST

 Ceza İnfaz Sisteminde  
Sivil Toplum Derneği



**CİSST**  
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ  
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

Herhangi bir şikayet, öneri ya da yorumunuz için [geribildirim@cisst.org.tr](mailto:geribildirim@cisst.org.tr) mail adresini kullanabilirsiniz.



CİSST

CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ  
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM